

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Historie

**Geneze historie a skladba souboru
prvotisků z fondu kapitulní knihovny v Olomouci**

Markéta Poskočilová

Vedoucí práce: Mgr. Jana Oppeltová, Ph.D.

Magisterská diplomová práce

Olomouc 2017

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s pomocí níže uvedených zdrojů.

V Olomouci dne 3. května 2017

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Janě Oppeltové, Ph.D. za pomoc, trpělivost a cenné rady, především při transliteraci latinských textů.

Děkuji také doc. Ph.Dr. Petru Voitovi, CSc. za trpělivost a velmi cenné rady při tvorbě prvotiskového katalogu.

Dále bych chtěla poděkovat vedoucí ZAO, pob. Olomouc PhDr. Stanislavě Kovářové za její vstřícnost a ochotu při zpřístupňování sbírky prvotisků. Stejně tak Mgr. Štěpánu Kohoutovi za pomoc při zpracování rukopisů obsažených v prvotiscích.

Děkuji také pracovníkům Vědecké knihovny v Olomouci za zprostředkovaný materiál a konkrétně Mgr. Jiřímu Glonkovi za poskytnuté informace a rady.

Chtěla bych také poděkovat Ph.Dr. Lence Veselé Ph.D za užité rady a nasměrování v oblasti bohemik ve švédských knihovnách.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem mým blízkým, kteří mi s tvorbou práce přímo či nepřímo pomáhali. Ať už s technickou realizací práce nebo s poskytováním psychické podpory. Konkrétně především své rodině a příteli.

Obsah

OBSAH	4
ÚVOD	5
1. STAV KNIHOVĚDNÉHO BĚDÁNÍ S DŮRAZEM NA PRVOTISKY	7
1. LITERATURA A PRAMENY K PRVOTISKOVĚ SBÍRCE	10
1. OLOMOUCKĚ BISKUPSTVÍ OD POL. 15. DO POL. 16. STOLETÍ	16
1. VE VÍRU UDÁLOSTÍ	16
2. OLOMOUCKÝ HUMANISMUS	21
2. OLOMOUCKÁ KATEDRÁLNÍ KAPITULA DO POLOVINY 16. STOLETÍ.....	28
3. PRVOTISKY OLOMOUCKÉ KAPITULY	32
1. KNIHOVNA JAKO CELEK: INVENTÁŘE, ULOŽENÍ A SPRÁVCI.....	32
2. VLASTNÍCI JEDNOTLIVÝCH EXEMPLÁŘŮ	38
4. ROZBOR PRVOTISKOVĚ KNIŽNÍ SBÍRKY Z HLEDISKA OSOB TISKAŘŮ A OBSAHOVÉ STRÁNKY DĚL	48
5. METODIKA ZPRACOVÁNÍ KATALOGU.....	54
ZÁVĚR.....	58
6. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	60
<i>Prameny</i>	60
<i>Literatura</i>	63
<i>Internetové zdroje</i>	76
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	77
8. RESUME.....	78
KATALOG.....	79

Úvod

Sbírka prvotisků je součástí *Sbírký prvotisků, paleotypů a starých tisků kapitulní knihovny Olomouc*, která je uložena jako depozitum arcibiskupství v olomoucké pobočce Zemského archivu Opava. Sbírka se velikostí neřadí mezi nejvýznamnější na Moravě, je však velmi cenná vazbou na konkrétní církevní instituci a její členy. Zatímco početnější soubory prvotisků (například sbírka uložena ve Vědecké knihovně v Olomouci, či v Moravské Zemské knihovně v Brně) byly utvářeny především konfiskacemi církevního majetku, svozy a pozdějšími nákupy, kapitulní prvotisky jsou výjimečné svým kontinuálním trváním.

Doposud nebyla vytvořena přehledná pomůcka. Jediné informace lze dohledat v prozatímním soupisu vytvořeném ve 40. letech 20. století archivářem a knihovníkem dr. Františkem Tomáštkem, univerzitním profesorem Augustinem Neumannem, dr. Metodějem Zemkem a Ignácem Horníčkem. Sbírka se ve větší míře také nestala předmětem badatelského zájmu, byly publikovány jen nepatrné studie k vybraným aspektům.

Jedním z dílčích cílů diplomové práce bude vytvoření přehledného katalogu vycházející z aktuálního stavu knihovědného bádání. Vzhledem k velikosti a náročnosti knihovního souboru byla zvolena forma zpracování v kolektivu, jehož výsledkem měla být publikace s krátkým úvodem a katalogem. Avšak ze zdravotních důvodů jedné z kolegyně v týmu byl tento vytoužený záměr pozdržen. Na počátku spolupráce byly vytvořeny míry odpovědnosti všech zúčastněných osob. Mgr. Magda Polanská nese zodpovědnost za knižní vazby a ilustrace, Mgr. Lenka Pavlíková za čtenářské poznámky a rejstříky. Mé osobě pak bylo vyčleněno zpracování titulové části katalogu, vytvoření exemplářové části týkající se provenience knih na základě vlastnických přípisů. Katalog v diplomové práci se tedy bude věnovat jen uvedeným kompetencím. I přes částečné zpracování katalog přinese důležité informace z hlediska obsahového, typografického a provenienčního, z kterých bude možné vycházet při dalším rozboru knihovního souboru.

Pro komplexní pochopení významu sbírky je potřeba se zaměřit na širší aspekty, které mohly ovlivňovat její genezi a skladbu. Pozornost bude věnována politickým a společenským událostem v olomouckém biskupství. Zaměřeno bude především na období od poloviny 15. do poloviny 16. století, tedy na období tzv. humanistických biskupů, což koresponduje s časovým vymezením vzniku prvotisků a jejich následným nejsilnějším šířením.

Při zkoumání společenské a kulturní situace v Olomouci nebude možné vynechat rozšířený pojem olomouckého humanismu. Na humanismus bude nahlíženo v širších souvislostech a budou zkoumány možné směry vlivu, kterými mohlo být panování českého a

uherského krále Matyáše Korvína nebo studia členů kapituly na vzdálených univerzitách. Zmíněny budou také nejvýznamnější osobnosti, které se podíleli na vzniku, vývoji a rozšíření humanistických tendencí.

S prvotiskovou sbírkou nepopíratelně souvisí olomoucká kapitula, jejíž členové se s určitostí podíleli na konstituci knihovního fondu. Část práce se bude v hrubých obrysech dotýkat kapituly jako instituce se soustředěním na období do poloviny 16. století. Výklad bude zaměřen na vznik kapituly, nejvýznamnější mezníky ve vývoji, dále nejdůležitější úřady a ekonomické aspekty, které ovlivňovaly činnost jednotlivých kanovníků.

Těžiště diplomové práce bude spočívat v rozboru samotných prvotisků, které jsou neodmyslitelně spjaty s ostatními kapitulními knižními sbírkami, jež byly jako jeden celek uloženy společně s kapitulním archivem. V základním měřítku bude nastíněno umístění knihovny, její inventáře a další pramenné zmínky, lehce naznačení budou knihovní správci. Zjištění vzniku a rozvoje prvotiskové knihovny, lze nejlépe přes osoby samotných vlastníků, jejichž identifikaci a širší vliv na prvotiskovou sbírku bude věnována největší pozornost.

Poslední zastavení se bude týkat celkového rozboru knihovny z hlediska osob tiskařů a obsahu jejich tištěné produkce. S vytvořením sondy do obsahu tisků, lze rekonstruovat čtenářské zájmy vlastníků, ale také míru vlivu a reflexe evropských kulturních trendů. Odhalením tiskařských mistrů lze do jisté míry sledovat obchodní kontakty s jednotlivými centry knihtisku.

Ideálním detailním rozbořem si lze vytvořit obrázek o myšlenkách, vkusu a zájmech lidí první poloviny 15. století až druhé poloviny 16. století. Eventuálně zkoumat obchodní trasy, diplomatické cesty, studijní pobyty a kupní sílu. Avšak ideál se odvíjí od kvality a množství pramenného a knihovního materiálu, který však málokdy nese atributy dokonalosti. Kapitulní sbírka je chudá na další pramenný materiál, veškeré vědění je ukryto v poznámkách pisatelů na stránkách prvotisků.

1. Stav knihovědného bádání s důrazem na prvotisky

Otázce knihtisku jako společenskému fenoménu, který přinesl informační revoluci a ovlivnil myšlení na další staletí, bylo věnováno několik zahraničních publikací.¹ Obdobím velké změny, kdy došlo k transformaci podoby media z rukopisné na tištěnou se zabývala především Elisabeth Eisenstein v četných publikacích. Nejznámějším dílem je „*The printing revolution in early modern Europe*“². V českém prostředí na obecnou rovinu rozšíření knihtisku, vlivu na čtenáře a společenské události ve větším měřítku nebyl kladen důraz.³ Z drobností lze zmínit články Petra Voita⁴, kapitolu Marie Ryantové „Čtenář“ v knize o českém raněnovověkém člověku.⁵

Tato realita je dána potřebou zpracování materiálu pro ustanovení širších závěrů. Starší knihovědné bádání se soustředilo především na vývoj a konstituci knihtisku v českých zemích, od sporů o nejstarší tisky, přes osoby tiskařů, po tištěnou podobu knihy až k historii knihoven. Postupná zjištění byla publikována v několika monografiích,⁶ ucelené závěry byly shrnuty do „*České knihy v proměnách staletí*“.⁷ Avšak velkým předělem v českém knihovědném bádání se staly práce Petra Voita, které byly zakončeny velmi podrobnou a precizní publikací „*Encyklopedie knihy*“. Několikasetstránková kniha poskytuje knihovědný souhrn informací, který pojímá knihu jako celek, v němž je zastoupena obsahová i vizuální rovina. Není opomenuta technika, nejdůležitější osoby při výrobě a distribuci knih. Nejvýznamnějším počinem je zahraniční přesah, kdy není kladen důraz jen na český prostor a

¹ Zmiňují nejvýznamnější: BRIGGS, Asa – BURKE, Peter: *Social history of the media. From Gutenberg to Internet*. Cambridge 2005; ELIOT, Simon – ROSE, Jonathan: *A companion to the history of the Book*. Oxford 2009; FEBVRE, Lucien – MARTIN, Henri-Jean: *The coming of the Book. The impact of printing, 1450–1800*. London 2010.

² EISENSTEIN, Elizabeth: *The printing revolution in early modern Europe*. Cambridge 2013.

³ Obecné shrnutí o vlivu knihtisku: ŠMAHEL, František: *Ars artificialiter scribendi* (dále jen *Ars*). In: POLIŠENSKÝ, J.: *Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory*. Sborník prací k 500. výročí českého knihtisku. Praha 1970, s. 7–14.

⁴ VOIT, Petr: *Rozpaky nad českou literární a čtenářskou obcí přelomu 15. a 16. století* (dále jen *Rozpaky*). In: JELÍNKOVÁ, Andrea (ed.): *Libri magistri muti sunt: pocta Jaroslavě Kašparové*. Praha 2013, s. 35–41; TÝŽ: *Vliv české pozdně gotické typografie na konstituování čtenářské obce*. *Studia Bibliographica Posoniensia*, sv. 7, (Bratislava) 2012, s. 42–51.

⁵ RYANTOVÁ, Marie: *Čtenář*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007, s. 398–432.

⁶ ČERNÁ, Marie L.: *Stručné dějiny knihtisku*. Praha 1948; HLAVÁČEK, Ivan: *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích*. Praha 1966; HORÁK, František: *Česká kniha v minulosti a její výzdoba*. Praha 1948; TÝŽ: *Pět století českého knihtisku*. Praha 1968; KNEIDL, Petr: *Z historie evropské knihy. Po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Praha 1989.

⁷ BOHATCOVÁ, Mirjam a kol.: *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha 1990.

cizojazyčného bádání jsou částečně zpřístupněna v českém jazyce.⁸

Na podobné problémy narazíme při zpřístupňování historických knižních fondů. Od počátků snah bylo vydáno mnoho katalogů a soupisů uložených v institucích po celé České republice. Problémem je však úroveň zpracování, které se odvíjí nejen od doby vzniku, ale také od množství materiálu. Většina církevních knihoven vlivem událostí za císaře Josefa II. nebo po roce 1948 podlehl svozovým a konfiskačním akcím. Při porušení kontinuity je složité zrekonstruovat genezi knižního fondu a v mnohých případech se jedná o velké množství materiálu, které lze často zpřístupnit jen formou soupisu.

Uvedeným příkladem může být soupis prvotisků Vědecké knihovny v Olomouci od Jiřího Loudy,⁹ který uvádí položky s odkazem na bibliografickou literaturu, nevěnuje se exemplářovým znakům. Podobným případem je novější soupis prvotisků zámeckých knihoven, které spadají pod správu Národního muzea. Vzhledem k časové náročnosti tvorby katalogu nelze vždy vytvořit podrobný popis.¹⁰ Unikátní v množství materiálu a způsobu zpracování je „*Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*“¹¹, naplno byla vyčerpána bibliografická i exemplářová část. Jedná se o nejmodernější zpracování prvotiskové sbírky, které vychází z vývoje zahraničního bádání.

Strahovská sbírka vznikla zmíněnými svozy, tudíž nebylo možné naplno vyčerpát informace o formování souboru. Pro koncepci zasazení knihovny do širšího dějinného kontextu se lze přiklonit k formě zpracování, jakou zvolil Kamil Boldan a Emma Urbánková pro knihovnu Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic.¹² Podobnou koncepci zvolila také Lenka Veselá při rozboru knih na dvoře Rožmberků.¹³

Bohužel, středověkých knihoven, které neprošly svozovými akcemi a nevznikaly pozdějšími zákupy a tím si zachovaly původní podobu, je poskromnu. K jedné z nich vyšel před lety katalog s úvodními statěmi, jedná se o knihy chebských františkánů.¹⁴ Zachovalými soubory jsou kapitulní knihovny v Praze a Olomouci, avšak míra jejich zpracování je minimální. V případě pražské kapituly byl vytvořen soupis rukopisů a prvotisků přičiněním

⁸ VOIT, Petr: *Encyklopedie knihy* (dále jen *Encyklopedie*). Praha 2006

⁹ LOUDA, Jiří: *Soupis prvotisků olomoucké universitní knihovny v Olomouci a její pobočky v Kroměříži*. Praha 1956.

¹⁰ ŠIMÁKOVÁ, Jitka – VRCHOTKA, Jaroslav a kol.: *Katalog prvotisků Knihovny Národního muzea v Praze a zámeckých a hradních knihoven v České republice*. Praha 2001.

¹¹ TÝŽ: *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Praha 2015.

¹² BOLDAN, Kamil – URBÁKOVÁ, Emma: *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic: katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*. Praha 2009.

¹³ VESELÁ, Lenka: *Knihy na dvoře Rožmberků*. Praha 2005.

¹⁴ BOLDAN, Kamil – MAREK, Jindřich: *Libri catenati Egrenses. Knihy a knihovny chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku*. Praha 2013.

Antonína Podlahy ve 20. letech.¹⁵ U olomoucké kapitulní knihovny je více pozornosti věnováno rukopisné části souboru, avšak katalog dosud nebyl vytvořen. Informace se nachází pouze v průvodci po archivních fondech ve formě základního soupisu.¹⁶ V případě prvatisků a starých tisků je situace vážnější, moderní pomůcka neexistuje, vychází se ze starých prozatimních soupisů.

Při zpracování a rekonstrukci kapitulních knihoven neexistuje v českém prostředí žádný použitelný srovnávací materiál, který by reflektoval původní zachovalou kapitulní sbírku. V takovém případě je potřeba hledat inspiraci v knihovnách dalších církevních institucí nebo u zahraničního stavu bádání.

¹⁵PODLAHA, Antonín: *Catalogus incunabulorum, quae in bibliotheca capituli metropolitani Pragensis asservantur*. Praha 1926.

¹⁶ BISTRICKÝ, Jan – DRKAL, František – KOUŘIL, Miloš: *Státní archiv v Opavě, průvodce po archivních fondech* (dále jen Průvodce), sv. 3, 1961

1. Literatura a prameny k prvotiskové sbírce

Rekonstrukce knihovní sbírky není možná bez zasazení do širšího kontextu událostí a témat. Následující řádky budou věnovány úrovni zpracování jednotlivých okruhů z hlediska literárního a v dílčích oblastech i pramenného.

Prvním okruhem je olomoucké biskupství, které bylo ve starší literatuře podrobně zpracováno v období do konce 14. století Václavem Medkem¹⁷ a poté v období 18. století Rudolfem Zuberem.¹⁸ Z ucelenějších publikací nelze nezmínit „Dějiny Olomouce“,¹⁹ které jsou novějším počinem a ve svém záběru neopomíjejí hlavní církevní instituci. Podrobně se sledovanému období tzv. humanistických biskupů věnuje kapitola „Z bouří husitské revoluce do renesanční Evropy“, jenž pojímá hlavní události okolo biskupských osobností. Podobně zaměřenou prací je dílo „Od gotiky k renesanci“,²⁰ které však bylo koncipováno jako katalog výstavy, takže k biskupům se vyjadřuje pouze v medailoncích.

Pokud se podíváme na jednotlivé osobnosti biskupství, tak o Tasovi z Boskovic napsal stat' Miloš Kouřil.²¹ Další informace se objevují v článku od Antonína Roubice, který je věnovaný 15. století a olomouckému biskupství.²² Tato doba již souvisí s panováním Matyáše Korvína, takže o událostech spojené s Moravou se zmiňuje také Antonín Kalous ve své rozsáhlé monografii a dalších článcích.²³ Autor se zabývá také obdobím sedisvakance na olomouckém stolci a osobou Jana Filipce.²⁴ O Janu Filipci vyšla monografie z pera Tomáše

¹⁷ MEDEK, Václav: *Osudy moravské církve do konce 14. věku*. Dějiny olomoucké arcidiecéze. 1. díl. Praha, 1971.

¹⁸ ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl 1. Olomouc 1987.

¹⁹ SCHULZ, Jindřich a kol. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009.

²⁰ HLOBIL, Ivo – KOHOUT, Štěpán: *Olomoučtí biskupové od Lacka z Kravař po Jana Dubravu* (dále jen Olomoučtí biskupové). In.: HLOBIL, Ivo – PERŮTKA, Marek (ed.): *Od gotiky k renesanci*. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl 3. Olomoucko. Olomouc 1999, s. 31–31.

²¹ KOUŘIL, Miloš: *Diplomat a humanista. Tas Černošský z Boskovic*. In.: JAN, Libor: *Osobnosti moravských dějin 1*. Brno 2006, s. 155–162.

²² ROUBIC, Antonín: *Olomoucké biskupství ve druhé polovině 15. století* (dále jen Olomoucké biskupství). In: HÝBL, František (red.): *Morava na prahu nové doby*. Sborník příspěvků z konference konané 22. – 23. června 1994 u příležitosti úmrtí Ctibora Tovačovského z Cimburka. Přerov 1995, s. 94–103.

²³ KALOUS, A.: *Matyáš Korvín (1443-1490): uherský a český král* (dále jen *Matyáš Korvín*). České Budějovice 2009; TÝŽ: *Morava a Matyáš Korvín*. In: MITÁČEK, Jiří (ed.): *Vládcové Moravy*. Kniha statí ze stejnojmenného cyklu přednášek. Brno 2007, s. 99–111; KALOUS, Antonín: *Morava a Uhry za Matyáše a Vladislava*. Historická Olomouc. Úsvit renesance na Moravě za vlády Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského (1479–1516) v širších souvislostech, 17, 2009, s. 47–56.

²⁴ KALOUS, A.: *Jan Filipec v diplomatických službách Matyáše Korvína (dále Jan Filipec v dipl. službách)*. ČMM 125, č. 1, 2006, s. 3–32; KALOUS, A.: *Čtyři Janové z Varadína* (dále *Čtyři Jánové*). In: DOLEŽALOVÁ, Eva a kol.: *Evropa a Čechy na konci středověku*. Praha 2004, s. 26–280; KALOUS, A.: *Spor o biskupství olomoucké v letech 1482-1497* (dále jen *Spor*). ČČH, 105, č. 1, 2007, s. 1–39.

Měšťánka,²⁵ ale podle Kalousových slov s nepřesnostmi, proto čerpám především z novějších výzkumů zmiňovaného. O osobnosti Stanislava Thurza přednostně píše Tomáš Baletka²⁶. Z nejnovější literatury lze zmínit rozbor Thurzových dopisů od Martina Rothkegela²⁷ a novou slovenskou publikaci „Thurzovci a ich význam“,²⁸ která se však zaměřuje na Thurzovce v uherském prostředí. Poslednímu biskupovi humanistického období se věnoval Skutil,²⁹ avšak opět Libuše Hrabová upozorňuje na nepřesnosti a chyby. Hrabová je autorkou medailonku,³⁰ který vypovídá především o jeho literární činnosti, podobně jako další práce věnované Dubraviovi.

Dále bude rozebrána literatura týkající se olomouckého humanismu. Základní práci zastává „Raná renesance na Moravě“ od Ivo Hlobila a Eduarda Petrů, jenž vychází ze staršího bádání.³¹ Nejnovější poznatky přináší publikace „Humanismus in Olmütz“³² Petra Wörstera. Tématu se nevyhnou také souhrnná díla, která jsou zmíněna v přechozím odstavci.³³ Obdobím tzv. protohumanismu a Janem ze Středy se blíže zabýval Eduard Petrů a Anežka Widmanová ve svých starších člancích.³⁴ Při zpracování humanismu na Moravě se nelze nedotknout osoby Konráda Celta a humanistickým společenstvem. O pobytu Celta na Moravě sepsal drobný článek Jan Martínek, Jarmila Voženílková přináší nové postřehy ohledně zakládání humanistických společenství v Evropě a Eduard Petrů se zaměřil na olomouckou Sodalitas

²⁵ MĚŠŤÁNEK, Tomáš: *Biskup Jan Filipec (1431-1509) a středoevropská politika* (dále Biskup Jan). Zlín 2003.

²⁶ BALETKA, Tomáš: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540), jeho kancelář a správa biskupských panství* (dále jen *Dvůr Stanislava Thurza*). Praha 2002. (Nepublikovaná disertační práce); BALETKA, Tomáš: *Olomoucké biskupství a proměny jeho správního organismu mezi středověkem a novověkem*. In: BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (ed.): *Korunní země v dějinách českého státu III*. Praha 2007 s. 161–170; BALETKA, Tomáš: *Osobnost olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540)* (dále jen *Osobnost Stanislava Thurza*). Historická Olomouc, 17, 2009, s. 57–63.

²⁷ ROTHKEGEL, Martin: *Der lateinische Briefwechsel des Olmützer Bischofs Stanislaus Thurzó*. Eine ostmitteleuropäische Humanistenkorrespondenz der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Hamburg 2006.

²⁸ LENGYELOVÁ, Tunde: *Thurzovci a ich historický význam*. Bratislava 2012.

²⁹ SKUTIL, Jan: *Jan Dubravius a Konrád Celta*. In: VIKTORA, Viktor: *Kultura, historie a současnost Plzně*. Plzeň 1996 s. 1–8; SKUTIL, Jan: *Jan Dubravius. Biskup, státník, ekonom a literát*. Kroměříž 1992.

³⁰ HRABOVÁ, Libuše: *Jan Dubravius, 1486–1553*. Historiografie Moravy a Slezska, 1, 2001, s. 21–32.

³¹ HLOBIL, Ivo – PETRŮ, Eduard: *Raná renesance na Moravě* (dále jen *Raná renesance*). Praha 1992.

³² WÖRSTER, Peter: *Humanism in Olmutz* (dále jen *Humanism in Olmutz*). Landesbeschreibung, Stadtlöb und Geschichtsschreibung in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Marburg/Lahn 1994.

³³ KALOUS, Antonín: *Humanismus a reformace*. In: SCHULZ, Jaroslav (red.): *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 256–258; KOLÁŘOVÁ, Jana: *Humanistická literatura*. In: SCHULZ, Jaroslav (red.): *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 258–260; PETRŮ, Eduard: *Olomoucký humanismus konce 15. a první poloviny 16. století* (dále jen *Olomoucký humanismus*). In: HLOBIL, Ivo – PERŮTKA, Marek (ed.): *Od gotiky k renesanci*. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl 3. Olomoucko. Olomouc 1999, s. 61–63.

³⁴ PETRŮ, Eduard: *Jan ze Středy a jeho význam pro olomoucký humanismus* (dále jen *Jan ze Středy*). Historická Olomouc a její současné problémy, 2, 1979, s. 95–104, WIDMANOVÁ, Anežka: *Středolatinská beletrie, Jan ze Středy a olomoucký protohumanismus* (dále jen *středolatinská beletrie*). Historická Olomouc a její současné problémy, 3, 1980, s. 224–235.

Maierhofianu.³⁵ Miloš Kouřil se podrobněji věnuje osobnosti Augustina olomouckého.³⁶

Na rozdílné úrovni je oproti tomu zpracování dějin a fungování olomoucké kapituly. Celkové podrobnější informace přináší pouze úvod k inventáři fondu Metropolitní kapituly Olomouc.³⁷ Další informace lze získat z již zmíněných souhrnných publikací.³⁸ Největší mezeru představuje pro práci nejpotřebnější období 15. a 16. století, dobou starší a mladší se do určité míry zabývali zmínění Medek a Zuber. Metoděj Zemek vypracoval soupis kanovníků od počátku po svoji současnost, avšak pro nejžádanější časové rozmezí jsou poznatky vcelku torzovité a Peter Elbel se zmiňuje o chybách v tvrzeních.³⁹ Pavel Krafl se věnuje dílčímu prvku, jímž jsou synody.⁴⁰ Podobně jako Petr Elbel, který se zaměřuje na kanovnícké testamenty. Kapitule v 15. století a 16. století se mírně dotýká Antonín Roubic.⁴¹ Hlavní nejnovější poznatky vychází z pera Tomáše Baletky, který se však zabývá především episkopátem Stanislava Thurza, při tom „zabrousí“ i do církevní správy, fungování diecéze a kapituly.⁴²

S knihovnou se přechází do minimálního stadia zpracování. Díky tomu, že knihy byly součástí archivu kapituly, tak při zpracování knihovny jako celku

³⁵ MARTÍNEK, Jan: Pobyt Konráda Celtise na Moravě (dále jen Pobyt Celtise). Listy filologické, 105, 1982, s. 23–29; PETRŮ, Eduard: *Societas Maierhofiana*. Historická Olomouc a její současné problémy, 3, 1980, s. 183–189; VOŽENÍLKOVÁ, Jarmila: *Učené společnosti Konráda Celtise* (dále jen Učené společnosti). Studia Comeniana et historica, 29, č. 61, 1999, s. 199–202.

³⁶ KOUŘIL, Miloš: *Byl humanismus v Olomouci gotický?* (dále Humanismus gotický). Historická Olomouc a její současné problémy, 9, 1992 (vyd. 1994), s. 85–92; TÝŽ: *Augustin Olomoucký, 1467–1513*. Historiografie Moravy a Slezska, 1, 2001, s. 13–20.

³⁷ BYSTRICKÝ, Jan a kol.: *Metropolitní kapitula Olomouc. 1131–1950*. Olomouc 1967. (Úvod k inventáři, ZAO, pob. Olomouc).

³⁸ BALETKA, Tomáš – ELBEL, Petr: *Biskupská kurie a kapitula*. In: SCHULZ, Jaroslav (red.): Dějiny Olomouce. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 238–242; KOUŘIL, Miloš: *Katedrální kapitula v Olomouci* (dále Katedrální kapitula). In: HLOBIL, Ivo – PERŮTKA, Marek (ed.): *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. Díl 3. Olomoucko*. Olomouc 1999, s. 44–45.

³⁹ ZEMEK, Metoděj: *Das Olmützer Domkapitel. Seine Entstehung und Entwicklung bis 1600*. Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien, 12, 1993, s. 49–73; TÝŽ: *Posloupnost prelátů a kanovníků od počátku po nynější dobu* (dále jen Posloupnost). Olomouc 1945 (Strojopis, ZAO, pob. Olomouc, sign. P 50/2).

⁴⁰ KRAFL, Pavel: *Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku* (dále jen Synody). Praha 2014.

⁴¹ ROUBIC, Antonín: *Několik poznámek k postavení olomoucké kapituly v 16. století* (dále jen Několik poznámek). Historická Olomouc a její současné problémy 4, 1983, s. 65–78; TÝŽ: *Správa statku olomouckého (arci)biskupství od 16. století* (dále jen Správa statku). Sborník archivních prací, 31, č. 2, 1981, s. 418–476.

⁴² BALETKA, Tomáš: *Olomoucké biskupství, jeho správa a písemnosti na přelomu 15. a 16. století* (dále jen Olomoucké biskupství, jeho správa). In: Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku. Praha 2003, s. 55–64; TÝŽ: *Olomoucké biskupství a proměny jeho správního organismu mezi středověkem a novověkem* (dále jen Olomoucké biskupství a proměny). In: BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (ed.): *Korunní země v dějinách českého státu III*. Praha 2007 s. 161–170.

lze přihlížet ke zmiňovanému úvodu k fondu nebo průvodci po archivních fondech.⁴³

Největší měrou se knihovnou zabýval Miroslav Flodr, přestože kladl důraz na rukopisnou část, zmiňuje také celkové uložení, inventáře knihovny, knihovníky a archiváře. Ve svém článku pak podrobně rozebírá rukopisné knihovny.⁴⁴ V současnosti se knihovně věnuje jako správce rukopisné sbírky Štěpán Kohout, který vydal knihu o iluminovaných rukopisech a dále popsal osudy knihovny v moderní době.⁴⁵ V drobných příspěvcích knihovna neušla pozornosti Ivo Hlobila.⁴⁶

Pro další doplnění informací lze použít archivní prameny, které však nejsou nijak převratné a z toho důvodu mnohdy nalezené a probádané. Z hlediska spojení knihovny s archivem se většina informací týká archivu a knihovna je zmíněna okrajově. Pokud se naleznou knihovní torza, tak se jedná o rukopisy⁴⁷ a prvotiskovému souboru byla věnována minimální pozornost. Alespoň drobné informace se objevují v dílčích inventářích⁴⁸ a novějších účtech.⁴⁹

Při rekonstrukci vlastníků prvotiskové sbírky lze v tomto případě vycházet především z vlastnických poznámek a místy z archivních pramenů. K některým dopátraným vlastníkům se objevuje literatura, například k Augustinovi⁵⁰ a osobám s ním spojených. V zásadě jediný článek, který se blíže věnoval pouze kapitulním prvotiskům, poskytuje Jiří Černý v souvislosti s jednolisty Ondřeje Ctibora.⁵¹ Při identifikaci osob byl nápomocný ne zrovna ideální Zemkův

⁴³ BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*; BISTRICKÝ, J.: *Průvodce*.

⁴⁴ FLODR, Miroslav: *Skriptorium olomoucké* (dále jen Skriptorium). Praha 1960; TÝŽ: *Olomoucká kapitulní knihovna a její inventáře na počátku 15. století* (dále jen Olomoucká kapitulní knihovna). Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity řada historická, 7, č. 5, 1958, s. 76–97.

⁴⁵ KOHOUT, Štěpán: *Kde voní pergamen*. Čtrnáctero návštěv rukopisné knihovny olomoucké kapituly. Olomouc 2009; TÝŽ: *Knihovna, katalog, archiv: jak se to rýmuje?*. In.: HANDLOVÁ, Kateřina (ed.): *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*. Brno 2004, s. 103–106; TÝŽ: *Vznik "Seznamu rukopisů olomoucké kapituly" z roku 1961*. Studie o rukopisech, 44, 2014, s. 319–355.

⁴⁶ HLOBIL, Ivo: *Nejstarší olomoucké knižní dřevorezy*. *Knižní dřevorezy olomoucké diecéze mezi léty 1499–1505 a jejich protireformační význam* (dále jen Knižní dřevorezy). Praha 1976; HLOBIL, I.: *Nejstarší knihovna v Olomouci* (dále jen Nejstarší knihovna). *Vlastivědný věstník moravský* 33, č. 2, 1980, s. 207–2010

⁴⁷ ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4338, kart. 540, *Poznámky a zlomek zpracování dějin souboru rukopisů olomoucké kapitulní knihovny, pořízené kanovníkem Janem Josefem Buolem*, 1810; TAMTÉŽ, inv. č. 4337, kart. 540, *Popisy a výpisy z rukopisů kapitulní knihovny*, 17. – 18. století;

⁴⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 4334, kart. 539, *Dílčí soupisy rukopisů a starých tisků olomoucké kapitulní knihovny*, 17.–18. století; TAMTÉŽ, *Zlomek katalogu rukopisů kapitulní knihovny*, cca 1780.

⁴⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 6602, kart. 1596, *Zřízení, správa, umístění a dohled na kapitulní archiv (připojeny nárysy budov archivu)*, 1803–1925.

⁵⁰ BISTRICKÝ, Jan: *K otázce knihovny Augustina olomouckého* (dále jen K otázce knihovny). *Historická Olomouc a její současné problémy*, 93, 1980, s. 12–14.

⁵¹ ČERNÝ, Jiří: *Jednolistové tisky v knihách Ondřeje Ctibora* (dále jen Jednolistové tisky). *Historická Olomouc*, 17, 2009, s. 75–85.

soupis, avšak prozatím nebylo vytvořeno žádné jiné dílo zahrnující čistě jen kanovníky. Opět bylo využito archivních pramenů, jednalo se především o soupisy pozůstalostí a inventáře knih některých kanovníků v pozdějších staletích.⁵² Pro úplnost by bylo potřeba se zaměřit na pozůstalosti, testamenty, soupisy středověké povahy s přesahem do poloviny 16. století, avšak pro množství materiálu musela být tato představa odsunuta pro další bádání.

Pro rozbor sbírky bylo využito dosavadních knihovědných poznatků, avšak problémem je zaměření většiny českých publikací na české prostředí po roce 1500. Pokud se jedná o časově vymezené prvotiskové období, tak je opět soustředěna pozornost na konstituci tiskáren v českých zemích. Jediný článek zabývající se pronikáním cizích prvotisků pochází z pera Ivana Hlaváčka.⁵³ Další knihovědné poznatky byly čerpány z již zmiňovaných prací Petra Voita.⁵⁴ K formě knižního obchodu byla vydána souhrnná práce od Šimečka a Trávníčka „Knihy kupovati... dějiny knižního trhu v českých zemích“. Šimeček se věnoval tématu koloběhu a distribuci knih ve starších člancích.⁵⁵ Pro zahrnutí obsahové stránky bylo potřeba využít slovníků spisovatelů, souhrnů literárních děl⁵⁶ a bibliografických databází zpřístupněných na internetu.⁵⁷

Jak lze pozorovat, poskrovnu zpracovaných oblastí je mnoho a námětů pro nové, podrobnější studie a práce nepočítaně. Problém nedostatečného zpracování se

⁵² ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4335, kart. 540, *Soupis knih z knihovny zemřelého kanovníka Thuriho, uložených v knihovně kanovníka Gianniniho, cca 1746*; TAMTÉŽ, inv. č. 4336, kart. 540, *Soupis knih v knihovně zemřelého kanovníka Glandorfa, uložených v residenci č. 13, porizený kanovníkem Janem Křtitelem Auerspergem, ca 1752*; ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4690, kart. 684, *Inventární soupisy a ocenění nemovitostí (hospodářské a kuchyňského nářadí, nábytku, obrazů, šperků, střelných zbraní aj.) v Glandorfově pozůstalosti v olomoucké residenci a na prebendách, 1752-1760*; TAMTÉŽ, inv. č. 4690, kart. 685, *Inventární soupisy a ocenění nemovitostí, především knih (včetně ocenění a soupisu knih prodaných) v Glandorfově pozůstalosti v olomoucké residenci a na prebendách, 1752-1784*; TAMTÉŽ, inv. č. 4865, kart. 870, *Projednání a soupis pozůstalosti po kanovníku Janu Matyáši hr. z Turri a Valesassina - inventární soupisy a ocenění movitostí v residenci a na prebendách (též hudebnin), 1746-1748*.

⁵³ HLAVÁČEK, Ivan: *Pronikání cizích prvotisků do českých knihoven v 15. století* (dále jen *Pronikání*). In: VEHR, Lubomír: *Knihtisk a Universita Karlova: k 500. výročí knihtisku v českých zemích*, s. 69-95.

⁵⁴ VOIT, P.: *Encyklopedie.*; TENTÝŽ: *Katalog*; TENTÝŽ: *Knihtisk 15. a 16. století*. Praha 2008. Dostupná na [http://uisk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Nauka-o-star%C3%BDch-tisc%C3%ADch_Voit.pdf, cit. 28. 4. 2017]

⁵⁵ ŠIMEČEK, Zdeněk – TRÁVNÍČEK, Jiří: *Knihy kupovati...dějiny knižního trhu v českých zemích* (dále jen *Knihy kupovati*). Praha 2014; ŠIMEČEK, Zdeněk: *K problematice knižního obchodu na sklonku 15. a v 16. století* (dále jen *K problematice*). KUBÍČEK, Jaromír (ed.): *Knihtisk v Brně a na Moravě: sborník z konference*. Brno 1987.

⁵⁶ LEONARDI, Claudio (ed.): *Středověká latinská literatura (6.–15. století). Příručka* (dále jen *Příručka*). Praha 2014; NECHUTOVÁ, Jana – STEHLÍKOVÁ, Dana: *Stručné dějiny latinské literatury středověku* (dále jen *Stručné dějiny*). Praha 2013; KOBUSCH, Theo: *Filosofie vrcholného a pozdního středověku* (dále jen *Filosofie*). Praha 2013; KUŤÁKOVÁ, Eva – WIDMANOVÁ, Anežka: *Slovník latinských spisovatelů* (dále jen *Slovník*). Praha 1984.

⁵⁷ HERBERMANN, Charles (ed): *The catholic encyclopedia*. Díl 1–18. New York 1907–1922. Dostupné online na: www.catholic.org [29. 4. 2017]; <https://thesaurus.cerl.org> [cit. 30. 4. 2017]

kromě kapitulní knihovny dotýká také dějin a fungování olomoucké kapituly. S větší mírou nových poznatků by byla možná revize dalších témat, jako je například olomoucký humanismus.

1. Olomoucké biskupství od pol. 15. do pol. 16. století

1. Ve víru událostí

V roce 1457 byl kapitulou zvolen a 21. listopadu papežem Kalixtem III. potvrzen na olomouckém biskupském stolci Tas (Prothasius) Černožský z Boskovic. Aktem byla otevřena nová etapa olomouckého biskupství uzavřená biskupem Janem Dubraviem v polovině 16. století.

Tas pocházel z původně utrakvistické rodiny, která byla jednou z nejvlivnějších na Moravě, avšak jeho otec Beneš Černožský z Boskovic přešel ke katolictví vlivem kázání Jana Kapistrána v Brně roku 1451. Studoval na univerzitách ve Vídni, Ferrare, Padově a pravděpodobně i v Pávii, kde se setkal s významnými humanisty tehdejší doby a s některými udržoval bližší styky i v následujících letech. Při studiu ve Vídni jej mohl ovlivnit pobyt Eneáše Silvia Piccolominiho a na studiích v Itálii se seznámil s Janem z Pannoniem. Tyto kontakty měly vliv na jeho literární činnost a podporu umění.

Až do roku 1467 se účastnil diplomatických jednání na straně Jiřího z Poděbrad, především s vídeňským dvorem, uherskými vyslanci, papežskými legáty a polským dvorem, avšak vlivem tlaku papežské diplomacie přešel na stranu opozice. Akt pravděpodobně ovlivnil přestoupení Olomouce a jiných moravských měst. V následujících letech vstoupil do služeb Matyáše Korvína, kde pokračoval ve své diplomatické kariéře, byl přítomný Matyášově volbě a korunovaci českým králem. Následně Matyáš jako český král potvrdil všechna práva a privilegia svých předchůdců. K ochlazení vztahů Tase a Matyáše došlo až po vzpouře v Uhrách vedené Janem Pannoniem a Janem Vítězem, do kterého byl s určitou pravděpodobností Tas také zapleten. Za časů biskupa Tasa Olomouc hrála významnou roli i při jednáních mezi Vladislavem Jagellonským, polským Kazimírem a Matyášem Korvínem.⁵⁸

Po smrti Tase Černožského z Boskovic v roce 1482 se olomoucké biskupství dostalo do popředí zájmů krále Matyáše Korvína, který poslal list kapitule ve snaze o zvolení vhodného muže na Tasovo místo. Matyáš si chtěl počínat podobně jako v Uhrách, kde držel patronátní právo nad církevními obrocími. Podobná situace se odehrála ve Vratislavi, kdy po smrti Rudolfa z Rüdesheimu⁵⁹ také v roce 1482, byl na nátlak krále zvolen původně levantský

⁵⁸ HLOBIL, I.: *Olomoučtí biskupové*, s. 31–31; KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 217–218; ROUBIC, A.: *Olomoucké biskupství*, s. 98–99; BALETKA, T.: *Církev a biskupství*, s. 233; KOUŘIL, Miloš: *Diplomat a humanista*, s. 159–161.

⁵⁹ Rufolf z Rüdesheimu – původně biskup v Levantě a papežský legát. In: KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 219.

biskup Jan Roth.

Ideálním kandidátem na post olomouckého biskupa se měl stát Jan Filipec, původně kancléř u Mikuláše Čupora⁶⁰, následně jednou z osob v Matyášově kanceláři a nakonec od roku 1476 diplomatem na vysoké úrovni v Matyášových službách. Jeho nezastupitelnou úlohu dokazuje přítomnost v poselstvu do Neapole pro budoucí Matyášovu manželku Beatrix, pověření ziskem sultána Džema pro uherský dvůr z johanitského zajetí nebo uzavření svatební smlouvy mezi Matyášovým nemanželským synem Janem a dcerou milánského vévody Biancou Mariou.⁶¹ Mimo diplomatické působení byl také biskupem ve Velkém Varadíně, proboštem metropolitní kapituly v Ostrihomi a kolegiální kapituly ve Felhévízu. Tyto mnohá obročí způsobovaly problémy při získávání dispensu pro olomoucký stolec.⁶²

Jan Filipec byl kapitulou nedobrovolně zvolen pravděpodobně na konci roku 1483⁶³, avšak papežem Inocencem III. nebyl nikdy potvrzen. Od roku 1477 se objevuje další kandidát Jan Vítěz mladší, biskup ve Srěmu a Matyášův velvyslanec v Římě, pravděpodobně z popudu samotného Matyáše. Z papežské strany se objevily obvinění Filipce jako heretika, snad způsobené jeho původem.⁶⁴ Spor mezi oběma byl skončen roku 1489, kdy Vítěz získal biskupství ve Veszprému.⁶⁵

Ke konečnému řešení obsazení olomouckého stolce přesto nedošlo. V březnu 1490 byl papežem Inocencem III. zvolen Ardicino della Porta mladší,⁶⁶ stejně jako ostatní římsí preláti získávající obročí ve vzdálených diecézích, se postu nikdy neujal. Celá 80. léta byl Jan Filipec považován za faktického administrátora biskupství. Svého úkolu se zhostil velmi dobře, jako již svěcený biskup mohl vykonávat biskupské úkony, zveleboval diecézi vykupováním a opravou statků (Mírov, Vyškov), tiskl nové liturgické knihy. Po smrti Matyáše se vzdal všech svých majetků, postů a 10. června 1492 vstoupil do františkánského kláštera ve Vratislavi,⁶⁷

⁶⁰ Podle Kalouse transylvánský vévoda a správce Moravy v první fázi česko-uherské války. In: KALOUS, A.: *Čtyři Jánové*, s. 272.

⁶¹ O diplomatických cestách Filipce podrobně KALOUS, A.: *Jan Filipec v diplomatických službách Matyáše Korvína*. ČMM 125, č. 1, 2006, s. 3–32.

⁶² BALETKA, T.: *Církev a biskupství*, s. 234; KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*. České Budějovice 2009, s. 218–219; ROUBIC, A.: *Olomoucké biskupství*, s. 100–101.

⁶³ Podrobně o sporu o olomoucké biskupství KALOUS, A.: *Spor o biskupství olomoucké v letech 1482–1497*. ČČH, 105, č. 1, 2007, s. 1–39; V písemných pramenech se Jan Filipec jako správce kostela objevuje roku 1484. In: KALOUS, A.: *Spor*, s. 13.

⁶⁴ Pocházel z utrakvistické prostějovské rodiny.

⁶⁵ BALETKA, T.: *Církev a biskupství*, s. 234; KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*. České Budějovice 2009, s. 218–219; ROUBIC, A.: *Olomoucké biskupství*, s. 100–101;

⁶⁶ Ardicino della Porta – kardinál-presbyter titulu svatých Jana a Pavla, prasynovec kardinála stejného jména, který zemřel roku 1434. In: KALOUS, A.: *Spor*, s. 25.

⁶⁷ BALETKA, T.: *Církev a biskupství*, s. 234; KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 218–219; ROUBIC, A.: *Olomoucké biskupství*, s. 100–101.

přesto politiku úplně neopustil a příležitostně sloužil Vladislavu Jagellonskému.⁶⁸

Olomoucká kapitula se nespokojila s římským biskupem a zvolila si Bohuslava Hasištejského z Lobkovic, který však nebyl papežem přijat ani přes přimluvy krále Vladislava Jagellonského. V roce 1493 po smrti Ardicina opět došlo ke kapitulní volbě Bohuslava Hasištejského, ale papež Alexandr VI. jmenoval svého synovce římského kardinála Juana Borju staršího (Giovanna Borgiu). Juan byl opět prelátem, který se v Olomouci neobjevil a pouze sbíral uprázdněné stolce, o správu kostela se starali místní administrátoři.⁶⁹ Avšak olomoucký stolec nebyl lukrativním obročím a Juan Borja se jej vzdal ve prospěch Stanislava Thurza. Za odstupné Thurzo biskupství převzal na počátku roku 1497. Stanislavem byl ukončen dlouholetý spor a sedisvakace olomouckého stolce.⁷⁰ Kalous se zmiňuje, že celý tento spor poukazuje konec izolace Moravy v mezinárodní politice, otevření Moravy a Slezska evropským trendům s přispěním českého a uherského krále Matyáše Korvína.⁷¹

Stanislav Thurzo se narodil kolem roku 1470 do rodiny hornouherské podnikatelské rodiny Thurzů z Bethlenfalvy, jeho otec Jan Thurzo přesídlil do Krakova, kde dosáhl velké zámožnosti díky báňskému podnikání a spojením s Fuggery⁷². Podnikatelské úspěchy otce měly zřejmý vliv na prosazování kariéry Stanislava a jeho bratrů.⁷³ Stanislav vystudoval krakovskou univerzitu, avšak jeho přítomnost na Matyášově dvoře, studium v Itálii nebo pobyt v Římě nejsou doloženy. V době svého zvolení olomouckou kapitulou byl krakovským kanovníkem a biskupem v Epeiru. Volba byla potvrzena bulou papeže Alexandra VI. dne 30. ledna 1497 a Stanislav se ujal stolce v druhé polovině roku.

Stanislav Thurzo se velmi zodpovědně zhostil nové funkce, 3. května 1498 svolal do Vyškova generální synodu moravského kněžstva, jejíž výsledkem byla nová synodální statuta. Rychlému rozšíření statut a nových liturgických knih diecéze bylo dosaženo díky rozvíjející se technologii knihtisku. S finanční jistotou umožněnou existencí thurzovsko-fuggerovského

⁶⁸ KALOUS, A.: *Spor*, s. 29.

⁶⁹ Děkan Jan z Olomouce, kanovník Alexius z Jihlavy, děkan Konrád Atheimeier, Daniel Kostelec a Jan z Jemnice. In. BALETKA, T.: *Církev a biskupství*, s. 234.

⁷⁰ BALETKA, T.: *Církev a biskupství*, s. 234; KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 218–219; ROUBIC, A.: *Olomoucké biskupství*, s. 100–101.

⁷¹ KALOUS, A.: *Spor*, s. 38.

⁷² Jan Thurzo provozoval rozsáhlý obchod se surovinami – mědí, stříbrem a olovem, podnikal rovněž v oblasti metalurgie. S augšpurskými Fuggery vstoupil do blízkého obchodního vztahu a v roce 1496 byla založena thurzovsko-fuggerovská společnost. In. BALETKA, T.: *Osobnost Stanislava Thurza*, s. 57–58; BALETKA, T.: *Dvůr Stanislava Thurza*, s. 18.

⁷³ Z prvního Thurzova manželství pochází Jan Thurzo – v letech 1506–1520 vratislavský biskup, Jiří Thurzo – od 1511 hrabě stříbrných hor uherských a zvolenský župan. Z druhého manželství s Barbarou Beckovou vzešel úspěšný Alexij Thurzo – za Ferdinanda I. královským místodržitel, zemský sudí, palatin v Uhrách. In. BALETKA, T.: *Dvůr Stanislava Thurza*, s. 18.

podniku mohl přistoupit k výkupu biskupských statků, roku 1499 získal zpět panství Kroměříž od uherských magnátů Zápolských. Mezi léty 1507 až 1510 vykoupil panství Hukvaldy od příbuzných svého předchůdce Tasa z Boskovic, stejně jako roku 1511 Kelč. V roce 1499 opět obnovil fungování manského soudu. Ve všech směrech podporoval hospodářský rozvoj diecéze (podpora měst, řemeslných cechů, zakládání rybníků, udílení nových trhů). Svým chováním si vysloužil respekt v církevních kruzích, ale také podporu ze strany panovnického dvora a větší části moravské šlechty.

Olomoucký biskup byl formálně nejvyšší hlavou moravské stavovské obce, Stanislav se tedy účastnil zasedání zemských soudů a sněmů v Olomouci a Brně. Byl přítomen šlechtickým komisím jednající o úpravách zemského zřízení. K jeho vydání došlo v roce 1535 a součástí byla smlouva s moravskými stavy o statutárním postavení biskupských statků.

Růst biskupovi prestiže se projevoval také v účasti na diplomatických jednáních pověřených budínským dvorem, kde šlo především o spory šlechty a královských měst v Čechách. Byl jedním z hlavních aktérů korunovace Ludvíka Jagellonského v Praze 17. února 1509, spolu se svým bratrem Janem Thurzem a Janem Filipcem. V roce 1518 hostil polského krále Zikmunda, který pověřil Jana Dubravia a Viléma z Kunštátu vedením poselstva k milánskému a aragonskému vévodovi Francescovi Galeazzu Sforzovi, jehož dcera Bona se stala Zikmundovou ženou.

Vzhledem k finančnímu zajištění biskupa probíhala stavební činnost ve všech částech diecéze, mnohdy to byly nákladné stavební práce. Mezi hlavní počiny patří přestavba biskupského hradu v Kroměříži na renesanční zámek. V Olomouci proběhla přestavba katedrálního chrámu sv. Václava a na konci svého episkopátu začal stavět biskupský palác, do té doby v Olomouci neměl žádnou reprezentativní nemovitost. Ke stavební činnosti jej mohl pobídnout list z 8. února 1525, jehož autorem byl Thurzův vzdálený přítel Erasmus Rotterdamský, který se zmiňuje o získání uznání a slávy prostřednictvím staveb.⁷⁴

O Stanislavu Thurzovi koluje vžitá představa, že byl centrem olomoucké humanistické společnosti, avšak opak je pravdou. Stanislav byl pravděpodobně ovlivněn smýšlením výrazných členů dómské kapituly a působením německých myšlenkových proudů z podnětu kapituly. Střediskem společnosti byla kapitulní Olomouc nikoliv biskupská Kroměříž. Sám biskup nebyl literárně činný, jedinými známými projevy jsou jeho dopisy.⁷⁵ Z dopisů vyplývá,

⁷⁴ BALETKA, T.: *Církev a biskupství*, s. 235–238; TÝŽ: *Osobnost Stanislava Thurza*, s. 57–63; Podrobně se osobě Stanislava Thurza a jeho dvoru věnuje Baletka Tomáš ve své disertační práci BALETKA, T.: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540), jeho kancelář a správa biskupských panství*. Praha 2002.

⁷⁵ HLOBIL, I.: *K diskuzi o Stanislavu Thurzovi*. Historická Olomouc a její současné problémy, 9, 1992 (vyd. 1994), s. 41–52.

že biskup navazoval kontakty se vzdělanci v blízkosti budínské česko-uherské kanceláře a udržoval vřelé vztahy se Slezany v okruhu jeho bratra Jana Thurza.⁷⁶

Rozvolněním lenní struktury v době sedisvakance olomouckého biskupství se Stanislavův dvůr vytvářel od základů, v jeho úzkém dvorském okruhu byl velký podíl nižší šlechty, která nepocházela z manského prostředí. Mnozí z úředníků pocházeli ze Slezska, Polska, Uher, Štýrska a jedna celá generace kanceláře pocházela ze západních Čech. Z Plzně pocházel Jan Skála z Doubravky, pozdějším jménem Jan Dubravius.⁷⁷

Jan Dubravius studoval na vídeňské univerzitě, kde na něj zapůsobil Konrád Celtis. Dalšímu studiu se věnoval v Itálii a v Padově dokončil titul doktora církevního práva. S příchodem na Moravu v roce 1509 vstoupil na doporučení Celtise do Stanislavových služeb, stal se součástí personálu biskupské kanceláře a později byl povýšen na kanceléře. V blízkém Stanislavově okruhu zůstal i jako olomoucký kanovník a arcijáhen. Působil především v diplomatických službách, a to nejen u biskupa Stanislava, ale také u českého krále Ferdinanda I. nebo polského krále Zikmunda I.

Dne 16. dubna 1540 zemřel biskup Stanislav Thurzo, poté byl zvolen olomoucký kapitulní děkan a generální vikář Bernard Zoubek ze Zdětína, avšak jeho působení trvalo necelý rok, kdy došlo k Zoubkově náhlé smrti. Následníkem byl zvolen již zmiňovaný Thurzův blízký přítel Jan Dubravius, který pokračoval v diplomatické činnosti i po zisku biskupského stolce, především ve službách Ferdinanda I.⁷⁸

Dubraviovo jméno je však spojeno především s literárním odkazem, byl jediným literárně činným biskupem a jeho tvorba je vrcholem olomoucké humanistické aktivity. Osobou Jana Dubravia končí etapa olomouckého biskupství tzv. období humanistických biskupů a začíná období tzv. rekatolizace.

⁷⁶ ROTHKEGEL, M.: *Vzt'ahy olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza s Uhorskom*. In: Thurzovci a ich historický význam. Bratislava 2012, s. 91–95; Podrobně se Thurzovým dopisům věnuje TÝŽ: *Der lateinische Briefwechsel des Olmützer Bischofs Stanislaus Thurzó*. Hamburg 2006.

⁷⁷ Dubravius je polatinštěný přídomek „z Doubravky“, který získal po udělení šlechtického titulu v roce 1517. Titul byl udělen za účast v úspěšné výpravě vyjednávající budoucí manželku pro polského Zikmunda I. In. BALETKA, T.: *Dvůr Stanislava Thurza*, s. 63; HRABOVÁ, L.: *Jan Dubravius, 1486–1553*, s. 21.

⁷⁸ HLOBIL, I.: *Olomoučtí biskupové*, s. 33; BALETKA, T.: *Církev a biskupství*, s. 238; TÝŽ: *Dvůr Stanislava Thurza*, s. 63; SKUTIL, Jan: *Jan Dubravius a Konrád Celtes*, s. 1–4.

2. Olomoucký humanismus

Od raných dob Olomouc představovala otevřené prostředí novým myšlenkovým směrů a kulturních proudů, z velké části to bylo dáno zázemím olomouckých biskupů. Pro rozvoj Olomouce jako humanitního centra Moravy v druhé polovině 15. století a první polovině 16. století hrálo důležitou roli mnoho faktorů, avšak nepřímý vliv biskupa Jana ze Středy a krále Matyáše Korvína podstatně ovlivnil další vývoj.

S osobou Jana ze Středy, který se stal roku 1364 olomouckým biskupem, je spojen pojem prehumanismus. Jan ze Středy jako kancléř Karla IV. přišel do kontaktu s italským prostředím nově se rozvíjejícího humanismus. Korespondoval si s Francescem Petrarrou, Colou di Rienzo, jejichž vytříbenou latinskou stylistiku se snažil napodobit. Vlastní literární tvorba měla receptivní charakter, jednalo se především o překlady a úpravy děl. Biskup Jan měl zájem o novou literaturu, která se díky vazbám dostala do Olomouce. Z těchto raných italských humanistických děl mohli v následujícím století čerpat vzdělanci pohybující v okolí biskupského dvora.⁷⁹ Význam Jana ze Středy tkví především v roli iniciátora prvního impulsu pro další kulturní rozvoj.⁸⁰

Patnácté století je dobou rozvoje humanismu v Evropě, avšak české země byly izolovány od nových sílících trendů kvůli husitské revoluci a heretické pověsti. Změna nastala v polovině století, kdy na Moravu přišli františkáni observanti nesoucí nové duchovní myšlenky, také kázal Jan Kapistrán. Postupné otevírání Moravy novému evropskému prostředí bylo završeno vládou Matyáše Korvína. Uhry přijímaly nové podněty už za panování Zikmunda Lucemburského, další vlna následovala italským studiem učenců pohybující se na Matyášově dvoře a úplné vazby bylo dosaženo sňatkem Matyáše s Beatrix Aragonskou. Prostřednictvím politického spojení s Uherským královstvím Morava, stejně jako Slezsko, přebírala kulturní vlivy přicházející z Itálie. Velký podíl na tom měl budínský dvůr a především biskupské dvory, které plnily funkci center a šířitelů novinek prostřednictvím studentů, diplomatů, obchodníků.⁸¹

⁷⁹ Některá dnešní kodexy olomoucké kapituly jsou pravděpodobně opisy italských děl z dob působení Jana ze Středy.

⁸⁰ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 24–24; KOLÁŘOVÁ, J.: *Humanistická literatura*, s. 258.; PETRŮ, E.: *Jan ze Středy*, s. 95–104, TÝŽ: *Olomoucký humanismus*, s. 61–62; WIDMANOVÁ, A.: *Středolatinská beletrie*, s. 224–235.

⁸¹ KALOUS, A.: *Morava a Matyáš Korvín*, 109–110; TÝŽ.: *Morava a Uhry*, s. 54–55; KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 316–317;

První větší kontakt s uherským prostředím navázal v polovině 15. století Tas Černohorský z Boskovic, jak už bylo zmíněno, na svých zahraničních studiích. V Itálii se seznámil se slavným uherským básníkem Janem Pannoniem, který se později stal biskupem v Pětikostelí. Na studiích Pannonia podporoval jeho strýc Jan Vítěz, jenž byl biskupem ve Velkém Varadíně a vytvářel kolem sebe okruh vzdělců srovnatelný s italskými humanistickými akademiemi.⁸² Právě na Vítězův dvůr zavítal Pannoniův a Tasův společný italský učitel Galeottus Marzinus, který se v 60. letech objevil také v Olomouci. Sám Vítěz navštívil olomouckého biskupa několikrát. Tas udržoval kontakty také s německými humanisty jako byl například bývalý spolužák a propagátor nové německé stylistiky Albrecht von Eyb, jenž Tasovi věnoval vzpomínku v jednom z nejstarších humanistických děl „Margaritha poetica“.⁸³

Tasův zájem o humanismus nebyl podobně jako u Jana ze Středy výrazně tvůrčí. Hlavním zdrojem literární činnosti je korespondence s výše uvedenými humanisty a přáteli jako byl například Jan Tovačovský z Cimburka. Uvažuje se o Tasově vlastní tvorbě, kterou by měla být nedochovaná latinská gramatika založená na Vallových Eleganciích,⁸⁴ které si měl vypůjčit od Jana Pannonia.⁸⁵ Nesporný je Tasův právní spis zařazený do Knihy tovačovské.⁸⁶

V období sedisvakance a administrátorství Jana Filipce lze předpokládat silnější spojení Moravy s uherským a italským prostředím. Je to dáno Filipcovou četnou diplomatickou aktivitou a jeho sepnutím s budínským humanistickým okruhem královského dvora.⁸⁷ Vlivem stagnace univerzity v Praze byl další postup humanismu na Moravě ovlivněn studiem učenců na italských a středoevropských především katolických univerzitách jako byla Vídeň a zejména Krakov.⁸⁸

⁸² Vrcholem Vítězových snah bylo založení univerzity v Prešpurku. Ve Velkém Varadíně založil rozsáhlou knihovnu, která byla po jeho zvolení ostrýhomským arcibiskupem přesunuta na jeho nový dvůr. In. KALOUS, A.: *Čtyři Jánové*, s. 270–271.

⁸³ KALOUS, A.: *Morava a Matyáš Korvín*, 116; TÝŽ: *Čtyři Jánové*, s. 270–271; KOUŘIL, Miloš: *Diplomat a humanista*, s. 159–161; ROUBIC, A.: *Olomoucké biskupství*, s. 98–99.

⁸⁴ Na studiích ve Ferrare byl posluchačem Philelphia, jenž byl učitelem Lorenza Vally a Eneáše Silvia Picollominiho. In. KOUŘIL, Miloš: *Diplomat a humanista*, s. 159.

⁸⁵ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 25–26.

⁸⁶ KOUŘIL, Miloš: *Diplomat a humanista*, s. 160.

⁸⁷ MĚŠTÁNEK, T.: *Biskup Jan*, s. 103–105.

⁸⁸ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 27–28; ROUBIC, A.: *Olomouc a Krakov*. In: SPÁČIL, V.: Okresní archiv v Olomouci: Zpráva o činnosti okresního archivu v Olomouci za rok 1988. Olomouc 1989, s. 198–199; Podrobněji se vztahům českých zemí k univerzitě v Krakově věnuje Truc ve svém článku: TRUC, M.: *Jagellonská universita a české země v 15. a 16. století*. In.: Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis, 5, č. 1–2, 1964, s. 135–163.

Humanismus se v Olomouci plně rozvíjel ještě před usazením Stanislava Thurza na biskupský stolec, jak již bylo zmíněno, hlavním nositelem byla olomoucká kapitula. Úplný rozvoj humanistické aktivity byl ovlivněn příchodem Konráda Celtise na vídeňskou univerzitu.⁸⁹ Jeho působením začaly ve střední Evropě vznikat učené společnosti, které se inspirovaly antickou platonskou akademií a měly představovat záalpský protipól převahy italské učenosti.⁹⁰

Prvenství nese Krakov, kde učené bratrstvo Sodalitas litteraria Vistulana vzniklo při pobytu Celtise v letech 1489–90. Ve Vídni vznikla společnost po příchodu Celtise v roce 1497 a měla úzké styky se Sodalitas Danubiana, v jejímž čele stál Jan Vítěz mladší.⁹¹ Fungovala také heidelberská a augsburská skupina. Jejich cílem bylo šíření humanistických myšlenek, klasických jazyků, poezie a vědění všeobecně. Jednou z jejich náplní bylo hledání literárních pramenů, které se nacházely v klášterních a soukromých knihovnách. Hlavním důvodem této aktivity byl Konrádův životní sen, vytvořit humanistický popis Germánie „Germanica illustrata“ založený na antickém Tacitově díle s pomocí vědění získaného členy jednotlivých sodalitas.⁹²

Olomoucká humanistická společnost s názvem Societas Maierhofiana byla založena roku 1502, k jejím hlavním členům patřil olomoucký kanovník a právník Řehoř Nitsch, kanovník a veřejný notář Martin Hořčíčka (Sinapius). Osoba údajného zakladatele Kryštofa Apitiana Maierhofana je nejasná, pravděpodobně byl Celtisovým vídeňským žákem, ale jeho působení v Olomouci nebylo dosud prokázáno. Název bratrstva pravděpodobně nevychází ze jména zakladatele, ale ze zeměpisného názvu řeky, jak bylo u sodalit založené Celtisem obvyklé.⁹³

Většina členů olomoucké společnosti se s Celtisem seznámila při studiích na univerzitách v Krakově nebo Vídni. Nebyli to jen zástupci duchovního nebo šlechtického stavu, ale byli mezi nimi i měšťané.⁹⁴ Prostřednictvím korespondence

⁸⁹ Konrád Celtis vystudoval v Kolíně, poté odešel na heidelberskou univerzitu, kde se seznámil s humanisty Janem Dalbergem a Rudolfem Agricolou. V roce 1489 korunován „vavřinem básníků“. Poté působil v Krakově a Budíně. V roce 1497 byl pozván Maxmiliánem II. do Vídně, kde se stal profesorem rétoriky a poetiky na vídeňské univerzitě. In. VOŽENÍLKOVÁ, J.: *Učené společnosti*, s. 200.

⁹⁰ KALOUS, A.: *Humanismus a reformace*, s. 257; VOŽENÍLKOVÁ, J.: *Učené společnosti*, s. 200.

⁹¹ KALOUS, A.: *Čtyři Jánové*, s. 274.

⁹² HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 152–153; VOŽENÍLKOVÁ, J.: *Učené společnosti*, s. 200–201.

⁹³ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 30–31; VOŽENÍLKOVÁ, J.: *Učené společnosti*, s. 201.

⁹⁴ Bernardinus Mírovský – městský písař, studoval v Krakově; Ondřej Latavallinus (Freudenthaler) – kanovník, studoval v Krakově; Ondřej Pisciculos (Andreas Fischer) – kanovník, studoval ve Vídni; Šebestián Grasman – kanovník; Jiří Žabka (Georgius Ranatinus) – městský písař, Jan Heffner – člen městské rady; Valentin Clementianus – kanovník, studoval v Krakově; Pavel Kraczer – kanovník; Řehoř Nitsch – studoval ve Vídni,

udržovali styky se zahraničními humanisty. Posílané listy často neměly soukromou povahu, ale byly v nich vyjadřovány odborné zájmy a výsledky bádání. Korespondence fungovala na bázi dnešní odborných časopisů, proudila tak do významných center a mezi hlavní představitele humanistického směru. Z této skutečnosti vyplývá proslulost olomoucké společnosti mezi ostatními středoevropskými humanisty, i přes nepočetnou literární tvorbu.⁹⁵

Mnohostranné otevření olomouckého prostředí dokládá korespondence Jana Stanislava Thurza. Vzhledem k rodinné vazbě s vratislavským biskupským stolcem si korespondoval s básníkem Casparem Ursinem Veliem,⁹⁶ kterého finančně podporoval a ten mu naopak zprostředkoval kontakty na význačné evropské humanisty jako byl například Erasmus Rotterdamský. V roce 1521 Velius dedikoval Thurzovi skladbu, kde mluví o jeho mecenášství. Erasmem Rotterdamský věnoval Thurzovi opravené vydání Plinia a Výklad 28. žalmu. Kontakt s německým prostředím dokládají spisy literáta Beata Rhenana.⁹⁷

Drobná literární činnost je v okruhu olomoucké společnosti známá u brněnského, později olomouckého kanovníka Jana ze Zvole a magistra školy u sv. Mořice Marca Rustinimica. Nejvýznamnější osobou spojenou s literární aktivitou je Augustin olomoucký⁹⁸, synovec olomouckého kanovníka Ondřeje Ctibora, díky jehož podpoře mohl studovat na zahraničních univerzitách. Studium na krakovské univerzitě proslavenou matematiky a astronomy, získal přehled v těchto oborech, což mělo vliv na budoucí literární tvorbu. Dalším výrazným impulsem pro jeho další aktivity byl pobyt v Padově, kde dokončil doktorát z teologie. Při italském studiu byl pravděpodobně podporován vratislavským biskupem Janem Rothem, jemuž dedikoval raný spis „Dialog na obranu básnictví“, které vychází z antických vzorů a je to první dílo literárněteoretické napsané autorem z českého prostředí. Mezi prvními díly lze najít Augustinovy Prognosticony nebo vydání spisu ferrarského astronoma, astrologa Johanna de Blaschinis, který odkazuje na Augustinovu

kanovník a právník; Martin Hořčíčka (Sinapius) – studoval v Krakově, kanovník, veřejný notář., etc. In. HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 154. Blíže členy společnosti rozebírají Králík a Wörster: KRÁLÍK, Oldřich: Dvě zprávy o olomouckých humanistech (dále jen Dvě zprávy). Časopis matice moravské 68, 1948, s. 283–327; WÖRSTER, Peter: *Humanism in Olmutz* (dále jen Humanism in Olmutz). Landesbeschreibung, Stadtlob und Geschichtsschreibung in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Marburg/Lahn 1994.

⁹⁵ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 34; KOLÁŘOVÁ, Jana: *Humanistická literatura*, s. 259; PETRŮ, E.: *Societas Maierhofiana*, s. 187–188;

⁹⁶ Caspar Ursinus Velius – básník, sekretář Jana Thurza, posléze historiograf Ferdinanda I. a vychovatel Maxmiliána II. In. HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 150.

⁹⁷ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 28.

⁹⁸ Augustin olomoucký pocházel z patricijské rodiny a jeho otcem byl kožešník Käsenbrota, pocházel pravděpodobně z česko-německé rodiny, soudě podle matčiného bratra Ondřeje Ctibora. Známé jsou jeho listy napsané česky, vpisky k latinským textům. In.: KOUŘIL, Miloš: *Byl humanismus v Olomouci gotický?*. Historická Olomouc a její současné problémy, 9, 1992 (vyd. 1994), s. 85–92.

celoživotní zálibu v astronomii a astrologii.

Po studiích nastoupil do budínské kanceláře Ladislava Jagellonského, které se stal později vicekancléřem. Při uherském pobytu navázal kontakty s učenci sdruženými v dunajské učené společnosti. V roce 1511 se vrátil zpět do Olomouce, kde byl proboštem a vytvořil jeho nejznámější dílo „*Catalogus episcoporum Olomucensium*“, které poukazuje na zájem o historii a významné osobnosti dějin. Dílo mělo přinést mravní ponaučení o dobrých a špatných správcích. Předlohou byl stručný přehled moravských biskupů zvaný „*Granum catalogi praesulum Moraviae*“ neznámého autora, který soupis zpracoval po nástupu biskupa Jana z Miličína. Augustin neopomněl zmínit otázku původu Moravanů, což poukazuje na zájem humanistů o vznik a počátky národů. Teorie Moravanů ztotožněnými s Markomany vychází z představy Velké Germánie na základě Tacitova díla. Odkaz na „*Granum*“ značí snahu humanistů vyhledávat a čerpat prameny. Augustinovi mohl být inspirací Jan Trithem, jenž vydal katalog duchovních spisovatelů nebo Trithovým přítelem Jacobem Wimpfelingem a jeho „*Dějiny štrasburských biskupů*“. Nelze vynechat teorii, že „*Catalogus*“ měl být součástí Celtisova zamýšleného díla o Germánii.⁹⁹

V Augustinově díle se objevuje korespondence vydaná tiskem, byly to například polemiky s lékařem Janem Černým, členem jednoty bratrské. Většina Augustinových prací vyšla tiskem, byl totiž velkým oslavovatelem knihtisku, pokládal jej za božské umění. Vzhlížení k antice vedla Augustina a další členy společnosti ke sběru a hledání antických mincí, díky kterým se snažili propojit Moravu s germánskou antikou. Obě tyto záliby se projeví pravděpodobně rozsáhlou knihovnou a sbírkou tzv. antických starožitností, jehož součástí mohla být Augustinova obětní miska složená z antických mincí.¹⁰⁰ O rozsahu souboru se dozvíáme z oslavné básně na Augustina olomouckého od Valentina Ecka vydanou v roce 1512, kde je popsán jeho dům s výzdobou, sbírkami a knihovnou. Přes literární nadsázku nelze pochybovat o významu sběratelské činnosti Augustina.¹⁰¹

Knihovnu si budoval také Stanislav Thurzo pomocí Jana Dubravia. O předchůdci na biskupském stolci Tasu z Boskovic je známo, že si nechal pořídit sbírku italských rukopisů. Z indicií vyplývá, že knihovny nesloužily jen svým majitelům, ale byly půjčovány z okruhu humanistů a stávaly se tak jedním z impulsů rozvoje.

⁹⁹ KALOUS, A.: *Humanismus a reformace*, s. 257; KOLÁŘOVÁ, Jana: *Humanistická literatura*, s. 259; KOUŘIL, Miloš: *Humanismus gotický*, s. 85–92; TÝŽ: *Augustin Olomoucký*, s. 13–20;

¹⁰⁰ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 121; KOUŘIL, Miloš: *Humanismus gotický*, s. 88–89; O numismatice a Augustinově misce podrobně: HLOBIL, I.: *Zprávy o luxusních stolních předmětech z doby renesance*. In: . In: *Od gotiky k renesanci*. Díl 3. Olomoucko. Olomouc 1999, s. 67–79;

¹⁰¹ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 29, 121–122.

Členy Societas a blízký okruh lidí kolem nich, lze zhodnotit jako sběratele a mecenáše, kteří dokázali přijímat přicházející nové myšlenky a proudy. Sami se však podíleli na rozvoji literární kultury ve velmi malé míře ve formě otevřených dopisů a drobných skladeb, pokud se nebude přihlížet k Augustinově tvorbě. Hnutí mělo receptivní povahu, jenž vnímalo rozvoj evropské kultury, ale samo do ní aktivně nevstupovalo. Změna nastala s osobou biskupa Jana Dubravia, který je považován za posledního a nejvýznamnějšího člena společnosti. Jeho dílo lze hodnotit jako vrchol humanistických snah na Moravě, které by však nebylo možné bez předešlého vývoje, tradice olomoucké Societas a podporou Stanislava Thurza.¹⁰²

K samostatní tvorbě se připravil komentářem k edici díla Martina Capelly „*Nuptiae Mercurii cum Philologia*“, která byla vytištěna ve Vídni v roce 1516. Ve svém druhém díle vycházel z diplomatické zkušenosti pro budínský dvůr. Dílo věnoval mladému Ludvíku Jagellonskému jako radu, doporučení a mravní kodex pro budoucí vládu. Tento latinský veršovaný spis „*Theobulia*“ je alegorickou skladbou, protkanou odkazy na antickou mytologii, ve které se zvířata vyjadřují ke královské moci. Dubravius se inspiroval ve středověkém díle Rada zvířat Smila Flašky z Pardubic. Dokonalou humanistickou latinu předvedl v prakticky zaměřeném díle o rybníkářství „*De piscibus*“. Spis byl věnován Antonínu Fuggerovi pro jeho panství v dnešním Slovensku. Rybníkářství znamenalo pro olomoucké biskupství v první polovině 16. století významnou hospodářskou činnost, kterou rozmnožilo příjmy a vyřešilo problém zásobování obyvatel. Tato aktivita byla jeho soukromou zálibou, takže ve spise využil své praktické zkušenosti, které opírá o antické autory, jenž komentuje.

Dubravius je autorem české historie „*Historiae regni Bohemiae libri XIII.*“ od nejstarší dob po jeho současnost. Vycházel ze starších děl jako je kronika Václava Hájka z Libočan, spisu Silvia Eneáše Picollominiho, Vávřince z Březové atd. Dílo bylo věnováno císaři Maxmiliánovi I. a mělo sloužit opět jako vzor a učebnice pro politický život, jenž demonstroval na příkladech z historie. Didaktické roviny skladeb jsou typickým rysem nejen pro latinskou humanistickou tvorbu v českých zemích.¹⁰³

Dubraviovo dílo hraje nezastupitelnou roli v literárním vývoji na Moravě, je vyvrcholením humanistických tendencí v českém prostředí. Význam literárního díla přesáhl

¹⁰² HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 32–34; PETRŮ, E.: *Societas Maierhofiana*, s. 187–188; TÝŽ: *Olomoucký humanismus*, s. 61–63.

¹⁰³ HRABOVÁ, L.: *Jan Dubravius, 1486–1553*, s. 22–23; KALOUS, A.: *Humanismus a reformace*, s. 257–258; KOLÁŘOVÁ, Jana: *Humanistická literatura*, s. 259–260; PETRŮ, E.: *Olomoucký humanismus*, s. 63.

regionální rámec, mohlo by se zařadit k okruhu světové literatury. Autorův úspěch byl dán jeho mnohostranným vzděláním a činností, které se odrazily ve všestrannosti díla.¹⁰⁴

O Olomouci zasažené proudem humanismu se zachovaly čtyři skladby. První je již zmiňované dílo od Valentina Ecka, která přináší pohled do Augustinova domu a také olomouckého prostředí. Druhým spisem je „Steuromachie“ od Stephana Taurina (Stieröxel), jenž poskytuje přehled osobností humanistické společnosti a studentů v Itálii, kteří dále v budoucnu ovlivnili olomoucký prostor. Nevynechává popis měšťanského prostředí, který byl úzce spjatý s církevním dvorem. Taurina doplnil Georg Sibutus svými popisy církevní architektury, přehledem olomouckého kléru a jejich zájmů. Zmiňuje se o humanistické teorii založení města samotným Ceasarem. Vrcholem je oslavná skladba města od Šimona Ennia Klatovského z roku 1550, díky které lze vypořádat vliv humanismu na olomouckou společnost a město.

Všechny zmíněné skladby odrážejí význam Olomouce jako centra humanistický myšlenek a snah. Z těchto dobových popisů vycházeli současníci při vytváření obrazu olomouckého prostředí. Pro dnešní čtenáře přináší vzhled do atmosféry Olomouce v první polovině 16. století, kdy vrcholily humanistické tendence.

¹⁰⁴ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 68–69; KOLÁŘOVÁ, Jana: *Humanistická literatura*, s. 259–260.

2. Olomoucká katedrální kapitula do poloviny 16. století

Kapitula je sbor kleriků řídící se kanovníckým právem při katedrálních nebo kolegiálních kostelech. Původně členové kapituly žili společným životem, kdy užívali společného majetku pro výkon funkce a obživě, podobně jako řeholníci. Avšak v 11. století začalo docházet k postupným změnám, majetek se začal dělit mezi členy (prebenda) a společný život přešel do ústraní. Kapitula se řídila vlastními normami (statuty), které vznikaly v obecné rovině na základě ustanovení koncilů a v užším měřítku na základě zvyklostí.¹⁰⁵

Předpokládá se, že olomoucká kapitula byla založena po obnově olomouckého biskupství v roce 1063, ale bližší zprávy se dochovaly až k roku 1141, kdy byla přenesena biskupem Jindřichem Zdíkem k novému kostelu sv. Václava. Nová dvanáctičlenná kapitula se řídila pokyny řehole sv. Augustina pro společný život a její hlavou byl děkan. Stará čtyřčlenná kapitula zůstala u kostela sv. Petra na dožití. Členy kapituly bylo mimo jiné šest arcijáhnů, správců velkofarních kostelů na hlavních zeměpanských hradech, které se tak staly majetkem kapituly a tím i biskupa.¹⁰⁶

Na počátku 13. století biskup Robert vedle děkana ustanovil funkci probošta.¹⁰⁷ Během 13. století docházelo k postupné reorganizaci kapitulního života. Přestával fungovat společný život kanovníků, kapitulní majetek byl rozdělen, každý dostal svoji prebendu, kterou byl hmotně zajištěn. Ze společných tradic se začala uplatňovat jen společná chrámová modlitba a povinnost rezidence. V době biskupa Bruna ze Schauenburka jsou známy hodnosti děkana, probošta, arcijáhna, kustoda a úřad scholastika byl ustanoven v roce 1274.¹⁰⁸

Děkan byl hlavou kapituly, podléhali mu ostatní církevní hodnostáři jako preláti, kanovníci, vikáři a zaměstnanci kostela. Zastupoval kapitulu navenek, dohlížel na veškeré záležitosti kapituly, tedy na správu, majetek a práva kapituly. Vykonával pravomoc nad katedrálním duchovenstvem, uváděl nové kanovníky, vikáře, preláty do funkcí, svolával kapitulu. Za biskupovy nepřítomnosti jej zastupoval v liturgických záležitostech. Probošt byl právním zástupcem kapituly a katedrálního kněžstva, uváděl nové členy kapituly do držení prebend. Dbal na nedělitelnost kapitulního jmění. Při neobsazeném biskupském stolci vedl

¹⁰⁵ BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.; ZUBER, R.: *Osudy*, s. 51.

¹⁰⁶ MEDEK, V.: *Osudy*, s. 52; BYSTRICKÝ, J.: *Knížecí hrad a církevní instituce* (dále jen knížecí hrad). In.: SCHULZ, J.: *Dějiny Olomouce*. 1 svazek. Olomouc 2009, s. 96; ZUBER, R.: *Osudy*, s. 51.

¹⁰⁷ BYSTRICKÝ, J.: *Knížecí hrad*, s. 102.

¹⁰⁸ ČERVENKA, S.: Hudební kultura. In.: SCHULZ, J.: *Dějiny Olomouce*. 1 svazek. Olomouc 2009, s. 177–178.

správu statků společně s děkanem. Arcijáhen¹⁰⁹ pomáhal biskupovi při bohoslužbách. Jednou ročně měl vizitovat arcijáhenství a upozornit na přestupky laiků i kněžích. Měl vliv na obsazování obročí ve svém obvodu, ustanovoval farní správce.¹¹⁰

Post kustoda a scholastika byly nekanovnické hodnosti, kustod pečoval o chrámový poklad a spravoval inventář kostela, scholastik měl na starosti kapitulní školu. Dále bylo u olomouckého domu kromě kanovníků kolegium vikářů. Vikáři byli zástupci držitelů úřadů. Dva bývali zpravidla jmenováni biskupem a zbylý počet kapitulou. V roce 1325 je zmíněn kapitulní notář, který pravděpodobně vzešel z okruhu veřejných notářů a zastupoval kapitulní kancelář. S kapitulou byli spojeni i laičtí zaměstnanci jako úředníci kanceláře, choralisté, zvoníci, varhaník, kostelník.¹¹¹ Vydáním Arnoštových statut pro olomoucké biskupství a kapitolu byla uzavřena personální diferenciací kapitulních hodností, s výjimkou ustanovené scholastika jako čtvrté dignity v roce 1493.¹¹²

Postupným vývojem se z neformálního sboru kněží při katedrále závislých na biskupovi stala autonomní církevní instituce a rovnoprávný partner biskupa stojící v čele diecéze. Prvotním úkolem kapituly bylo vést liturgické obřady při katedrálním kostele, avšak obstarávala i důležité správní funkce. Při obsazeném stolci měla poradní hlas, kontrolní funkci a při závažnějších záležitostech v oblasti správy diecéze (např. změna a zřízení beneficií) byl biskup vázán na souhlas kapituly. V době uprázdnění biskupství měla za úkol volbu biskupa, jenž byla kapitule potvrzena již v roce 1207 a zároveň povinnost vést spirituální, temporální správu.¹¹³

Práva a povinnosti kapituly byly různě naplňovány, stejně jako obsazování a počet kanonikátů. Rezidenční kanonikáty¹¹⁴ dosazoval panovník, jehož právo nikdo nezpochybňoval. Obsazování zbylých kanonikátů bylo složitější, nejčastěji se dělo volbou kapituly a následným přijetím, kdy prebendy byly obsazovány podle práva seniority vzhledem k různému zaopatření jednotlivých obročí. Tato řádná forma volby byla narušována kuriálním

¹⁰⁹ Hodnost arcijáhna většinou zaujímali olomoučtí kanovníci. Za biskupa Zdíka existovalo arcijáhenství v Olomouci, Brně, Břeclavi, Znojmě, Spytihněvi. Spytihněvské zaniklo a bylo ve 13. století nahrazeno arcijáhenstvím opavským. V roce 1264 se objevuje arcijáhenství kroměřížské a v roce 1302 hradecké (Hradec u Opavy). V 15. a 16. století bylo 5 arcijáhenství: olomoucké, brněnské, přerovské, znojemské a břeclavské. In. BYSTRICKÝ, J.: *Knížecí hrad*, s. 96; BALETKA, T.: *Olomoucké biskupství, jeho správa*, s. 57.

¹¹⁰ BALETKA, T.: *Olomoucké biskupství, jeho správa*, s. 57–61; BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.; MEDEK, V.: *Osudy*, s. 52.

¹¹¹ BALETKA, T.: *Olomoucké biskupství, jeho správa*, s. 57–61.

¹¹² ČERVENKA, S.: *Hudební kultura*, s. 177–178.

¹¹³ BALETKA, T.: *Biskupská kurie*, s. 240; BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.

¹¹⁴ V olomoucké diecézi byly 3 královské kanonikáty, první byl Povel zřízený Václavem II., druhý markraběte Jošta roku 1402 a třetí byl Podivín z nadace Vladislava Jagellonského. In. BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*.

centralismem, kdy byly kanonikáty obsazeny papežskou listinou.

Papežský zásah do obsazování kanonikátů mělo za výsledek, že prebendy byly drženy mnoha obročníky z okruhu papeže nebo krále, kteří přijímali platy z prebend, ale do Olomouce mnohdy nezavítali a potřebné delegovali na své prokurátory. Na chodu kapituly se tedy podíleli jen sídelní kanovníci, kteří řešili koupě, výměry kapitulních statků, změny statut, úvěry. Největší vliv papežského dosazení byl patrný v době předhusitské, poté zájem cizinců opadl, avšak žádosti na výhodná benefícia proudili z Čech postižených husitskými událostmi. Skončení husitských bojů bylo charakterizováno nedostatkem duchovních, tím mohlo dojít k návratu k řádným volbám. Nový zájem o olomoucké biskupství nastal opět po polovině 15. století, zejména za vlády Matyáše Korvína a Jagellonců. Jednalo se především o duchovní z okolních diecézí, avšak mnozí z kanovníků byli olomoučtí rodáci nebo pocházeli z blízkého okolí.¹¹⁵

V roce 1469 potvrdil Matyáš Korvín kapitule všechna privilegia a práva, kterých užívala a roku 1491 získali kanovníci právo ustanovit u katedrály penitenciáře s trestní pravomocí a právo sloužit mše ve svých domech u přenosného oltáře. Do té doby byly mše možné jen v kostele sv. Václava. Kapitula olomoucká měla v rámci diecéze privilegované místo, které bylo ještě umocněno spojením brněnského arcijáhna s osobou olomouckého probošta roku 1482. Vladislav Jagellonský kapitule znovu potvrdil v roce 1506 privilegia a o rok dříve získala právo pečetění červeným voskem.¹¹⁶

V tomto období se zvyšuje počet kanovníků, co dosáhli univerzitního vzdělání.¹¹⁷ Tento trend byl potvrzen kapitulními statuty v roce 1501. Bylo ustanoveno, že na kanovnickou prebendu může obsadit jen absolvent tříletého studia na uznávané univerzitě nebo držitel titulu magistra, doktora nebo licenciáta. Důraz byl kladen na rezidenční povinnost, která byla nakonec prosazena na Tridentském koncilu. Roku 1547 bylo ustanoveno, že kanovníkem se nemůže stát člověk bez kněžského svěcení.¹¹⁸

Olomoucká kapitula představovala zdroj pro ustanovování vyšších hodnostářů vyšších představitelů zprávy a na druhou stranu byla vytouženým cílem pro nižší klérus, kteří doufali

¹¹⁵ BALETKA, T.: *Biskupská kurie*, s. 240–241. Mezi léty 1450 a 1500 je doloženo 16 kanovníků z Olomouce, další byli například z Jemnice nebo Opavy. Další byli z okolních diecézí, především ze Slezska. Objevují se však i lidé z Uher, dnešní Itálie a Německa. In: BALETKA, T.: *Biskupská kurie*, s. 240–241; KOUŘIL, M.: *Katedrální kapitula*, s. 44.

¹¹⁶ ROUBIC, A.: *Několik poznámek*, s. 65–68; KOUŘIL, Miloš: *Katedrální kapitula v Olomouci*, s. 126.

¹¹⁷ Od roku 1450 do roku 1550 se dá doložit, že univerzitního titulu dosáhlo 30 kanovníků z 84. Nejčastěji se jednalo o Krakov a Vídeň, objevují se však také italské univerzity (Bologna, Padova, Řím). In: BALETKA, T.: *Biskupská kurie*, s. 242.

¹¹⁸ BALETKA, T.: *Biskupská kurie*, s. 240–241; ROUBIC, A.: *Několik poznámek*, s. 65–68.

v post kanovníka nebo alespoň vikáře či oltářníka. Po finanční stránce byla lákavou institucí, měla statky privátní, prebendy hodnostářů, kanovníků a nadační statky (obedience), které byly členům přidělovány. Soukromé statky spravovali držitelé prebend po všech stránkách (hospodářské, soudní) a často na nich i sídlili. Od 15. století se statky začaly slučovat do větších celků a byly pak součástí určité hodnosti, kanonikátu. Společné statky kapituly se začínaly objevovat až v pozdější době (na konci 17. století).¹¹⁹

Biskupovu nepřítomnost ve městě vyvažovala od počátku 15. století biskupská kurie, která byla složena ze dvou formálně oddělených úřadů generálního oficiála a vikáře, jež zastupovali biskupa v soudnictví. Avšak často oba posty zastávala jedna osoba, a to většinou z řad olomouckých kanovníků. Vikář zastupoval biskupa v běžných duchovních záležitostech jako bylo přijímání a propouštění duchovních, záležitosti beneficií atd. Oficiál byl církevním soudem pro celou diecézi, který řešil spory mezi duchovními a laiky v oblasti kanonického práva (manželství, lichva). Oficiál měl k dispozici celou konzistoř složenou z bohatého personálu. Tyto úřady v druhé polovině 15. a první polovině 16. století zastávali nejčastěji olomoučtí kanovníci, například bakalář dekretů Jan Pauswangel, mistr svobodných umění Konrád Atheymer, bakalář dekretů Řehoř Nitsch z Löwenberku.¹²⁰

V některých případech došlo ke spojení úřadů generálního vikáře a oficiála s hodností světitelova biskupa (sufragána), který vykonával v zastoupení biskupa různé úkony od svěcení nových kněží, po svěcení oltářů a kostelů, až po svěcení zvonů. Sufragán byl titulárně biskup nikopolský a zajišťovala jej tato prebenda. Příkladem spojení osoby kanovníka s těmito vysokými funkcemi může představovat již zmíněný Konrád Atheymer nebo Martin Göschl.¹²¹

Olomoucká kapitula stála rovněž po boku biskupa. V Olomouci byla hlavním správním střediskem, na rozdíl od biskupa, který zde nikdy trvale nesídlil. Důležitá byla její funkce centra kultury a intelektuálního rozvoje působením nových proudů, myšlenek prostřednictvím různorodých osob kanovníků přicházející ze studií a jiných diecézí.

¹¹⁹ BALETKA, T.: *Olomoucké biskupství, jeho správa*, s. 57–61; BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.

¹²⁰ BALETKA, T.: *Biskupská kurie*, s. 238–240. Pořadí gen. vikářů a oficiálů v 15. a první pol. 16. století: Ondřej Stojanův z Jevíčka (1420); Pavel z Prahy (1420–1436); Vilém z Kolína (1442); Dr. Jan Ház (1445); Bohuš ze Zvole (1446–1447); Martin z Dobřan (1452); Jan Pauswangel (1455–1476); Jan z Káně (1477); Vilém z Kolína (1481); Konrád Altheymer (1489–1502); Řehoř Nitsch z Löwenberku (1504–1512); Martin Göschl (1512–1517); Řehoř Nitsch (1517–1522); Bernard Zoubek ze Zdětína (1525); Zikmund Gloczer (1531–1532); Mgr. Jan Schomberg (+1541). In: BYSTRICKÝ, J.: *Průvodce*, s. 5–7.

¹²¹ BALETKA, T.: *Olomoucké biskupství, jeho správa*, s. 59. Olomoučtí světitel biskupové v druhé polovině 15. a první polovině 16. století: Vilém z Kolína (1445–1581); Ondřej Wisman (1482–1500); Konrád Atheymer (1498); Martin Göschl (1514–1524).

3. Prvotisky olomoucké kapituly

1. Knihovna jako celek: inventáře, uložení a správcí

Knihovna jako celek byla vždy neoddělitelnou součástí archivu, proto je její historie od počátku spjata s dějinami archivu. První rukopisné kodexy mohly vzniknout již v 11. století v době činnosti staré kapituly u sv. Petra, ale s určitostí lze identifikovat rukopisy z 12. století, z období činnosti biskupa Jindřicha Zdíka a jeho skriptoria.¹²² Z téže doby pochází také nejstarší listiny kapitulního archivu. Skriptorium fungovalo nadále až do 15. století, počet rukopisných kodexů však narůstal až do 18. století z darů, odkazů, nákupů a pozůstalostí členů kapituly.¹²³

O skladbě rukopisné knihovny si lze udělat představu díky dochovaným inventářům z let 1413, 1430 a 1435, které vznikly při soupisu majetku dómského kostela. První seznam čítá 168 titulů a poslední pak 251 děl, soubor je tak svým počtem, ale i obsahem srovnatelný s pražskou kapitulní knihovnou. V posledním soupise jsou zařazeny také listiny podle způsobu uložení a z něhož lze vyvodit, že zavedený systém pochází již z období 14. století. Úložný systém lze vyčíst také u knihovny. Ta byla dělena na tři skupiny – knihy liturgické, díla patristická a nakonec právo a literatura.¹²⁴

Rukopisy určené k bohoslužbě byly uloženy v kostele u oltářů, zbylé byly připoutány k lavicím v sakristii nebo přilehlé křížové chodbě. Ve druhé polovině 30. let 15. století, vzniklo první účelné knihovní uložení v kapli dnes známé pod názvem sv. Jana Křtitele, umístěné na severní straně křížové chodby. Zmíněné inventáře nemluví o zvláštním umístění knih, tato informace je objevuje v dorsální poznámce konfirmace oltáře sv. Prokopa z roku 1441, protože část knihovny byla užívána jako liturgický prostor. V roce 1465 se hovoří o kapli v knihovně, kde přibýly další dva oltáře, sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty.¹²⁵

Období 14. a 15. století patří k době největšího rozkvětu rukopisné knihovny, která je však v druhé polovině vystřídána konkurenčním uměním knihtiskařským a knihy rukopisné jsou nadále jen úřední pomůcky nebo díla pro vlastní potřebu. Během 15. století byly

¹²² CO.24, CO.93, CO.98, CO.135, CO.202, CO.205, CO.322, CO.469 In. KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 9.

¹²³ BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.; FLODR, M.: *Skriptorium*, s. 31–36; KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 9–11.

¹²⁴ Více o inventářích, FLODR, M.: *Olomoucká kapitulní knihovna*, s. 76–97.

¹²⁵ Více o nejstarším uložení, HLOBIL, I.: *Nejstarší knihovna*, s. 207–210

rukopisy a také prvotisky označeny názvem na přední desce, buď přímo nebo na přilepeném štítku. U některých prvotiskových exemplářů se objevují první kapitulní exlibris a také nápisy na ořízkách.

Další informace o knihovně se ztrácí. V roce 1517 už se knihovna neobjevuje v souvislosti s kaplí Jana Křtitele, pravděpodobně byla přesunuta do místnosti v patře nad dómskou sakristií. V roce 1586 se kapitula na svém květnovém zasedání zabývala otázkou archivu a knihovny. Byli jmenováni dva kanovníci Miska z Herburtovic a Melichar Pirnes, kteří měli provést registraci písemností, avšak o reálném uskutečnění není nic známo. Ví se jen, že svazky byly v druhé polovině 16. století uloženy dle dnešního způsobu, opatřeny hřbetními štítky s názvy a exlibris kapituly, což mohlo souviset se zásahem zmíněných kanovníků. Kolem roku 1640 byly doplněny exlibris a obnoveny hřbetní tituly.¹²⁶

Na konci 16. století dochází k rozdělení archivu na kapitulní a biskupský, na počátku 17. století bylo část písemností převezeno do Kroměříže, kde se ze správy úřadů konstituoval biskupský archiv a vznikla nová samostatná biskupská knihovna.¹²⁷

V roce 1642 byla Olomouc dobyta Švédy, rok na to byli z města vypuzeni skoro všichni duchovní. Kapitulní a biskupský archiv byl odvezen do Vídně, avšak není známo, kdy přesně a za jakých okolností se to stalo. Už vůbec není jisté, jestli byla odvezena i kapitulní knihovna. Přes smlouvu o kapitulaci, kde bylo ujednáno nedotknutelnost církevního majetku, kancléř Axel Oxenstier nařídil zabrat knihovny ve městech s důrazem na Olomouc. V roce 1647 byly údajně odvezeny na vozech knihy z dómu, od františkánů i jezuitů. Jisté je, že některé knihy se staly švédskou kořistí,¹²⁸ ale ve stavu dosavadního bádání se nedá říct, jakým způsobem byly získány a jaká díla to byla.¹²⁹

¹²⁶ Tyto zásahy se týkají rukopisů i prvotisků.; BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.; FLODR, M.: *Skriptorium*, s. 36–37; KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 9–11.

¹²⁷ BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.; FLODR, M.: *Skriptorium*, s. 31–36; KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 9–11.

¹²⁸ Jednou s kořistí bylo Zdikovo Horologium, které je dnes součástí královské knihovny ve Stockholmu. In: FLODR, M.: *Skriptorium*, s. 37; Olomoucké kořisti ve švédských institucích je naposledy zpracována In: DUDÍK, Běda: *Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte*. Brno 1852. Nejaktuálněji se švédskou knižní kořistí v severských archivech zabývá PhDr. Lenka Veselá Ph.D., zaměstnankyně Knihovny AV ČR. Všeobecně o bohemikách ve švédských archivech a knihovnách např.; MAŤA, P.: *Nové prameny k českým dějinám ve švédských knihovnách a archivech*. (Zpráva o výzkumném pobytu ve Švédsku). Sborník archivních prací, 51, č. 1, 2001, s. 275–297; SLAVÍČKOVÁ, Pavla: *Prameny k dějinám Olomouce a českých zemích ve Stockholmských archivech*. ČMM, 125, 2006, s. 135–148. Zásadní práci pro studium bohemikálních knihoven ve Švédsku je švédská publikace: WALDE, Otto: *Storhettidens litterära krigsbyten*. En kultur-historisk-bibliografisk studie I. Almqvist et Wick, Uppsala–Stockholm 1916.

¹²⁹ FLODR, M.: *Skriptorium*, s. 37; KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 11–12; KOUDELA, Miroslav: *Město za třicetileté války*. In: *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 362–367; O švédském drancování se také

Z prvotiskové sbírky lze doložit prozatím ztrátu části knihovny kanovníka Daniela Prokelia z Bílovce. Daniel byl velkým příznivcem jezuitů a daroval jim svoji knihovnu. Knihy měl označené typickým dřevorytovým exlibris s kolorovaným znakem a epigramem. V jedné verzi jde o epigram Metrelia Sandschensia a v druhém o báseň poety lauretana Víta Jacobea. Druhý epigram upomíná na Prokeliova studia na jezuitské akademii v Ingolstadtu, kde byl Jacobeus učitelem poetiky.¹³⁰ Dva prvotisky s oběma verzemi exlibris se dostaly do kapitulní knihovny.¹³¹ Některé další části se podařilo dohledat v souborném katalogu švédských knihoven. Největší počet Prokeliových knih je zastoupeno v kapitulní knihovně ve Strängnäs.¹³² Z prvotisků jsou známy dva, kdy jeden se nachází v současti Kungliga bibliotek ve Stockholmu¹³³ a druhý v nejmenované, zřejmě soukromé sbírce.¹³⁴ Vědecká knihovna v Olomouci, jejíž součástí je zrušená knihovna jezuitů, prozatím nezaznamenala tisky s exlibris Daniela Prokelia.¹³⁵ Z toho by mohlo vyplývat, že Prokeliovi kapitulní tisky mohly být součástí knihovny před okupací Olomouce Švédy a mohly být zachráněny díky nedoloženému odvozu knihovny do Vídně. Kdežto jezuitská část Prokeliovi knihovny se stala kořistí a dnes je součástí švédských knihoven. V současném nedostatečně probádaném tématu jsou tyto závěry jen hypotetickými možnostmi.

Zachráněné písemnosti se z Vídně do Olomouce vrátily v roce 1650, pravděpodobně i s kapitulní knihovnou, avšak v naprosto neuspořádaném stavu. Po soupisových pracích si kapitula byla vědoma velkého zmatku a přistoupila k jmenování archiváře a knihovníka. Prvním se zmiňovaným titulem se stal Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat jmenovaný 1664, ale k pořádání došlo až po roce 1677, kdy byl archivářem a knihovníkem Bedřich Vilém Vetter von Lilien. K ruce mu byli svěřeni dva vikáři, P. Šebestián a P. Hoffer.¹³⁶ Práce se konaly až do roku 1681, tímto datem byla ukončena inventarizace celého archivu. Podle Kohouta pracovníci označili rukopisy první číselnou řadou (římské číslice), ale u prvotisků není nic

pozdější knihovník a archivář Buol. Podle něj se Švédové zmocnili většiny pokladů kapituly. In: ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4338, kart. 540, *Poznámky a zlomek zpracování dějin souboru rukopisů olomoucké kapitulní knihovny, pořízené kanovníkem Janem Josefem Buolem 1810*.

¹³⁰ Daniel Prokeli se stal olomouckým kanovníkem v roce 1570, později je zmiňován také jako farář u sv. Mořice. In: ZEMEK, M. *Posloupnost*, s. 89.

¹³¹ B.C.O. 73, B.C.O. 215.

¹³² Dostupné na: <http://libris.kb.se> [27. 4. 2017]

¹³³ Prvotisk číslo 3622 In: UNDORF, Wolfgang: *Catalogue of Books Printed in the 15th Century in Swedish Collections*. Part 1. Weisbaden 2012, s. 833–834.

¹³⁴ Prvotisk číslo 2148 In: UNDORF, Wolfgang: *Catalogue of Books Printed in the 15th Century in Swedish Collections*. Part 2. Weisbaden 2012, s. 497.

¹³⁵ Konzultace s pracovníkem Vědecké knihovny v Olomouci Mgr. Jiřím Glonkem.

¹³⁶ Šebestián byl později nahrazen Janem Karlem Bílským. In: KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 12.

podobného známo.¹³⁷

O další aktivitě lze mluvit až v polovině 18. století,¹³⁸ kdy archivní instrukce podává informaci, že má dojít v pořadí už ke čtvrté revizi.¹³⁹ Tehdy byly upřesněny povinnosti osob spravující archiv a knihovnu, jenž byly v roce 1772 zachyceny v kapitulních statutech.¹⁴⁰ Z období 17. a především 18. století pochází několik neurčitých inventárních soupisů částí knihovny,¹⁴¹ kde jsou zmíněny zkrácené názvy děl, někdy i s autory. V některých případech lze identifikovat rukopisy vzhledem k poznámkám „pergameno scriptos“, „in charta scriptus“. V jednom z těchto nedatovaných inventářů se objevují také data a místa vydání, z nichž bylo možné rozpoznat staré tisky a prvotisky.¹⁴² Dále se tam objevují drobné soupisy a popisy rukopisů.¹⁴³ Kolem roku 1780 byl vypracován lístkový seznam rukopisů, ve kterém se ve dvou případech objevuje, že je k rukopisu přivázán prvotisk.¹⁴⁴

Začátek 19. století nastává velký předěl v dějinách archivu a knihovny. V roce 1802 je archivářem a knihovníkem jmenován Jan Josef Buol.¹⁴⁵ Jeho znalosti, vytrvalost a píle přinesly zvrát ve zpracování archivu a knihovny. Podmětem pravděpodobně byla velká katastrofa, kdy v roce 1803 došlo k požáru severního průčelí katedrály a tím byl ohrožen archiv. Buol s dalšími čtyřmi pomocníky přenesl písemnosti do knihovny nad kanovníckou sakristií.¹⁴⁶ Místnost však nebyla prostorná, takže rukopisy přestěhoval nad sakristií

¹³⁷FLODR, M.: *Skriptorium*, s. 38; BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr. KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 12.

¹³⁸ Z roku 1752 jsou dochovány koncepty inventáře kapitulního archivu, avšak nenachází se v nich zmínka o knihovně. In: ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4322, kart. 530, *Koncept inventáře kapitulního archivu, 1752*; TOTÉŽ, inv. č. 4322, kart. 531; TOTÉŽ, inv. č. 4322, kart. 532.

¹³⁹ První byla prý provedena 1587, druhá 1652, třetí 1680. In: TAMTÉŽ, inv. č. 4329, kart. 537, *Koncept zprávy o revizi kapitulního archivu a instruování archiváře 1752*.

¹⁴⁰ Podobná ustanovení se objevují ve statutech z roku 1828, 1933. Avšak bylo přihlédnuto k rozvoji archivnictví. In: BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.

¹⁴¹ ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4334, kart. 539, *Dílčí soupisy rukopisů a starých tisků olomoucké kapitulní knihovny, 17.-18. století*.

¹⁴² Gerson Opera 1494 = B. C. O. 39, Vocabularis 1474 = B. C. O. 36. V soupise se nachází několik dalších prvotisků, které však nebyly identifikované se současnými knihami např. Ciceronis Rhetorica Venetiis 1477 = mohlo by být B.C.O. 70. 2., ale bylo vytištěno ca 1475. In: TAMTÉŽ, *Dílčí soupisy rukopisů a starých tisků olomoucké kapitulní knihovny, 17.-18. století*, inv. č. 4334, kart. 539.

¹⁴³ TAMTÉŽ, inv. č. 4337, kart. 540, *Popisy a výpisy z rukopisů kapitulní knihovny, 17. - 18. století*.

¹⁴⁴ Jedná se o rukopisy s číslem 269 a 321, In: TAMTÉŽ, inv. č. 4333, kart. 539, *Zlomek katalogu rukopisů kapitulní knihovny, cca 1780*.

¹⁴⁵ Narodil ve Vídni 14. května 1756, ordinován v roce 1779, doktorem práva na pražské univerzitě dne 22. srpna 1783, zemřel 19. května 1825. Byl znalec němčiny, latiny, češtiny, ovládal řečtinu, francouzštinu a italštinu. In: BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.

¹⁴⁶ V inventářích metropolitního kostela z let 1807–1809 není zmíněna knihovna ani archiv, jsou zmíněny pouze aktuální liturgické knihy, ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 5770, kart. 1218, *Pořizování inventáře metropolitního kostela, 1807-1809*.

vikářskou. Od března začal s pořádáním a popisem písemností, věnoval se také popisu rukopisů. Vytvořil několik historických, diplomatických a kodikologických studií. Torzovitě se dochovaly poznámky k dějinám kapituly, Moravy a knihovny. Katalog knihovny však nestihl vytvořit.¹⁴⁷

Buolova práce byla impulsem pro rozsáhlou reorganizaci kapitulního a biskupského archivu. Podmět vzešel od Antonína Bočka, který s Palackým patřil k prvním návštěvníkům kapitulního archivu. Plán navržený Bočkem byl realizován arcibiskupským archivářem dr. Branowitzem. Veškeré písemnosti byly rozděleny na tři celky 1. Arcibiskupský archiv v Kroměříži, 2. Kapitulní archiv, 3. Konsistorní archiv v Olomouci. V letech 1837–1839 došlo k revizi všech archivů a registratur a započato s pořádáním, jež daly základ dnešní podobě fondů. V roce 1840 byla inventarizovaná knihovna, vznikl stručný lístkový katalog pro oddíl rukopisů a starých tisků. Knihy byly opatřeny novými signaturami CO (= Capitulum Olomucense).¹⁴⁸ V letech 1844–1852 byla převázána třetina svazků rukopisné knihovny, zadaných olomoucké dílně Františka Lachnika, v účtech se objevuje také jedna inkunábule bez bližších specifik.¹⁴⁹

V roce 1864 převezly knihovnu z prostor katedrály do sídla kapitulního probošta v Křížkovského ulici č. 6.¹⁵⁰ Knihovna a archiv byly soukromou institucí a o nahlížení do písemností a knih se muselo žádat. Písemnosti a knihy byly předkládány v kanceláři kapitulního archivu v domě číslo 14. Mezi badateli byli význačné osobnosti jako Gustav Friedrich, Berthold Bertholz a další.¹⁵¹ V mnohých případech je žádáno o vydání soupisu rukopisů kapitulní knihovny, který se nachází v opisu v Zemském archivu v Brně, aby byl

¹⁴⁷ FLODR, M.: *Skriptorium*, s. 40; BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr. KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 12. Podrobně: ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 3701, kart. 287, *Výpisy kapitulního archiváře Buola k dějinám kapituly 1780-1805*; TAMTÉŽ, inv. č. 4332, kart. 538, *Poznámky a výpisy kapitulního archiváře kanovníka Buola k dějinám Moravy, kapitulního archivu, k církevním dějinám, k diplomacie aj. 1131-1825*; TAMTÉŽ, inv. č. 4338, kart. 540, *Poznámky a zlomek zpracování dějin souboru rukopisů olomoucké kapitulní knihovny, pořizené kanovníkem Janem Josefem Buolem 1810*.

¹⁴⁸ Lístkový katalog pro rukopisy byl přepsán do katalogu ve formě knihy, dnes je to vyřazená inventární pomůcka ZAO, pob. Olomouc. FLODR, M.: *Skriptorium*, s. 40–41; BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.; KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 12–13.

¹⁴⁹ Účet je z 8. února 1846. In: TAMTÉŽ, inv. č. 6602, kart. 1596, *Zřízení, správa, umístění a dohled na kapitulní archiv (připojeny nárys budov archivu) 1803-1925*.

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, *Zřízení, správa, umístění a dohled na kapitulní archiv (připojeny nárys budov archivu) 1803-1925*, inv. č. 6602, kart. 1596. Blíže ke stavebním úpravám TAMTÉŽ, inv. č. 6004, kart. 1288, *Stavební úpravy v residenci č. 6, 1827-1929*.

¹⁵¹ KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 12–13; Blíže o návštěvách v archivu: ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, *Žádosti o povolení ke vstupu a studiu v archivu, pořizování opisu listin pro vědecké a úřední potřeby, návštěvy v archivu, vystavování listin, rukopisů a starých tisků a všeobecné záležitosti správy archivu a knihovny 1812-1900*, inv. č. 6605, kart. 1597.

lépe badatelům přístupný.¹⁵²

Z roku 1925 pochází jediná obšírnější zmínka o kapitulních prvotiscích, kdy nakladatelství Karl. W. Hiersmann nabízí kapitule koupi Gesamtkatalog der wiegendrucke z roku 1925, protože si je vědom, že se v něm nachází prvotisky z kapitulní knihovny. Z této informace vyplývá, že se inkunábulemi musel zabývat některý z archivářů-knihovníků ve větším měřítku. Jiné doklady o jeho práci zatím nebyly nalezeny.¹⁵³ Pravděpodobné je, že bližší informace o prvotiscích byly získané během pořádacích a soupisových prací ve 40. letech 19. století a ty byly dále předány autorům GW.

Od časů Buola se na postu archiváře a knihovníka vystřídalo velké množství osob mezi nimi například budoucí arcibiskup Bedřich lanckrabě Fürstenberg, avšak hlavní archivní práce vykonávaly archivní adjunkti.¹⁵⁴ Posledním kapitulním archivářem a knihovníkem se stal dr. František Tomáščík, který tuto funkci vykonával až do roku 1951. Za jeho působení byl do archivu vyslán pracovník zemského archivu v Brně dr. Adolf Turek, jenž vypracoval celkový stručný inventář kapitulního archivu.¹⁵⁵ Archiv byl převzat do operativní správy tehdejšími Krajským archivem 17. února 1951 a byl s knihovnou přesunut do kanovnického domu na Wurmově ulici č. 11. Posledním přesunem knihovny a archivu bylo stěhování do dnešních prostor ZAO, pobočky v Olomouci v roce 1996.¹⁵⁶

Ke sbírce prvotisků byl vypracován prozatímní soupis zmíněným archivářem a knihovníkem dr. Františkem Tomáščíkem, univerzitním profesorem Augustinem Neumannem, dr. Metodějem Zemkem a Ignácem Horníčkem, který byl dokončen v roce 1945. Knihy byly opatřeny třemi signaturami, signaturou knihy, spisu a místa uložení. Dřívější signatury nejsou známy. Nedochoval se ani jiný soupis prvotisků než tento nejmladší. K jejich pořádní mohlo dojít pravděpodobně ve 40. letech 19. století jako u rukopisů a starých tisků. Mohl vzniknout také lístkový katalog, který se však do dnešních dnů nezachoval. Ze vzniklého systému signatury mohli vycházet zmínění autoři prozatímního katalogu. Jedná se především o čísla knih, které jsem zachovala také ve svém soupisu jako platná.

Pro kapitulní rukopisy byl vydán „*Seznam rukopisů kapitulní knihovny*“ v roce 1961

¹⁵² TAMTÉŽ, inv. č. 6604, kart. 1596, *Získávání publikací do kapitulní knihovny 1836-1936*.

¹⁵³ TAMTÉŽ.

¹⁵⁴ Posloupnost archivářů-knihovníků a adjunktů je uvedena In: BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr., další informace se nachází In: ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, *Volba a ustanovení kapitulních archivářů, knihovníků a adjunktů 1809-1902*.

¹⁵⁵ ZAO, pob. Olomouc, Státní oblastní archiv Opava – pobočka Olomouc (1945)1949–1987(1991), inv. č. 44, kart. 11, *Korespondence kapitulního archivu v Olomouci*, (1948) – 1950.

¹⁵⁶ KOHOUT, Š.: *Kde voní pergamen*, s. 12–13;

v rámci průvodce po archivních fondech. Na seznamu pracovali Miroslav Boháček, František Čáda a Jan Bystřický.¹⁵⁷ Toto dílo nahradilo katalog ze 40. let 19. století. U starých tisků se bohužel do dnes čeká na zpracování a k přehledu slouží jen zmíněný lístkový katalog.

Po celou dobu existence kapitulní knihovny byla knihovna vnímána jako jeden celek spolu s archivem. Tento fakt dokládají archivní prameny, které se často zmiňují jen o „knihovně“. Větší pozornost byla věnována rukopisné části, která mohla být později brána jako starší část a mohla fungovat určitým způsobem samostatně v rámci knihovny. Prvotisky a staré tisky mohly být do určité doby využívány jako soudobá knihovna a byly nadále doplňovány. K vyčlenění prvotisků mohlo dojít v již zmíněných 40. letech 19. století nebo až o sto let později, v době vzniku prozatímního katalogu.

2. Vlastníci jednotlivých exemplářů

Patnáctým stoletím započal typografický věk, kdy bylo možné psát knihy ve velkém bez pera a kalamáře. Knihtisk změnil pohled na vlastníka díla, ten už nebyl posluchačem textů nýbrž opravdovým čtenářem. Čtenářem nebyl pouze vysoký duchovní představitel, zámožný šlechtic, ale také měšťan, nižší klerik a postupem času i venkovan. „Černé řemeslo“ ovlivnilo vzdělání, ale i naopak vzdělání ovlivnilo knihtisk. Rozvoj vzdělání způsobený rozšířením městských škol, zvýšením počtů studentů na univerzitách daný potřebou společenskou, přinesl rozvoj čtenářské obce, jež mohl být umožněn právě díky nové technologii, která rychle a levně šířila informace. Prvotiskové období je časem přechodu mezi rukopisnou knihou a ustálenou podobou tištěného textu, který fixoval jazyk a masově ovlivňoval společenské představy, normy a postoje.¹⁵⁸

Pronikání inkunábulí do prostoru českých zemí bylo umožněno díky zahraničním studiím, především nakupováním literatury během pobytu v oblastech dnešní Itálie a Německa. Intenzivní byly studia také na krakovské univerzitě, ale tam nelze mluvit o přínosu z hlediska tištěných knih. Zásadnější byla v tomto případě četná diplomatická

¹⁵⁷ BISTŘICKÝ, Jan – DRKAL, František – KOUŘIL, Miloš: *Státní archiv v Opavě, průvodce po archivních fondech*, sv. 3, 1961, s.37–46.

¹⁵⁸ RYANTOVÁ, M.: *Čtenář*. In: BŮŽEK, V. – KRÁL, P. (ed.): *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007, s. 398–432; ŠMAHEL, F.: *Ars artificialiter scribendi*. In: POLIŠENSKÝ, J.: *Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory. Sborník prací k 500. výročí českého knihtisku*. Praha 1970. HAVRÁNKOVÁ, Z.: *Vliv knihtisku na stabilizaci textu a na vývojové změny literárních žánrů* (dále jen *Vliv knihtisku*). In: VEHR, L.: *Knihtisk a Universita Karlova: k 500. výročí knihtisku v českých zemích*, s. 69-95.

působení na budínském dvoře a jeho propojení s italským prostředím.

S určitostí lze říci, že inkunábule se do Čech a na Moravu dostávaly pomocí skladů německých nakladatelů a tiskařů. Příkladem může být agent špírského nakladatele, tiskaře Petra Dracha, Johann Smidhoffer, který působil jako prostředník na českomoravském trhu. Přístup k dalším tiskům německých oficín byl možný přes podobné sklady, agenty nebo nákupem na zahraničních trzích v Linzi, Augšpurku. Na těchto trzích se vyskytovaly také italské tisky a jiná zahraniční produkce.

Výjimečným případem zisku byly dedikace nebo dary samotných autorů děl svým příznivcům a mecenášům. Častější však bylo vzájemné obdarování mezi spřátelenými učiteli, duchovními, stejně jako vzájemné výpůjčky. Důležitým prvkem bylo opatrování knih na základě společenských kontaktů a tím mnohdy zisk vzácných exemplářů nebo výtisků ze vzdálenějších oblastí. Velmi propracovaný systém knižních agentů měl Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, k jeho knižním spojkám patřili například Jan Šlechta z Věhrd nebo Augustin olomoucký, kteří se pohybovali na budínském dvoře. Inkunábule se dostaly do oběhu také dalšími prodeji a nákupy z tzv. druhých rukou.¹⁵⁹

Jak lze v dalších řádcích vysledovat, nepopíratelným zdrojem knih byly odkazy. Při vzniku knihoven kapitul hrálo největší roli přispění především samotných kanovníků, ti často věnovali knihy kapitule nebo sobě navzájem. Nejslavnějším odkazem olomoucké kapitule bylo věnování knihovny Augustinem olomouckým. O bohatosti Augustinových souborů, nejen knih, se zmiňuje vídeňský humanista Jan Cuspinian a výše jmenovaný Valentin Eck. Cuspinian ve svém díle dedikovaném Augustinovi „*Enchiridion Marbodii Galli De lapidibus pretiosis*“ prozrazuje, že knihovna obsahuje vzácné knihy z různých oborů. Bližší čtení Eckova díla přináší informace, že v knihovně jsou zastoupeny výtvary athénských básníků stoického směru, básně Homérovy, Lukánovy, spisy z oblasti římského a kanonického práva, také práce historické. Při svém pobytu u budínského dvora měl Augustin přístup do proslulé Matyášovi knihovny.¹⁶⁰ Z Corviniani pochází kapitulní rukopis C.O. 330, jenž je opisem pojednání Leona Battisty Albertiho „*O stavitelství*“. Tento opis vznikl ve Florencii a byl iluminován na příkaz krále Matyáše. Dalším rukopisem je C.O. 360, který Augustinovi věnoval skrz veršovanou báseň Konrád Celtis.

¹⁵⁹ BOLDAN, Kamil: *Rekonstrukce*, 38–53; HLAVÁČEK, I.: *Pronikání cizích*, 69–95; RYANTOVÁ, M.: *Čtenář*, s. 398–432; ŠIMEČEK, Z.: *Knihy kupovati*, s. 38–40.; ŠIMEČEK, Z.: K problematice knižního, 148–150;

¹⁶⁰ Celkový počet knih Matyášovi knihovny je odhadován na 2000–2500, obsahovala nejrozumnější žánry tehdejší literatury. In. KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 311–313. Více o knihovně: CSAPODI, Csaba: *The Corvinian Library. History and Stock*. Budapest 1973; CSAPODI, Csaba – CSAPODI-GÁRDONYI, Klára: *Bibliotheca Corviniana*. Budapest 1978.

Celtisovo jméno se objevuje také v prvotisku B.C.O. 110, který Bystřický označil *Lucubrationculae* od Petra Schotta z roku 1498. Avšak zmíněný tisk je hlavním dílem konvolutu a Celtisovo věnování Augustinovi se objevuje až na titulní straně druhého přívažku.¹⁶¹ Dílem je „*Oratio continens dictiones, clausulas et elegantias oratorias*“, jehož autorem je Jacob Whimpeling. Obsahuje další drobnosti, mezi nimiž se objevuje řeč nad smrtí Marsilia von Inghen, člena Sodalitas litteraria Rhenana.¹⁶²

Knih, které si Augustin označil znakem nebo svým jménem se objevuje poskromnu. Bystřický identifikoval podle písařských rukou další dvě díla, a to rukopis CO 306 s díly Callimachovými a také prvotisk B.C.O. 154. Učinil tak podle písařských rukou v poznámkách, jenž se shodují s rukopisem listu vydaného králem Vladislavem v Budíně 10. ledna 1497. Prvotisk B.C.O. 154 je obdařen poznámkou na přední předsádce konvolutu, jehož hlavním dílem je tisk Galeotta Martia, italského humanisty a knihovníka Matyáše Korvína. Zbylé čtyři přívažky jsou práce italských humanistů a zájemců o medicínu vytištěné v Římě, Ferrare, Benátkách.¹⁶³ Podobně určil také paleotyp výkladu Lukianova snu od Erasma Rotterdamského.

S jistými pochybnosti by se dalo uvažovat o prvotisku B.C.O. 47, kde se na předním přidešti objevuje poznámka „AVGUSTVNVS“ s podobnými praporky u písmen, které uvádí Bystřický. Obdobný nápis se objevuje v prvotisku B.C.O. 32, ale je psán jinou rukou. Avšak u tohoto díla nejsou pochybnosti o vlastnictví Augustina. Je to dáno iluminací na fol. a1a, kde je vyobrazena žena držící kopí s praporem, v němž jsou písmena „A. K.“, také na cípu látky vlající od ženské hrudi je napsáno „A“. Černý tyto iniciály identifikoval jako zkratky jména Augustina Käsenbrota (Augustina olomouckého). Součástí iluminace je také merka Augustinova strýce Ondřeje Ctibora. Černý se zmiňuje o věnování knih Augustinovi a vytvoření iluminace mělo být věnováním. Opačnou možností je dodatečné dokreslení miniatury na žádost Augustina jako vzpomínku na blízkého člověka a podporovatele.¹⁶⁴ Knihou je „*Clypeus Thomistarum*“ od Petra Nigera, který jej dedikoval Matyáši Korvínovi a nechal vytisknout v Benátkách rok 1481.¹⁶⁵

¹⁶¹ BISTRICKÝ, J.: *K otázce knihovny*, s. 12–14.

¹⁶² Zmatení v názvech díla vzniklo větším množstvím děl v konvolutu a nedostatečným rozlišením v prozatímním katalogu. Podobná chyba se objevila v HLOBIL, I.: *Od gotiky k renesanci*, s. 50, kde je správně uvedena zmínka o Marsiliovi de Inghen, ale název název, autor a datum vydání je převzato z Bystřického.

¹⁶³ BYSTRICKÝ, J.: *K otázce knihovny*, s. 13.

¹⁶⁴ ČERNÝ, J.: *Jednolistové tisky*, s. 75–85.

¹⁶⁵ Petrus Niger působil na univerzitě v Ingolstadt. Matyáš Korvín jej pozval do jeho Budínské akademie a na vděčnost mu Niger věnoval dílo *Clypeus*. In. HERBERMANN, Charles(ed): *The catholic encyclopedia*. Díl 11. New York 1913. Dostupné online na: www.catholic.org [29. 4. 2017]

V prvotiskovém souboru se nachází další tři knihy Ondřeje Ctibora, již zmíněného strýce Augustina olomouckého. O Ondřejovi Ctiborovi není známo mnoho informací. Uvádí se, že byl olomouckým a kroměřížským kanovníkem. V literatuře je zaměňován s Andreem Stöberlem, vídeňským astronomem a matematikem, jenž užíval stejné jméno Adreas Stiborius. Pro rozlišení se pro olomouckého kanovníka užívá počestěného varianty.¹⁶⁶

Prvotisk B.C.O. 163 nese hned tři důkazy vlastnictví Ondřejem Ctiborem, na zadní pergamenové předsádce je perem napsáno „Andree Stiborij“ a pod tím znázorněna zmíněná merka. V iluminované formě se merka objevuje na fol. *3a. Poslední upomenutím je opět Ctiborovo jméno červeným perem vepsané do šrotového tisku sv. Jeronýma, který je vlepený na předním přidešti. Z poznámek pod šrotovým tiskem je patrné, že kniha byla později využívána školou u sv. Václava, což dosvědčují také dva otvory v přední desce, které odkazují na upevnění knihy ve veřejném prostoru.

Znovu se Ctiborova identifikační merka objevuje v inkunábuli B.C.O. 21 a na fol. a1a hlavního díla konvolutu B.C.O. 191. Konvolut nese na předním přidešti dosud neznámou grafiku, mědirytinový jednolist zobrazující sv. Juliána, jehož vznik lze s určitostí klást do italského prostředí.¹⁶⁷ V přidešti je zachováno kování po řetěze, kterým byla kniha upevněna k lavice pravděpodobně již ve zmíněné katedrální škole. Kniha je bohatě kolorována, patrné je to především v druhém přivažku konvolutu „*Super arboribus consanguinitatis, affinitatis et cognationis spiritualis*“ od Johanna Andrea, jenž obsahuje strom manželství ukazující právní hledisko a právě tento „arbor affinitatis“ je pečlivě vybarven.

Poslední knihou ze Ctiborova souboru je pravděpodobně prvotisk B.C.O. 102, kde se nachází poznámka „Me Andreas Ctyborius devoluit morte extinctus“. Z uvedeného přípisu lze vyvodit Ctiborovo vlastnictví exempláře, jenž smrtí připadlo pravděpodobně olomoucké kapitule. Z heraldicky levé strany se totiž jinou rukou objevuje „*Librarie olomucensis*“.

Doposud známé Ctiborovi inkunábule pochází z německých oficín a jedna z přílehlé švýcarské oblasti, dva tisky pochází přímo z dílny Petra Dracha. Lze tedy vyvodit styk s agenty německých tiskařů v českomoravském prostoru nebo obchodní vazbu na německé knižní trhy. Všechny exempláře nesou prvky pěstované knižní kultury. Tři knihy jsou obohaceny jednolisty, zdařilé iluminace nechybí u žádného uvedeného exempláře a nepochybnou součástí jsou také četné poznámky, doplňky a barevné kolorování. Ctiborovo

¹⁶⁶ ČERNÝ, J.: *Jednolistové tisky*, s. 75–85; ZEMEK, M.: *Posloupnost*, s. 61.

¹⁶⁷ Prozatimní výzkum kolegyně Mgr. Magdy Polanské.

nepopíratelná záliba v knižní kultuře pravděpodobně v budoucnu ovlivnila výše zmíněného synovce Augustina.

Knihovna olomouckého a kroměřížského kanovníka se po jeho smrti stala pravděpodobně součástí Augustinovi sbírky, část mohla být odkázána olomoucké kapitule, zbylá část mohla doputovat s Augustinovým odkazem. Lze uvažovat o dalších věnování jiným kanovníkům nebo institucím např. kroměřížské kapitule. Avšak při současném stavu zpracování jsou to prozatím domnělé osudy.¹⁶⁸

Benátskou inkunábulí B.C.O. 30 se lze dopátrat dalšího kanovníka olomoucké diecéze, kterým byl Řehoř Nitsch. Právní spis Antonia de Roselli byl Nitschovi darován v roce 1510 Augustinem olomouckým a upomíná na Řehořovu právnickou kariéru. Jak bylo zmíněno výše, absolvoval studia v Krakově, kde se seznámil s Konrádem Celtisem. Blízký vztah obou humanistů se projevil v olomoucké Sodalitas, kde byl Nitsch jedním ze zakládajících členů.¹⁶⁹ V letech 1504 – 1512, 1517 – 1522 zastával úřad generálního vikáře a oficiála, kde bylo uplatněno jeho osoby vynikajícího právníka. S výkonem úřadu souvisí také čtyři prvotisky právnické povahy, které mohl využívat jako příručky.¹⁷⁰ Jedinou výjimkou kritika scholastické teologie „*Opera*“ od Johanna Gersona, kterou daroval brněnskému kanovníkovi Johannu Schumbergovi v roce 1515.¹⁷¹ Právnické exempláře jsou italské provenience, s výjimkou konvolutu B.C.O. 188, který pochází z lipské a basilejské officíny, jenž Nitsch získal přes osobu Konráda Atheýmera.

Konrád pocházel původně z Bavorska a na kanovnický stolec se dostal pravděpodobně papežským zásahem. Vazby na Olomouc získal při svém studiu na vídeňské univerzitě. Během svého působení zastával post děkana olomouckého kostela, administrátora biskupství a za Stanislava Thurza byl oficiálem a vikářem. Vzácná zpráva zmiňuje, že byl také archivářem v kapitulním archivu. Jméno Atheýmera se v dalších případech objevuje pouze jednou, a to v nejasné poznámce, která obsahuje jeho jméno a peněžní část a zkrácené jméno, které bylo přečteno jako Jan Rot. S největší pravděpodobností se jedná o krnovského rodáka Jana Rotha, který zastával post kustoda a s Atheýmerem si byl blízký věkem.¹⁷²

Mezi slavnými vlastníky knih v kapitulní knihovně nelze opomenout postavu Ladislava z Boskovic, který pocházel z černohorské větve Boskoviců a jeho příbuzným byl

¹⁶⁸ O Ctiborově knižní kultuře v budoucnu více kolegyně Mgr. Magda Polanská.

¹⁶⁹ HLOBIL, I.: *Raná renesance*; BYSTRICKÝ, J.: *Metropolitní kapitula Olomouc*, nestr.;

¹⁷⁰ B.C.O. 30, B.C.O. 171, B.C.O. 188, B.C.O. 221.

¹⁷¹ B.C.O. 43.

¹⁷² B.C.O. 7; KALOUS, A.: *Humanismus*, s. 257; WOÖRSTER, P.: *Humanismus in Ölmütz*, s. 73–98; ZEMEK, M.: *Posloupnost*, s. 62.

biskup Tas z Boskovic. Stejně jako Tas studoval na univerzitě ve Vídni, poté odešel do Itálie, kde se seznámil s Bohuslavem Hasištejnským z Lobkovic.¹⁷³ Jako nejmladšímu ze tří bratrů mu byla určena církevní dráha, v roce 1481 se stal proboštem ve Vesprému, Král Matyáš pravděpodobně počítal se zapojením Ladislava do diplomatických služeb, podobně jako tomu bylo u dalších zástupců Boskovického rodu. Ladislav se stal kanovníkem olomoucké kapituly po roce 1481 a byl také zvolen proboštem kapituly u sv. Petra v Brně. Avšak v roce 1485 se vzdal církevní kariéry, stáhl se z okruhu budínského dvora a začal se věnovat správě panství Moravská Třebová a Boskovice.¹⁷⁴

Ladislav ovlivněný studiem v Itálii a budínským dvorem se stal jedním z prvních šířitelů humanismu a renesance na Moravu. Vybudoval rozsáhlou knihovnu, nad jejímiž krásami žasl švýcarský humanista Rudolf Agricola mladší při návštěvě zámku v Moravské Třebové a později své pocity vyjádřil ve svém panegyrickém listu. Předpokládá se, že měla kolem dvou set svazků a o její povaze si lze udělat obrázek ze soupisu farní knihovny v Moravské Třebové z počátku 19. století. Poté knihovna prošla mnohými přesuny a ztrátami a dnes je její největší část uložena v rajhradském klášteře benediktinů.¹⁷⁵

Torzo dnešní knihovny doplňují dvě inkunábule z olomoucké kapitulní sbírky. Oba exempláře byly vytištěny v 80. letech ve štrasburských oficínách a jedná se o homiletická díla, což mohlo být důvodem věnování knihovně kapitulní.¹⁷⁶ V obou darovacích formulích se objevuje jméno neznámého Georga. V případě B.C.O. 144 je uvedeno, že Georg připravil k napsání a svázání, na předním přidešti je doplněno poznámkou o Georgu vikáři. Prvotisk B.C.O. 193 byl darován kaplanovi Georgovi v roce 1509. Pravděpodobně šlo o stejnou osobu, avšak nelze říct, kterému ze známých olomouckých duchovních byly tisky darovány. Možností je, že Georg nebyl spjat s olomouckým prostředím a tisky se v kapitulní knihovně objevily až v pozdějších letech.

V inkunábulách se nachází další jména členů kapituly, které však prozatím nelze ztotožnit s konkrétními osobami např. „Anselmus canonicus olomucensis“ nebo „Adam

¹⁷³ Bližší údaje o jeho italských studiích jsou neznámé, vzhledem ke špatnému stavu pramenů, s určitostí studoval ve Ferraře. In. KALOUS, A.: *Služba Boskovických u Matyáše Korvína* (dále jen *Služba*). Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 33, 2007, s. 83–99; ŠMERAL, J.: *Ladislav z Boskovic a raná renesance v Moravské Třebové* (dále jen *Ladislav z Boskovic*). Historica Olomucensia, sv. 39, 2011, s. 9–17.

¹⁷⁴ Důvodem byla pravděpodobně nespravedlivá poprava bratra Jaroslava uherským králem. In. TAMTÉŽ.

¹⁷⁵ Další části jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně, Vědecké knihovně v Olomouci a rakouské národní knihovně ve Vídni. In. ŠMERAL, J.: *Ladislav Černohorský z Boskovic: čtenář nebo sběratel?* (dále *čtenář* nebo *sběratel*). In.: KRUŠÍNSKÝ, R.: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*. Brno 2005, s. 125–130.

¹⁷⁶ B.C.O. 144, B.C.O. 193.

vicarius olomucensis“. Podobné je to se jmény, které zmiňují město Opavu. Nepodařilo se je zatím identifikovat a také není jisté, že se knihy těchto osob dostaly do kapitulní knihovny přímou intervencí či pouhým obchodem nebo dokonce pozdějšími nákupy. Ve dvou případech se objevuje „Johannes de Jempnicze“. Přízvisko de Jempnicze by mohlo evokovat Jemnici a tedy vlastníkem by mohl být Jan z Jemnice, avšak nevím, jak pravděpodobné je ztotožnění administrátora biskupství a olomouckého vikáře s bakalářem krakovským, duchovním na Hradisku a oltářníkem opavským.¹⁷⁷ Hodnost opavského oltářníka se objevuje u dalšího jména, Johann Wolff.¹⁷⁸ S Opavou je spjatý také neznámý Nicolaus Wasskonis, u něhož je v jednom případě uvedena „libraria oppaviensis“. ¹⁷⁹ Podle písařských rukou všichni zmínění žili v druhé polovině 15. století nebo první polovině 16. století a Johannes de Jempnicze si do svých knih vepsal poznámky o dokončeném iluminování, které nesou data 1476 a 1485.

Petr Elbel¹⁸⁰ se ve své práci věnované testamentům olomouckých kanovníků přiklání k závěru, že většina odkazů olomouckých kanovníků směřuje kapitule nebo jejím jednotlivým členům. Tyto tendence lze sledovat také u odkazů kapitulních prvotisků. Dá se předpokládat, že trendy pokračovaly i v následujícím století. V pozdějších akvizicích se opět objevují kanovnícká jména.

Kanovníci druhé poloviny 16. století a první poloviny 17. století jsou spojeni s několika exempláři. Dvěma inkunábulemi¹⁸¹ je zastoupen kanovník Jan Kašpar Stredele,¹⁸² vídeňský rodák, pozdější rektor zdejší univerzity a student římského Germanica¹⁸³. Kanovník David Pipper¹⁸⁴ byl farářem u sv. Mořice a jeho jméno se objevuje v deseti inkunábulích.¹⁸⁵ Daniel Heiling¹⁸⁶ vlastnil pouze jeden prvotisk „*Sermones meffreth de tempore et de sanctis*“.¹⁸⁷ Stejně jako student olomouckých jezuitů a v roce 1586 kanovník olomoucký

¹⁷⁷ B.C.O. 260, konvolut B.C.O. 68. V poznámce se označuje titulem: „Johannes de Jempnicze Baccalarius Cracoviensis et plebanus Radischensis etc. Altariste Oppaviensis“, v konvolutu se neuvádí „plebanus Radischensis“.

¹⁷⁸ B.C.O. 261.

¹⁷⁹ B.C.O. 39, B.C.O. 115, B.C.O. 184, B.C.O. 186, ve všech případech jde o dílo Johana Gersona.

¹⁸⁰ ELBEL, P.: Pozdně středověké testamenty, s. 174–177.

¹⁸¹ B.C.O. 3, B.C.O. 25.

¹⁸² Jan Kašpar Stredele byl přijat olomouckým kanovníkem v roce 1576 pod podmínku, že bude německy kázat v kostele sv. Mořice. V roce 1592 se stal arcijáhnem znojenským. In: ZEMEK, M.: *Posloupnost*, s. 94.

¹⁸³ Zajišťovalo filozofické a teologické vzdělání německým katolickým studentům. Bylo založeno bullou papeže Julia III. 31. srpna 1552. Vyučovalo se na římské jezuitské koleji. In: KOUŘIL, Miloš: Absolventi Collegia Germanica v olomoucké diecézi do roku 1620. Sborník prací historických, 37, 2007, s. 101–108.

¹⁸⁴ David Pipper se stal olomouckým kanovníkem v roce 1609. In: TAMTÉŽ, s. 106.

¹⁸⁵ B.C.O. 4, B.C.O. 11, B.C.O. 18, B.C.O. 47, B.C.O. 53, B.C.O. 71, B.C.O. 121, B.C.O. 142, B.C.O. 175.

¹⁸⁶ Daniel Heiling vystudoval na vídeňské univerzitě. Kanovníkem se stal v roce 1607, v roce 1609 byl jmenován kapitulním notářem a později se stal i arcijáhnem opavským. In: ZEMEK, M.: *Posloupnost*, s. 106.

¹⁸⁷ B.C.O. 53.

Matěj Resch.¹⁸⁸ Z vlastnické poznámky v B.C.O. 267 prozrazuje, že Jakub Merkurian působil u kostela roku 1635 ve městě Eggenberk v Dolních Rakousích, Zemek uvádí, že se stal olomouckým scholastikem, proboštem a v roce 1650 i administrátorem biskupství.¹⁸⁹

V 18. století k prvotiskovému souboru přibýly čtyři nepatrné přírůstky. Nebude překvapením, že tři z nich pochází z rukou Jana Matyáše hraběte z Thurnu a Valssasiny.¹⁹⁰ Jan Matyáš proslul sběratelskou vášní, na svých kapitulních i rodových statcích měl uloženy soubory šperků, medailí, liturgických předmětů, exotických zbraní, obrazů a soch. Pomocí sbírek demonstroval svůj původ, sociální postavení a umělecký zájem.¹⁹¹ V pozůstalostních inventářích se zachovalo velké množství sepsaného majetku, od porcelánu přes liturgické oděvy až po velké množství knih. Inventáře knih byly sepsány za účelem ocenění majetku, proto se v nich nevyskytují bližší popisy, pouze název a autor díla. S jistou dávkou fantazie lze v inventáři z 1. dubna 1749 pod číslem 64 identifikovat prvotisk B.C.O. 103 a pod číslem 118 inkunábuli B.C.O. 149.¹⁹² Část Thuriho knihovny odkoupil po jeho smrti kanovník Giannini, avšak těchto inventářů knižního souboru je nepřehledné množství a zápisy v nich nejsou podrobné.¹⁹³ Shodně vypadá ocenění pozůstalosti kanovníka Kašpara Florentina Glandorfa, jenž byl držitelem prvotisku B.C.O. 75.¹⁹⁴

Lze pozorovat, že pozdějších přírůstků není nepřehledně mnoho. Kanovníci pravděpodobně vlastnili spíše knihy podléhající soudobému vkusu a díla literárně aktuální. Starší kusy byly předmětem sběratelského zájmu. Soubor kapitulních prvotisků si alespoň z části zachovával svůj středověký ráz. Avšak musíme počítat s obchodním koloběhem knih nebo s doplňky ze zrušených klášterů za císaře Josefa II.

¹⁸⁸ B.C.O. 143, In. ZEMEK, M.: *Posloupnost*, s. 97.

¹⁸⁹ B.C.O. 182, B.C.O. 267; ZEMEK, M.: *Posloupnost*, s. 116.

¹⁹⁰ Otec Jana Matyáše patřil mezi vlivné osobnosti na vídeňském dvoře. Za sídelního kanovníka olomoucké kapituly byl přijat v roce 1709. In. ZEMEK, M.: *Posloupnost*, s. 151; SUCHÁNEK, Pavel: *Olomoucký kanovník Jan Matyáš z Thurnu a Valsassiny, sběratel a mecenáš* (dále jen Olomoucký kanovník). In.: DANIEL, Ladislav: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura z let 1620-1780. 1. Úvodní svazek. Proměny ambic jednoho města*. Olomouc 2010, s. 269–274

¹⁹¹ SUCHÁNEK, Pavel: *Olomoucký kanovník*, s. 269–270.

¹⁹² ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4865, kart. 871, *Projednání a soupis pozůstalosti po kanovníku Janu Matyáši hr. z Turri a Valsassina – inventární soupisy a ocenění movitostí v residenci a na prebendách (též hudebnin) 1746–1748*.

¹⁹³ TAMTĚŽ, inv. č. 4335, kart. 540, *Soupis knih z knihovny zemřelého kanovníka Thuriho, uložených v knihovně kanovníka Gianniniho cca 1746*.

¹⁹⁴ TAMTĚŽ, inv. č. 4690, kart 684; *Inventární soupisy a ocenění nemovitostí (hospodářské a kuchyňského nářadí, nábytku, obrazů, šperků, střelných zbraní aj.) v Glandorfově pozůstalosti v olomoucké residenci a na prebendách 1752–1760*; TAMTĚŽ, inv. č. 4690, kart. 685, *Inventární soupisy a ocenění nemovitostí, především knih (včetně ocenění a soupisu knih prodaných) v Glandorfově pozůstalosti v olomoucké residenci a na prebendách 1752–1784*.

Podle Petra Elbela odkazy ke kostelům a kaplím olomouckých měšťanů v druhé polovině 15. a začátku 16. století zahrnovaly podporu na zádušní jmění, kostelní zařízení. V menší míře se objevují odkazy světskému duchovenstvu, šlo především o kaplany, oltářníky a kazatele, kapitulní duchovenstvo téměř chybí. Bylo to dáno malým zastoupením katedrály a kapituly v životě měšťanů. Mnohem důležitější pro ně byl např. kostel sv. Mořice. Situace se začala mírně měnit se stoupajícím počtem kanovníků z řad měšťanů, ale většinou šlo jen o bohaté rodiny.¹⁹⁵

Ze zámožné rodiny mohl pocházet doposud neidentifikovaný „Venceslaus Lanczel de Olomucz“, jehož „*Sermones parati de tempore et de sanctis*“ vytištěné ve Štrasburku se nachází v kapitulní knihovně. Z jeho majetku je dochovaný ještě druhý prvotisk proveniencí opět ze štrasburské oficíny.¹⁹⁶ V knihách je zvěčněny merka vlastníka, u B.C.O. 151 je u ní napsáno datum 1505. V obou případech jsou v tiscích přítomny další vlastnické příписy, v prvním jde o kanovníka Ondřeje Pavláta¹⁹⁷ a u druhého je to již zmiňovaný David Pipper. Z uvedených indicií, lze vyvodit, že měšťanovi knihy se do knihovny kapituly nedostaly jeho odkazem, ale věnováním od dvou zmíněných kanovníků. Podobný osud bude mít Bible majitele se jménem „Christoffer Bernensis olomuciani“ pocházející oficíny Petra Dracha. Opět je tam uveden další vlastník a tím byl kanovník Pipper.¹⁹⁸

Přímým odkazem mohla být kapitule darována kniha Versorových komentářů k Aristotelově Physice, kterou měl ve vlastnictví Pavel Edelmann. Pavel Edelmann starší pocházel z bohatého rodu olomouckých erbovních měšťanů, uvažuje se, že byl bratrem známějšího Václava Edelmanna. Byl soukeníkem a vlastnil dům na Horním náměstí. Měl syna opět Pavla, který vlastnil soukenickou dílnu.¹⁹⁹ V knize se neobjevuje jiný vlastnický záznam, mimo klasické kapitulní exlibris, takže jediným majitelem mohl být Pavel Edelmann starší nebo mladší a poté již olomoucká kapitula.

Václav Nešpor se věnoval knihám v pozůstalostech olomouckým měšťanů. Uvádí, že pozůstalosti měšťanů jsou pro Olomouc zachovány od roku 1522 a knihy se v nich objevují až v polovině 16. století. V této době už byl knihtisk ve větší míře rozšířen a měšťané si stále

¹⁹⁵ ELBEL, Petr: *Farní organizace a religiozita měšťanů*. In. SCHULZ, J.: *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 246–256; TÝŽ: *Testamenty*, s. 172–176.

¹⁹⁶ B.C.O. 151, B.C.O. 168.

¹⁹⁷ Jan Pavlát pocházel ze Šternberka, studoval na krakovské univerzitě a kanovníkem se stal v roce 1541. Byl i kanovníkem brněnským a v roce 1553 byl zvolen kapitulním proboštem. In. ZEMEK, M.: *Posloupnost*, s. 77.

¹⁹⁸ B.C.O. 175.

¹⁹⁹ BAJEROVÁ, H.: *Rod olomouckých erbovních měšťanů Edelmannů z Brosdorfu*. In. Pocta PaedDr. Jiřině Holinkové, CSc. Sborník příspěvků žáků k problematice dějin předbělohorské Olomouce. Vítkovice 1985, s. 24–30.

více uvědomovali potřebu vzdělání. Přesto byli vlastníci knih opět především bohatí a vlivní měšťané. Ze začátku šlo o malé počty knih většinou náboženského charakteru nebo týkající se příslušného zaměstnání (např. lékařské knihy u lékaře).²⁰⁰

Z výše zmíněného vzorku nelze vytvářet závěry o knihovnách olomouckých měšťanů a jejich vztah k olomoucké kapitule. Avšak Nešpor vyvodil hrubé obrysy měšťanské knižní kultury, které do určité míry koresponduje s výše zmíněným exkurzem.

Vlastnické poznámky otevřely prostor pro úvahu nad genezí prvotiskové knihovny. Z dosavadní sondy bylo možné postřehnout, že největší podíl na rozmnožování knihovny měli olomoučtí kanovníci v době prvotiskové i pozdější. Dalšími aktéry mohli být olomoučtí měšťané. Přípisy dokládají, že mezi prvotisky se vyskytují knihy jiných olomouckých institucí. Například Johannes Ursinus de Cracovia si při vstupu do kláštera olomouckých kartuziánů vzal s sebou prvotisk B.C.O. 26. Součástí je i Misál olomoucký z leprosária Panny Marie v poli, jež špitálu darovali pravděpodobně dva měšťané.²⁰¹ Olomoucký kanovník Tomáš datoval jednu svoji knihu knihovně kláštera sv. Michaela.²⁰² Tyto knihy se mohly do prvotiskového souboru dostat pozdějším obchodem nebo při rušení klášterů a kostelů. Podobně jako další knihy prozatím neidentifikovatelných osob z blízkého i vzdáleného okolí, jako je magistr Balthasarus Glintus de Sweydnitz, Jacobus Smock plebanus in Bokssow či Joannes parochus Dolanensis. O důvodu umístění těchto knih v kapitulní knihovně se s určitostí nikdy nedozvíme, ale pravděpodobně to mohly být dary od osob blízkých kapitule nebo pouhý koloběh knih obchodem.

²⁰⁰ NEŠPOR, Václav: *Knihovny měšťanů olomouckých v 16. století*. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 123, 1965, s. 1–7; RYANTOVÁ, M.: *Čtenář*, 409–415.

²⁰¹ B.C.O. 75.

²⁰² B.C.O. 40.

4. Rozbor prvotiskové knižní sbírky z hlediska osob tiskařů a obsahové stránky děl

Německé země v 15. století společnost obohatily o dva nepřehlédnutelné vynálezy, objev knihtisku a střelné zbraně. Současníci neváhali a chvále „černého řemesla“ věnovali několik skladeb. Italové uznávali velký přínos německého objevu a Němci na něj byli patřičně hrdí. Nejrozšířenější byly verše boloňského humanisty Filipa Beroalda, z německých oblastí byl nejstarším autorem oslavy kartuzián Rolevinck Werner, jenž se stala součástí jeho kroniky „*Fasciculus temporum*“.²⁰³ V raných dílech byl knihtisk stavěn do kontrastu se střelným prachem, avšak s postupujícím využitím knihtisku se pozdější práce již zmiňují, že umění knihtisku nebezpečné jako umění válečné.²⁰⁴

Knihtisk byl od počátku spojen s městy, ve kterých mohl čerpat z technického a surovinového zázemí. Výběr místa ovlivňovala úroveň finanční a kulturní. Usazoval se v oblastech kulturního, politického, obchodního ruchu, kde působila církevní, univerzitní nebo panovnická instituce. Do roku 1500 existovalo přes 1100 dílen v Evropě a prvenství obsazovaly německé země a Itálie.

Vydavatelské programy byly stereotypní, jednalo se především o středověké a starověké texty, které nesly rukopisnou tradici. Avšak právě tiskařskou produkcí byly díla rozmnožována a tím se stala přístupnější. V prvotiskovém období jsou nosným tématem teologické spisy a náboženská literatura. Poté jsou tištěny starověká díla a nová humanistická literatura. Neopomenutelným žánrem jsou právnické spisy.²⁰⁵

Jedním z nejsilnějších výrobních a obchodních středisek v oblasti knižní kultury se stal Štrasburk a právě štrasburské oficíny jsou v prvotiskovém souboru zastoupeny v největším počtu. Prvenství nese anonymní tiskař „Typographus Jordanus von Quedlinburg 1483“, jehož díla jsou často kladeny do dílny Georga Husnera. Produkce je vyplněna především teologickou a právní literaturou. Zastoupen je předchůdce teologických scholastických sum „*De sacramentis christianae fidei*“ Huga de S. Victore nebo právní příručka od Martina Polonia. Obsažena jsou také biblické dějiny pro školní účely od Petra Comestora, žáka Petra Lombarda. Avšak objevuje se i parafráze francouzského románu o trojské válce od Guida de Columny nebo stručný slovník latiny od ingolstadtského profesora řečtiny

²⁰³ Tento tisk se v kapitulní knihovně objevuje pětkrát: B.C.O. 9, B.C.O. 61.2., B.C.O. 185.1., B.C.O.191.4., B.C.O. 215.1.

²⁰⁴ HAVRÁNKOVÁ, Z.: *Vliv knihtisku*, s. 153–156.

²⁰⁵ VOIT, P.: *Knihtisk*, s. 3–5.

a hebrejštiny Reuchlina.²⁰⁶

Druhým nejzastoupenějším tiskařem je Martin Flach starší, který produkoval především náboženská díla, příkladem můžou být kázání od Bernarda z Clairvaux. V olomoucké sbírce je nejpočetněji zastoupen soubor pojednání „Opera“ Johanna Gersona, který představuje přechod od scholastiky k renesančnímu myšlení.²⁰⁷ Gersonovo dílo Johann Grüninger, který měl ve svém tiskařském repertoáru široký obsahový záběr, ale v kapitulním souboru nachází znovu náboženská a právnícká literatura zastoupena Gratianovými Dekrety nebo pozdější sbírkou „*Liber sextus Decretalium*“ Bonifáce VIII.. Grüninger tiskl na vlastní náklad nebo za peníze Petra Dracha mladšího či Antona Kobergera.²⁰⁸

Posledním ze štrasburského okruhu je tiskař Martin Schott, který tisk pro okruh měšťanů a z jeho dílny pochází práce německého humanisty a pedagoga Johanna Wiphelunga.²⁰⁹

Druhým nejpočetněji zastoupeným německým městem v olomoucké sbírce je Norimberk. Mezi norimberskými tiskaři vynikal Anton Koberger starší, především podílem na rozvoji a rozšíření německé ilustrace. Kladl důraz na harmonii textu. Tituly z jeho produkce se řadí k nejcennějším projevům ilustrované knihy. Nejslavnějším dílem je Schedelova „*Liber chronicarum*“, na jejíž ilustraci se podílel Michael Wolgemut. V kapitulní knihovně je zastoupen výtisky dvou Biblí, několika exempláři základního didaktického díla Sentence Petra Lombarda, které sloužily k univerzitní výuce teologie. Mezi náboženskou tematikou vyniká třikrát zastoupená Legenda aurea Jacoba de Voragine, která se zpracováním může řadit k hagiografické beletrii.²¹⁰ Tiskař Georg Stuchs se soustředil především na liturgickou literaturu, je zastoupen „*Missale olomucense*“ z roku 1499, ostříhomským ordinářem a misálem.²¹¹

Z hlediska početnosti se Norimberku rovná Basilej. Učněm v římských a benátských tiskárnách byl Johann Amerbach, jeho tiskařským programem byla náboženská, právnícká a filosofická literatura, která se pomalu odkláněla od scholastického vidění světa a mírně odrážela nové humanistické trendy. Příkladem může být „*Epistolae*“ italského humanisty Francisca Philelpha.²¹²

Michael Wenssler zajišťoval náročné náboženské a právnícké tituly, jako teologické

²⁰⁶ KUŤÁKOVÁ, E.: *Slovník*; NECHUTOVÁ, J.: Stručné dějiny, s. 225; VOIT, P: *Encyklopedie*, s. 381.

²⁰⁷ KOBUSCH, T.: *Filosofie*, s. 659–666; VOIT, P: *Encyklopedie*, s. 267.

²⁰⁸ VOIT, P: *Encyklopedie*, s. 319,

²⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 800.

²¹⁰ KUŤÁKOVÁ, E.: *Slovník*; NECHUTOVÁ, J.: Stručné dějiny, s. 225; VOIT, P: *Encyklopedie*, s. 470–471.

²¹¹ VOIT, P.: *Encyklopedie*, s. 781.

²¹² KUŤÁKOVÁ, E.: *Slovník*; VOIT, P: *Encyklopedie*, s. 50.

summy od Antonina Florentina nebo Justiniánův „Codex iuris civilis“ zastoupené v prvotiskové sbírce. Nejpozději v 80. letech zvládal tisk not a poskytoval objednávky liturgických knih.²¹³ Tiskař Nikolaus Kessler je zastoupen například biblickým výkladem od Řehoře I. „*Moralia, sive Expositio in Job*“.

Dalšími v menší míře zastoupenými jsou kolínští tiskaři. Zakladatel jedné z nejstarších a nejdéle fungující tiskařské dynastie v Německu založil Heinrich Quentell. Do roku 1500 byla těžištěm jeho práce náboženská a školní literatura. V kapitulní knihovně vybočuje z jeho programu dílo „*Comediae*“ od Publia Terentia Aferi, které však bylo vytištěno na konci prvotiskové periody.²¹⁴ Johann Prüss se podílí na olomoucké sbírce třemi výtisky již zmiňované historie světa „*Fasciculus temporum*“, jenž dokládá Prüssovu velkou zásobu ilustračních štočků.²¹⁵ Novátorem byl tiskař Johann Koelhoff, který poprvé použil záhlaví, archivové signatury a z Itálie později převzal složkové kustody. Z jeho tvorby se objevují teologické summy a biblický slovník od Johanna Marchesina.²¹⁶

Špýr zastupuje několikrát výše zmiňovaný Peter Drach mladší. Jedná se především o sbírky kanonického práva papeže Řehoře IX. a Bonifáce VIII. V prvotiskové sbírce jsou zachovány dva Drachovy výtisky „*Mallea malleficara*“.²¹⁷

Posledním početněji zastoupeným městem je Lipsko, jehož prezentuje tiskař Martin Landsberg. Z Landsbergovy dílny pochází literární podoba římského kalendáře „*Fasti*“ od Ovidia, který zaznamenává podoby římských svátků, zmiňuje se o mytologii a astrologii. Druhým dílem je „*Oratio invocatoria in missa quodlibeti Lipsensis*“ od lipského profesora Wimpina.²¹⁸ V knihovně se objevuje také tiskař Konrad Kocheloffen.

Předěl mezi německou a italskou výrobou představuje tiskař Erhard Rathold. Augsburský rodák působící v Benátkách a později opět v domovině. Ze začátku italské tvorby spolupracoval s Bernhardem Mählerem a Petrem Lösleinem. Trojice poprvé publikovala impresum na titulní straně. Z jeho italské produkce se v kapitulní knihovně vyskytuje pouze několikrát zmiňované „*Fasciculum temporum*“ a z augsburské příručka duchovního života „*Imitatio Christi*“ Thomase Kempise.²¹⁹ Lösnerovým dílem je dvakrát zastoupený výtisk

²¹³ NECHUTOVÁ, J.: Stručné dějiny, s. 45–47; VOIT, P: *Encyklopedie*, s. 1017.

²¹⁴ VOIT, P.: *Encyklopedie*, s. 734.

²¹⁵ TAMTÉŽ, s. 721.

²¹⁶ TENTÝŽ: *Knihtisk 15. a 16. století*, s. 7.

²¹⁷ TENTÝŽ: *Encyklopedie*, s. 218–219.

²¹⁸ KUŤÁKOVÁ, E.: *Slovník*.

²¹⁹ HERBERMANN, Ch.: The catholic encyclopedia, Dostupné online na: www.catholic.org [29. 4. 2017]; VOIT, P.: *Encyklopedie*, s. 740–741.

Isidora Sevillského systematiky vědění „Etymologiae“.²²⁰

Německým vlivem byla Itálie druhou oblastí, ve které se začal rozvíjet knihtisk. Do roku 1500 se z Itálie stal hlavní producent knižního zboží. Je zaznamenáno zhruba 500 tiskáren, které se soustředily především na produkci antické literatury (římské i řecké). Byly tištěny také příručky z oblasti práva, liturgie.

Z italských měst se v kapitulním souboru objevují v největším počtu Benátky, což koresponduje s faktem, že byly největším zástupcem knihtisku v Evropě. Do konce 15. století zde působilo asi 260 tiskáren.²²¹ V titulech děl se objevují stejné názvy jako v německých oficínách, opět se zde tiskly sbírky práva „Decretum“, „Corpus iuris civilis“, právní spisy jako „Margarita decreti“ nebo „Lectura super Clementinis“ od diplomata a právníka Francisca de Zabarelliho, komentáře k právním sbírkám například „Rosarium decretorum“ od profesora kanonického práva Guida Baysia. Náboženská literatura zastoupena především teologickými summami. Avšak odlišnou složkou jsou antická díla a soudobí italští autoři.²²²

Mezi řeckými antickými autory je zastoupen Dionysus Periegetes se svým popisem světa v řeckém básnickém hexamtru „De situ orbis“ přeložený do latiny Antonem Beccariem.²²³ V kapitulní sbírce se nachází sbírka básnických děl přeložených volně z řeckého hexamtru Avienem Rufem Festem.²²⁴ Další souborem jsou křesťansky zaměřená díla v elegantní latině od Lactantia.²²⁵ Podobně jako sbírky Sallustiových historických děl. Z římských autorů lze uvést Asconia Pediana s jeho historiografickými komentáři k Ciceronovi.²²⁶ Sám Cicero je v benátských tiscích zahrnut hned třikrát, dvěma rétorickými díly „De inventione“ a „Rhetorica ad Herenium“, která byla využívána jako učebnice rétoriky již od středověku. Třetím dílem je morální spis „De officiis“.²²⁷

Z tehdejších soudobých autorů je zastoupen opět Fraciscus Philelphus. Dalším italským humanistou je Tortelli, který v kapitulní sbírce zanechal soubor římských a řeckých památek, především gramatických a epigrafických ve spise „De ortographia“.²²⁸ Jeden z nejslavnějších humanistů Marsilio Ficino obohatil knihovnu o dvě díla. V prvním případě jde o jeho vyznání filozofických názorů „De christiana religione“ a v druhém je to lékařský

²²⁰ LEONARDI, C.: *Příručka*, 51–56.

²²¹ VOIT, P.: *Knihtisk*, s. 3–5.

²²² HERBERMANN, Ch.: The catholic encyclopedia, Dostupné online na: www.catholic.org [29. 4. 2017];

²²³ TAMTÉŽ, [29. 4. 2017];

²²⁴ KUŤÁKOVÁ, E.: *Slovník*;

²²⁵ TAMTÉŽ.

²²⁶ TÝŽ.: *Dějiny římské*, s. 510–511.

²²⁷ CONTE, G.: *Dějiny římské*, s. 196–198; KUŤÁKOVÁ, E.: *Slovník*.

²²⁸ <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01240597> [cit. 29. 4. 2017]

spis „De vita libri tres“.²²⁹ Příjemným překvapením jsou dvě lékařská pojednání od Alexandra Benedicta.

Mimo Benátky jsou další prvotisky zastoupeny mnoha jinými italskými městy a jejich tiskaři, u většiny se jedná o několik málo výtisků nebo jen o jednotliviny. Z římských oficín se zachoval konvolut několika „Oratii“. Milánským tiskem je „Satyrae“ od již zmíněného Francisca Philelpha. Z Neapole se v prvotiskovém souboru nachází pouze jeden výtisk a tím je obrana třinácti tezí „Apologia“ Pica de Mirandoli, kterou kritizovala papežská komise. Mirandola se ve sbírce vyskytuje ještě jednou s dílem „Heptaplus“ vytištěného ve Florencii. Jedná se o sedm způsobů interpretace prvních veršů Genesis.²³⁰ Ve Florencii bylo vytištěno také Savanarolovo „Compendium revelationum“, ve kterém jsou zachyceny jeho kázání.²³¹ Bologna je zastoupena dílem již výše zmiňovaného Galleota Martia. Ve sbírce se v zanedbatelném počtu objevuje také tiskařská dílna z Pavie a Modeny.

Produkce z jiných než italských a německých oficín se v prvotiskové kapitulní knihovně prakticky nevyskytuje. Většinou se jedná o jednotliviny, jako je jediný lyonský výtisk. Objevuje se také první vratislavský tiskař Kašpar Elyan, hlohovský rodák, který v tisku vratislavských statut použil poprvé slovanský jazyk pro tištěnou podobu modlitby Otčenáš, Zdravas a Věřím. Od něj se v knihovně vyskytuje dílo o svátostech Nicolaie de Blony. Další dílny jako Paříž, Krakov se vyskytují paleotypech svázaných do konvolutů s prvotisky, jenž představují další díla Beroalda, Reuchlina, Whimpelinga nebo „Cosmographiae introductio“ Martina Waldseemüllera.²³²

Jediným bohemikálním výtiskem v olomoucké sbírce je „*Psalterium olomucense*“ od brněnských tiskařů Konráda Stahela a Matthiase Prenleina, který byl věnován biskupovi Stanislavu Thurzovi a vznikl pravděpodobně na popud Augustina olomouckého. Augustinovi se přisuzuje také vlastnictví tohoto jediného olomouckého exempláře, podle množství poznámek vztahující se k dřevořezu sv. Václava, který nesl význam protikacířské propagandy.²³³ Vzhledem k nízké typografické úrovni bohemikálních tiskařů byly liturgické

²²⁹ KUŤÁKOVÁ, E.: *Slovník*; ŠPELDA, Daniel: *Renesanční a novověká*, s. 33–35.

²³⁰ KRISTELLER, P. O.: *Osm*, s. 6.

²³¹ CHLÍBEC, J. – ČERNUŠÁK, T.: *Savanorola a Florencie. Jeho působení a estetické názory*. Praha 2008, s. 30.

²³² VOIT, P.: *Knihtisk*, s. 10.

²³³ HLOBIL, I.: *Raná renesance*, s. 130–134; Více o významu dřevořezu sv. Václava In: HLOBIL, I.: *Nejstarší olomoucké knižní dřevořezy. Knižní dřevořezy olomoucké diecéze mezi léty 1499–1505 a jejich protireformační význam*. Praha 1976. Více o brněnské tiskárně In: DOKOUPIL, Vladislav. *Počátky brněnského knihtisku*. Prvotisky. Brno 1974.

knihy do roku 1500 tištěny převážně v zahraničí.²³⁴ Největší měrou je zastoupen olomoucký misál, který se objevuje třikrát v podání babenberského tiskaře Johanna Sensenschmidta na náklad Petra Dracha.²³⁵ Jednou je zastoupen již zmíněným Georgem Stuchsem. Z dalších zachovalých liturgických knih, kromě již zmíněných Stuchsových liturgických výtisků pro ostráhomskou diecézi, se v knihovně nachází také „Missale Ambrosianum“ vytištěné v Miláně roku 1486.

Uvedený rozbor potvrzuje několikrát zmiňované úvahy. Z výčtu německých oficín vyplývá, že nejsilnější byl vliv největšího střediska knižního obchodu Štrasburgu, hned poté jihoněmeckého Norimberku. Zajímavostí je početné zastoupení Basileje, která však měla blízké vazby na německé prostředí. Kontakty mohly být zprostředkovány přes předpokládané obchodní agenty, tisky z jihoněmeckých dílen mohly být dodávány přes jižní Čechy. Početné zastoupení Benátek, srovnatelné s Norimberkem a Basilejí, potvrzuje několikrát řečenou vazbu na italské prostředí způsobené blízkostí uherského dvora a studiem mnohých katolických studentů na italských univerzitách.

Z obsahového hlediska jsou jasné zastoupeny díla potřebné k výkonu církevních úřadů a dalšímu vzdělávání členů kapituly. Objevují se díla, která mohla kanovníkům zůstat po studiích na univerzitě, jako jsou například četná Sentence Petra Lombarda. Učebnicové dílo Petra Comestora může poukazovat na využití kapitulních knih v katedrální škole. Nemalý podíl antické literatury a nových spisů současníků potvrzuje reflexy nových trendů přicházejících ze zahraničí. Tento trend bude pravděpodobněji patrnější v paleotypech olomoucké kapituly, jak jsme mohli zaznamenat v drobném výčtu mladších přívažků k prvotiskům. Větší zastoupení nenáboženských témat bude dáno rozšířením technologie knihtisku a především vzrůstem repertoria témat tištěných publikací, které se odkloní od středověké rukopisné tradice.

²³⁴ VOIT, P.: *Role Norimberku při utváření české a moravské knižní kultury první poloviny 16. století*. In: LEDVINKA, V.: *Ztracená blízkost. Praha – Norimberk v proměnách staletí*. Praha 2010, s. 390.

²³⁵ BAJGER, Matyáš F.: *Bratr, někdy biskup Jan Filipec (1431-1509) a knihy okolo něj*. In: KRUŠÍNSKÝ, R.: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*. Olomouc 2011 s. 128–135.

5. Metodika zpracování katalogu

Katalog obsahuje 274 knižních jednotek (svazků) s 327 bibliografickými položkami (tituly), které byly tištěny od počátku knihtisku do 31. prosince 1500. Vedle nepochybných prvotisků zachycuje také exempláře, jejichž výroba je datována „ca 1500“ nebo u nichž se předpokládá, že započala ještě v 15. století, ale byla dokončena po 1. lednu 1501. Zahrnuto je také 34 tisků s datem krátce po 31. prosinci 1501 a 3 rukopisy, jež jsou neoddělitelnou součástí svazků.

Forma katalogizačních záznamů byla vypracována s přihlédnutím k české verzi mezinárodního standartu bibliografických popisů pro staré tisky a prvotisky ISBD(A) z roku 1997.²³⁶ Tištěné i psané části, které jsou z exemplářů využívány, transliteruji, kromě jmen původců a názvů míst. Při přepisu opouštím od tvarových specifík písma, které nebylo možno pohodlně zaznamenat (kulaté r, dlouhé s, atd.). Z praktických důvodů rozvádím řecká písmena (α = alfa), zkratky jsou rozepsány v hranatých závorkách, stejně jako do nich vpisujeme opravy. Citace se uvozují.

Při tvorbě titulové části katalogových záznamů jsem vycházela ze zahraniční inkunábulové literatury Gesamtskatalog der Wiegendrucke (GW)²³⁷ a Incunabula short title catalogue (ISTC).²³⁸ Pokud jsem narazila na odlišnosti a neshody vycházela jsem z popisu nejmodernějších katalogů inkunábulových sbírek, Bayerische Staatsbibliothek v Mnichově (BSB-Ink)²³⁹ a Bodleian Library v Oxfordu (Bod-inc)²⁴⁰. Pro ustálení ideální struktury katalogových záznamů mi byl vzorem nejnovější český katalog inkunábulí od Petra Voity²⁴¹, jež se snažil standardizovat formu záznamů pro české prostředí dle zahraniční inkunábulové literatury. V případě výskytu tisku, s datem po 31. prosinci 1500, jsem při tvorbě katalogového záznamu pracovala s bibliografickou literaturou pro staré tisky Verzeichnis der

²³⁶ ISBD(A) *Mezinárodní standardní bibliografický popis pro staré tisky a prvotisky*. Praha 1997.

²³⁷ HERTRICH, Elmar: *Bayerische Staatsbibliothek. Inkunabelkatalog*. Bd. Dostupné na <http://www.gesamtskatalogderwiegendrucke.de/> [cit. 26. 4. 2017].

²³⁸ *Incunabula Short-Title Catalogue (ISTC)*, Britská knihovna (British Library). Dostupné na <http://www.bl.uk/catalogues/istc/index.html> [cit. 26. 4. 2017].

²³⁹ *Inkunabelkatalog der Bayerischen Staatsbibliothek (BSB-Ink)*. Bavorská státní knihovna (Bayerische Staatsbibliothek). Dostupné na <http://inkunabeln.digitale-sammlungen.de/> [cit. 26. 4. 2017].

²⁴⁰ COATES, Alan: *A catalogue of books printed in the fifteenth century now in Bodleian Library*. Díl 1–6. Oxford 2005. Dostupné na <http://incunables.bodleian.ox.ac.uk/> [cit. 26. 4. 2017].

²⁴¹ VOIT, P.: *Katalog*.

im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des XVI. Jahrhunderts (VD16)²⁴² a se souborným katalogem pro staré tisky Karlsruher Virtueller Katalog²⁴³.

Titulová část obsahuje: autor, název, impresum, formát, kolace a bibliografická literatura. V případě autorit je v záznamech velká diverzita, proto jsem zvolila obvyklou latinskou formu, s výjimkou jmen německých (Nikolaus von Frankfurt). Původci s přídomkem jsou stavěni pod křestní jméno (Nicolaus de Ausmo). Tvůrčí role původce je vyznačena zkratkami: Comm. (komentoval), Ed. (vydal), Illust. (ilustroval), Imp. (zaplatil), Praef. (předmluvou opatřil), Red. (redigoval), Trad. (přeložil).

V bibliografické literatuře jsou často odlišné názvy jednoho a téhož díla, proto jsem na první místo zvolila formu podle nejmodernějšího zahraničního katalogu a za něj jsem připojila další názvy jako názvy souběžné např. Repertorium Panormitani = Repertorium quaestionum super Nicolaum de Tudeschis. Další názvové informace jsou uvedeny dvojtečkou, např. Liber sextus Decretalium : cum Glossa Johannes Andreae. Editorské přídavky či přitisky, které jsou autorsky i věcně samostatné jsou označeny zkratkou Add., např. Malleus maleficarum. Add.: Innocentius VIII., papa: Bulla „Summis desiderantes affectibus“ 5. XII. 1484. Vydavatelsky sebrané spisy (Opera omnia) nebo soubor drobných spisů (Opuscula) jsem nerozepisovala, vzhledem k nemalé citaci bibliografické literatury.

Vydavatelské údaje mají podobu normalizované impresorské poznámky, v níž je místo vydání a jméno tiskaře či nakladatele uváděno v současné národní jazykové podobě. Dále obsahuje letopočet, v případě uvedení doplněn denní datací. V případě nedatovaného díla se uvádí časový údaj pomocí zkratk ante, post, ca.

Kolace čili listový rozsah titulů se vždy opírá o signaturovou řadu nebo natištěnou foliaci. V případě, že bibliografická jednotka obsahuje dvě stejné signatury (a⁸ a⁴ b – d⁶), cituji ji v textu jako fol. ¹a8b, ²a6b. Abreviační značky rozepisuji (et, con, rum). Číslované složky odlišuji špičatými závorkami <2 – 4>⁸, <j – jii>⁸ a nenatištěné složky vyznačuji hranatými závorkami. V případě odlišnosti rozsahu v bibliografické literatuře, je za kolací uvedený soubor, ke kterému se přidružuji.

Poslední položka titulové části zahrnuje odkazy na bibliografickou literaturu. Značí se zkratkami, které začínají Hainem²⁴⁴ a jeho pokračovateli, nesmí chybět světové souborné katalogy GW, ISTC a pokračují národními soupisy jako je BSB-Ink nebo Bod-inc. Všechny

²⁴² *Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts (VD 16)*. Bayerische Staatsbibliothek, München. Dostupné na <http://www.vd16.de> [cit. 26. 4. 2017]

²⁴³ Dostupné na <http://kvk.bibliothek.kit.edu> [cit. 26. 4. 2017]

²⁴⁴ HAIN, Ludwig: *Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD*. Díl 1/1-2 – 2/1-2. Stuttgart 1826–1838.

tyto soupisy a katalogy jsou dostupné on-line formou a vždy odkazují na Hainovo číslo, popřípadě na jeho pokračovatele. Na závěr uvádím práci Petra Voita²⁴⁵ a Jiřího Loudy²⁴⁶, pokud se jejich bibliografické jednotky shodují s těmi v mém katalogu. Voita uvádím z důvodu nejnovějšího vzoru pro českou inkunabulistiku. Jiřího Loudu zmiňuji s odkazem na lokální příbuznost prvotiskových souborů Olomoucké kapitulní knihovny a Vědecké knihovny v Olomouci.

Exemplářová část katalogu je důležitá pro zjištění lokálních specifíků sbírky a otevření znalostí týkající se historie knihovny, vlastníků zmíněných děl, oběhu knih, případně existenci a rozvoj knihvazačských či iluminátorských dílen. Vzhledem k omezené verzi katalogu pro diplomovou práci jsou neuvádím popisy knižních vazeb, za něž nese v budoucí publikaci zodpovědnost Mgr. Magda Polanská. Stejně jako dodatečné doplňky ve formě iluminace, iniciály nebo rubriky. Provedla jsem jen základní orientační popis týkající se materiálu a doby vzniku vazby, která je uveden jako soudobá (15. a 16. století) nebo novodobá (od 19. století dál), jiné období se nevyskytují. Pozornost také nevěnuji vepsaným textům, margináliím a potrhávání, pouze uvádím, jestli se v díle vyskytují tyto čtenářské poznámky, či nikoliv. Rozepisují se jen při výskytu rukou psaných živých záhlavích. Za zmíněnou část katalogu v budoucí publikaci zodpovídá Mgr. Lenka Pavlíková.

Mým úkolem bylo zpracovat úplnost či defektnost exempláře, do popisu jsem zahrнула nepotřetěná nebo chybějící folia, míru poškození exempláře. Věnuji se nejdůležitější části pro rekonstrukci utváření sbírky, tedy vlastnickým poznámkám. Vlastnická část zahrnuje provenienční popis díla, který je při zpracování transliterován a zkratky rozepsány do hranatých závorek. Fyzicky poškozené a chybějící části jsem umístila do špičatých závorek s motivem tří křížků <###>, nečitelné prvky do hranatých závorek s třemi tečkami [...], nejistá slova jsem označila otazníkem v hranaté závorce [?], přeškrtnutý text do špičatých závorek, původní nesprávnost neboli sic vykřičníkem v kulatých závorkách (!). Neopomenula jsem zmínit staré signatury.

Všechny záznamy jsou pro účel diplomové práce řazeny podle signatur. Původně díla nesly tři signatury, které zaznamenávám v provenienci exemplářové části. Označení bylo vytvořeno pracovníky kapitulní knihovny ve 40. letech 20. století. První signaturou bylo číslo spisu popisovaného díla vzniklé z abecedního řazení dle autorů. Druhou signaturou bylo číslo knihy, které pravděpodobně navázalo na starší neznámou katalogizaci. Poslední bylo číslo

²⁴⁵ VOIT, P.: *Katalog*.

²⁴⁶ LOUDA, J.: *Soupis prvotisků*.

psáno tužkou uvnitř díla ve formě kombinace římské číslice, písmena a arabské číslice, které neslo umístění prvotisku v kapitulní knihovně. Z výše uvedených signatur jsem ponechala číslo knihy jako jediné současné platné označení. Signatura nese podobu arabské číslice s označení zkratky souboru např. B. C. O. 56. V případě existence přivažků, jsou jednotlivé přivažky číslovány arabsky za výše uvedenou signaturu podle pořadí v konvolutu, např. B. C. O. 56. 3. pro třetí přivažek v konvolutu se signaturou 3. V budoucí publikaci budou jednotlivým záznamům přiděleny katalogová čísla řazená dle abecedy a chronologie titulu a platná signatura bude uvedena na konci exemplářové části každého záznamu. Katalog bude doplněn podrobnými rejstříky, které zahrnou nejvýznamnější údaje katalogového záznamu.

Závěr

Morava se v polovině 15. století začala otevírat evropské politice a přicházejícím novým kulturním trendům, což bylo určitou měrou způsobeno vzdělanými a otevřenými osobnostmi olomouckých biskupů. K prvnímu kroku došlo za biskupa Tasa z Boskovic, jenž se odklonil od politiky Jiřího z Poděbrad. Vlivem události se Morava se začala více přiklánět k uherskému prostředí, především budínskému dvoru Matyáše Korvína. Budínský dvůr přinesl styk s italským prostředím vlivem mnohých učenců, které kolem sebe Matyáš soustředil. Blízké vztahy se projevily v období sedisvakance, kdy o olomoucký stolec měly zájem hned dvě osobnosti z Matyášova okruhu, Jan Filipec a Jan Vítěz mladší. Přes papežské snahy ovlivňovat obsazování biskupského stolce si kapitula vybojovala svoje postavení a zachování práva volby. Nakonec byl papežem zvolen a biskupskou kapitulou přijat Stanislav Thurzo, jehož episkopát je spojený s urovnáním poměrů na biskupských statcích a s rozvojem humanistických snah.

Humanistické snahy se projevily především vznikem olomoucké Sodalitas, která sdružovala zájemce o nové myšlenky a vědění. Mnohými členy byli olomoučtí kanovníci, kteří se sami větší měrou aktivně nepodíleli na vzniku literárních děl, avšak podmínky přijímali a dále rozvíjeli. Někteří z nich byli mecenáši a sběratelé. Při bližším náhledu se ukázalo, že nositelem kulturních podmětů byla olomoucká kapitula, nikoliv osobnost biskupa Thurza. Kapitula se v době sedisvakance osamostatnila a upevnila svoji moc, čímž se stala pevným bodem pro olomouckou kulturní činnost, z níž čerpal také biskup Stanislav.

Kromě kulturních počínů nemáme o metropolitní kapitule v 15. a 16. století mnoho informací. Ostatním aspektům se literatura věnuje sporadicky. Pro lepší pochopení situace je potřeba nového probádání pramenného materiálu týkajícího se fungování a členů olomoucké kapituly. Podrobně téma kapitul v pozdním středověku a začátku novověku není v českém prostoru zpracováno. Inspirativním místem by mohly být Uhry, které od poloviny 15. století ovlivňovaly dění na Moravě. A právě v Uhrách byly centrem kultury církevní instituce.

Hmatatelným kulturním přispěním olomoucké kapituly je právě olomoucká kapitulní knihovna. Z vlastnických přípisů bylo dokázáno, že hlavními tvůrci sbírky byli olomoučtí kanovníci, ať už soudobí nebo pozdější. Z osob 15. a 16. století byl potvrzen Augustin olomoucký, Konrád Celtes a objevily se další exempláře Ondřeje Ctibora. Doloženy byly knihy z vlastnictví Řehoře Nitsche a Kondráda Athaýmera. Novým objevem se staly dvě knihy věnované Ladislavem z Boskovic, v určité době kanovníkem olomoucké kapituly.

Z pozdějších přírůstků jsou patrné sběratelské tendence barokních kapitulářů, jako byl

Matyáš hrabě z Thurnu a Valsassini nebo Kašpar Florentinus Glandorf, jejichž inventáře knih čítají stovky titulů. Avšak objevuje se také jméno kanovníka Daniela Prokeliho, jenž daroval své knihy olomouckým jezuitům a za švédské okupace se jeho knihovna společně s jezuitskou stala švédskou kořistí a dnes zdobí sbírky několika švédských knihoven. Ve Vědecké knihovně v Olomouci, jejíž součástí je bývalá jezuitská knihovna, nebylo zaznamenáno Prokeliho jméno. Z prozatímního výzkumu jsou známy pouze dva exempláře z Prokeliho knihovny zachovalé v Olomouci, uložené v kapitulní knihovně.

Vlastnické poznámky se vyskytují pouze v jedné třetině prvotisků, z čehož nelze vytvořit úplný obraz o konstituování sbírky. V dalším bádání bude potřeba se zaměřit na písařské ruce čtenářských poznámek a porovnat je s úředními písemnostmi olomouckých kanovníků, tím by bylo možné identifikovat další osoby. Důležitý bude také vhléd do kapitulních rukopisů a paleotypů, které ponese stejné vlastníky. Další informace by mohly přinést testamenty a inventáře pozůstalostí.

Rozborem tiskařských dílen a obsahové stránky byly potvrzeny výše zmiňované tendence. Kromě typického zastoupení náboženské a právnické literatury v prvotiskových souborech, se objevují také antická díla, latinské překlady z řečtiny a soudobí autoři humanistické literatury jako Marsilio Ficino nebo Pico de la Mirandola. Benátské oficiny se objevují na druhém místě po obchodním knižním centru Štrasburku, další italské tiskařské dílny jsou zastoupeny několika výtisky. Lze tedy pozorovat blízké vazby na italské prostředí, které mohly být zprostředkovány studijními cestami kanovníků, budoucích olomouckých biskupů.

Z uvedeného výčtu je patrné, že knihovna si z části zachovala svoji středověkou podobu, která byla dále doplňována odkazy dalších olomouckých kanovníků. Vzhledem k zastoupení jiných olomouckých institucí jako knihovna sv. Michala, leprosárium Panny Marie v poli, jmen olomouckých měšťanů lze předpokládat, že se knihovna rozšiřovala klasickým knižním obchodem a dále mohla být obohacena při konfiskacích majetku a svozových akcích.

6. Seznam pramenů a literatury

Prameny

ZAO, pob. Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2057, kart. 425, *Kartuziáni v Olomouci, 1592-1783*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 3209, kart. 103, *Kašpar Florentin sv. p. Glandorf, 1710-1808*.

ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 3373, kart. 135, *Jan Matouš hr. Turri Vallesasina, 1688 -1711*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 3701, kart. 287, *Výpisy kapitulního archiváře Buola k dějinám kapituly, 1780–1805*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4322, kart. 530, *Koncept inventáře kapitulního archivu, 1752*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4322, kart. 531, *Koncept inventáře kapitulního archivu, 1752*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4322, kart. 532, *Koncept inventáře kapitulního archivu, 1752*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4329, kart. 537, *Koncept zprávy o revizi kapitulního archivu a instruování archiváře, 1752*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4330, kart. 538, *Korespondence týkající se archivu, jeho vedení, zapůjčování a předkládání písemnost, pořizování opisů a výpisů, 1673–1816*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4332, kart. 538, *Poznámky a výpisy kapitulního archiváře kanovníka Buola k dějinám Moravy, kapitulního archivu, k církevním dějinám, k diplomatice aj., 1131-1825*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4333, kart. 539, *Zlomek katalogu rukopisů kapitulní knihovny, cca 1780*.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4334, kart. 539, *Dílčí soupisy rukopisů a starých tisků olomoucké kapitulní knihovny*, 17.-18. století.

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4335, kart. 540, *Soupis knih z knihovny zemřelého kanovníka Thuriho, uložených v knihovně kanovníka Gianniniho, cca 1746.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4336, kart. 540, *Soupis knih v knihovně zemřelého kanovníka Glandorfa, uložených v residenci č. 13, pořízený kanovníkem Janem Křtitelem Auerspergem, ca 1752.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4337, kart. 540, *Popisy a výpisy z rukopisů kapitulní knihovny*, 17. - 18. století.

ZAO, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4338, kart. 540, *Poznámky a zlomek zpracování dějin souboru rukopisů olomoucké kapitulní knihovny, pořízené kanovníkem Janem Josefem Buolem, 1810.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4690, kart 684, *Inventární soupisy a ocenění nemovitostí (hospodářské a kuchyňského nářadí, nábytku, obrazů, šperků, střelných zbraní aj.) v Glandorfově pozůstalosti v olomoucké residenci a na prebendách, 1752-1760.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4690, kart. 685, *Inventární soupisy a ocenění nemovitostí, především knih (včetně ocenění a soupisu knih prodaných) v Glandorfově pozůstalosti v olomoucké residenci a na prebendách, 1752-1784.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4758, kart. 767, *Rozdělení pozůstalosti kanovníka Mercuriana, 1654.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 4865, kart. 870, *Projednání a soupis pozůstalosti po kanovníku Janu Matyáši hr. z Turri a Valesassina - inventární soupisy a ocenění movitostí v residenci a na prebendách (též hudebnin), 1746-1748.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 5770, kart. 1218, *Pořizování inventáře metropolitního kostela, 1807-1809.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 6004, kart. 1288, *Stavební úpravy v residenci č. 6, 1827-1929.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 6602, kart. 1596, *Zřízení, správa, umístění a dohled na kapitulní archiv (připojeny nárys budov archivu), 1803-1925.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 6603, kart. 1596, *Volba a ustanovení kapitulních archivářů, knihovníků a adjunktů, 1809-1902.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 6604, kart. 1596, *Získávání publikací do kapitulní knihovny, 1836-1936.*

ZAO, pob. Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 6605, kart. 1597, *Žádosti o povolení ke vstupu a studiu v archivu, pořizování opisu listin pro vědecké a úřední potřeby, návštěvy v archivu, vystavování listin, rukopisů a starých tisků a všeobecné záležitosti správy archivu a knihovny, 1812-1900.*

ZAO, pob. Olomouc, Státní oblastní archiv Opava – pobočka Olomouc (1945)1949–1987(1991), inv. č. 44, kart. 11, *Korespondence kapitulního archivu v Olomouci, (1948) – 1950.*

ZAO, pob. Olomouc, Státní oblastní archiv Opava – pobočka Olomouc (1945)1949–1987 (1991), inv. č. 47, kart. 11, *Korespondence pobočky Archivu kraje olomouckého v Olomouci, 1951.*

Literatura

BAĐUROVÁ, Anežka – BOHATCOVÁ, Mirjam – HEJNIC, Josef: *Frekvence tištěné literatury v 16. století v Čechách a na Moravě*. Folia Historica Bohamica, 11, 1987, s. 321–343.

BAJEROVÁ, Helena: *Rod olomouckých erbovních měšťanů Edelmannů z Brosdorfu*. In: Pocta PaedDr. Jiřině Holinkové, CSc. Sborník příspěvků žáků k problematice dějin předbělohorské Olomouce. Vítkovice 1985, s. 24–30.

BAJGER, Matyáš F.: *Bratr, někdy biskup Jan Filipec (1431-1509) a knihy okolo něj*. In.: KRUŠÍNSKÝ, Rostislav (red.): Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. Olomouc 2011 s. 115–144.

BALETKA, Tomáš – ELBEL, Petr: *Biskupská kurie a kapitula*. In: SCHULZ, Jaroslav (red.): Dějiny Olomouce. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 238–242.

BALETKA, Tomáš: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540)*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku. České Budějovice 1999, s. 361–382.

BALETKA, Tomáš: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540), jeho kancelář a správa biskupských panství*. Praha 2002. (Nepublikovaná disertační práce).

BALETKA, Tomáš: *Olomoucké biskupství, jeho správa a písemnosti na přelomu 15. a 16. století*. In.: HLAVÁČEK, Ivan – HRDINA, Jan (ed.): Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku. Praha 2003, s. 55–64.

BALETKA, Tomáš: *Olomoucké biskupství a proměny jeho správního organismu mezi středověkem a novověkem*. In: BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (ed.): Korunní země v dějinách českého státu III. Praha 2007 s. 161–170.

BALETKA, Tomáš: *Osobnost olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540)*. Historická Olomouc. Úsvit renesance na Moravě za vlády Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského (1479–1516) v širších souvislostech, 17, 2009, s. 57–63.

BOHATCOVÁ, Mirjam - KREJČÍ, František: *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha 1990.

BOLDAN, Kamil – MAREK, Jindřich: *Libri catenati Egrenses. Knihy a knihovny chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku*. Praha 2013.

BOLDAN, Kamil – URBÁKOVÁ, Emma: *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic: katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*. Praha 2009.

BRIGGS, Asa – BURKE, Peter: *Social history of the media. From Gutenberg to Internet*. Cambridge 2005.

BURKE, Peter: *Italská renesance. Kultura a společnost v Itálii*. Praha 1996.

BYSTRICKÝ, Jan a kol.: *Metropolitní kapitula Olomouc. 1131–1950*. Olomouc 1967. (Úvod k inventáři, ZAO, pob. Olomouc).

BYSTRICKÝ, Jan – DRKAL, František – KOUŘIL, Miloš: *Státní archiv v Opavě, průvodce po archivních fondech*, sv. 3, 1961, s.37–46.

BYSTRICKÝ, Jan: *K otázce knihovny Augustina olomouckého*. Historická Olomouc a její současné problémy, 93, 1980, s. 12–14.

CANFORA, Luciano: *Dějiny řecké literatury*. Praha 2001.

COATES, Alan: *A catalogue of books printed in the fifteenth century now in Bodleian Library*. Díl 1 – 6. Oxford 2005. Dostupné na: <http://incunables.bodleian.ox.ac.uk/>

COLIIN, Isak: *Katalog der Inkunabeln der Kgl. Bibliothek in Stockholm*. Stockholm 1914.

CONTE, Gian Biagio: *Dějiny římské literatury*. Praha 2003.

CSAPODI, Csaba: *The Corvinian Library. History and Stock*. Budapest 1973.

CSAPODI, Csaba – CSAPODI-GÁRDONYI, Klára: *Bibliotheca Corviniana*. Budapest 1978.

CURTIUS, Ernst Robert: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha 1998.

ČERNÁ, Marie L.: *Stručné dějiny knihtisku*. Praha 1948.

ČERNÝ, Jiří: *Jednolistové tisky v knihách Ondřeje Ctibora*. Historická Olomouc, 17, 2009, s. 75–85.

ČERNUŠÁK, Tomáš: *Knihovna dolanských kartuziánů jako historický pramen*. In.: PUMPRLA, Václav (ed.): *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 6. odborné konference Olomouc, 8. - 9. října 1996*. Brno 1997, s. 30–34.

ČOUPEK, Jiří: *Biskup Jan Filipec*. Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovák. 47, č. 3, 2011, s. 10–11.

DUDÍK, Béda: *Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte*. Brno 1852.

DOKOUPIL, Vladislav. *Počátky brněnského knihtisku*. Prvotisky. Brno 1974.

DOLA, Kazimierz: *Wrocławska kapituła katedralna w XV. wieku*. Lublin 1983

DOLA, Kazimierz: *Srodowisko intelektualne i kulturalne na ostrowie Tumskim we Wrocławiu w dobie humanizmu*. Studia Teologiczno-historyczne Śląska Opolskiego, X., 1983, s. 195–189.

ELBEL, Petr: *Testamentum meum de libris meis. Knihovna olomouckého biskupa Bohuše ze Zvole (1454-1457) opět v centru pozornosti*. In. KRUŠÍNSKÝ, Rostislav (red.): *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: architektura knihy (forma, obsah a jejich tvar)*. Sborník ze 14. odborné konference Olomouc, 22.-23. listopadu 2005. Brno 2006, s. 85–119.

ELBEL, Petr: *Testamenty olomouckého kapitulního duchovenstva v pozdním středověku (1300-1526)*. In. JÍŠOVÁ, Kateřina – DOLEŽALOVÁ, Eva: *Pozdně středověké testamenty v českých městech: prameny, metodologie a formy využití: sborník příspěvků z konference uspořádané 30. listopadu 2005 Archivem hlavního města Prahy a Historickým ústavem Akademie věd České republiky*. Praha 2006 s. 145–187.

ELBEL, Petr: *Testament olomouckého probošta Pavla z Prahy († 1441)*. Obraz materiální a duchovní kultury preláta husitské doby. Časopis Matice moravské, 123, č. 1, 2004, s. 3–46.

EISENSTEIN, Elizabeth: *The printing revolution in early modern Europe*. Cambridge 2013.

FEBVRE, Lucien – MARTIN, Henri-Jean: *The coming of the Book. The impact of printing, 1450–1800*. London 2010.

FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří: *Ztracená blízkost*. Praha – Norimberk v proměnách *staletí*. Praha 2010.

FLODR, Miroslav: *Olomoucká kapitulní knihovna a její inventáře na počátku 15. století*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity řada historická (C), 7, č. 5 1958, s. 76–97.

FLODR, Miroslav: *Skriptorium olomoucké*. Praha 1960.

GARIN, Eugenio: *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha 2003.

GLONEK, Jiří – KRUŠÍNSKÝ, Rostislav: *Kláštevní knihovny v Olomouci a jejich rušení za Josefa II*. In: JAKUBEC, Ondřej: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura z let 1620–1780*. 3. Historie a kultura. Olomouc 2011, s. 43–52.

HERBERMANN, Charles (ed): *The catholic encyclopedia*. Part 1–18. New York 1907–1922. Dostupné online na: www.catholic.org

HAIN, Ludwig: *Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD*. Díl 1/1-2 – 2/1-2. Stuttgart 1826–1838.

HAVRÁNKOVÁ, Zdeňka: *Vliv knihtisku na stabilizaci textu a na vývojové změny literárních žánrů*. In: VEBR, Lubomír (red.): *Knihtisk a Universita Karlova: k 500. výročí knihtisku v českých zemích*, s. 69-95.

HERTRICH, Elmar: *Bayerische Staatsbibliothek. Inkunabelkatalog. Bd.* Dostupné na: <http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/>

HLAVÁČEK, Ivan: *Knihy a knihovny v českém středověku*. (Studie k jejich dějinám do husitství). Hlaváček, Ivan. Praha 2005.

HLAVÁČEK, Ivan: *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích*. Praha 1966.

HLAVÁČEK, Ivan: *Pronikání cizích prvotisků do českých knihoven v 15. století*. In: VEBR, Lubomír: *Knihtisk a Universita Karlova: k 500. výročí knihtisku v českých zemích*, s. 69-95.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Svět české středověké církve*. Praha 2010.

HLOBIL, Ivo – PETRŮ, Eduard: *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha 1992.

HLOBIL, Ivo: *K diskuzi o Stanislavu Thurzovi*. Historická Olomouc a její současné problémy, 9, 1992 (vyd. 1994), s. 49–54.

HLOBIL, Ivo: *Nejstarší olomoucké knižní dřevořezy. Knižní dřevořezy olomoucké diecéze mezi léty 1499–1505 a jejich protireformační význam*. Praha 1976.

HLOBIL, Ivo – PERŮTKA, Marek: *Od gotiky k renesanci*. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl 3. Olomoucko. Olomouc 1999.

HLOBIL, Ivo – KOHOUT, Štěpán: *Olomoučtí biskupové od Lacka z Kravař po Jana Dubravii*. In.: HLOBIL, Ivo – PERŮTKA, Marek (ed.): *Od gotiky k renesanci*. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl 3. Olomoucko. Olomouc 1999, s. 31–31.

HLOBIL, Ivo: *Nejstarší knihovna v Olomouci*. Vlastivědný věstník moravský 33, č. 2, 1980, s. 207–210.

HORÁK, František – URBÁNKOVÁ, Ema – WIŽDÁLKOVÁ, Bedřiška: *Pravidla jmenné katalogizace starých tisků, prvotisků a rukopis*. Praha 1971.

HORÁK, František: *Česká kniha v minulosti a její výzdoba*. Praha 1948.

HORÁK, František.: *Pět století českého knihtisku*. Praha 1968.

HRABOVÁ, Libuše : *Jan Dubravius, 1486–1553*. Historiografie Moravy a Slezska, 1, 2001, s. 21–32.

HRABOVÁ, Libuše: *Česká reformace a uherská renesance na Moravě*. In: HÝBL, František (red.): *Morava na prahu nové doby*. Sborník příspěvků z konference konané 22. – 23. června 1994 u příležitosti úmrtí Ctibora Tovačovského z Cimburka. Přerov 1995, s. 94–103.

CHLÍBEC, Jan – ČERNUŠÁK, Tomáš: *Savanorola a Florencie. Jeho působení a estetické názory*. Praha 2008

ISBD(A) Mezinárodní standardní bibliografický popis pro staré tisky a prvotisky. Praha 1997.

JAN, Libor – PROCHÁZKA, Rudolf – SAMEK, Bohumil: *Sedm set let brněnské kapituly*. Brno 1996.

KADLEC, Jaroslav: *Přehled českých církevních dějin*. Díl 1., 2., 3. Olomouc 1993.

KALOUS, Antonín: *Čtyři Janové z Varadína*. Kalous, Antonín. In: DOLEŽALOVÁ, Eva NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel: *Evropa a Čechy na konci středověku: sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*. Praha 2004, s. 269–280.

KALOUS, Antonín: *Italská politika, Matyáš Korvín a české země*. Husitský tábor: sborník husitského muzea, 15, 2006, s. 149–175.

KALOUS, Antonín: *Jan Filipec v diplomatických službách Matyáše Korvína*. Časopis Matice moravské 125, č. 1, 2006, s. 3–32.

KALOUS, Antonín: *Humanismus a reformace*. In: SCHULZ, Jaroslav (red.): *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 256–258.

KALOUS, Antonín: *Morava a Matyáš Korvín*. In: MITÁČEK, Jiří (ed.): *Vládcové Moravy. Kniha statí ze stejnojmenného cyklu přednášek*. Brno 2007, s. 99–111.

KALOUS, Antonín: *Služba Boskovických u Matyáše Korvína*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 33, 2007, s. 83–99.

KALOUS, Antonín: *Morava a Uhry za Matyáše a Vladislava*. Historická Olomouc. Úsvit renesance na Moravě za vlády Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského (1479–1516) v širších souvislostech, 17, 2009, s. 57–63.

KALOUS, Antonín: *Matyáš Korvín (1443–1490): uherský a český král*. České Budějovice 2009.

KALOUS, Antonín: *Spor o biskupství olomoucké v letech 1482–1497*. Český časopis historický, 105, č. 1, 2007, s. 1–39.

KARFÍK, Filip: *Ficiniana v knihovně Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic*. In: BENEŠ, Jiří (ed.): *Bene scripsisti... Filosofie od středověku k novověku. Sborník k sedmdesátinám Stanislava Sousoedíka*. Praha 2002, s. 87–108.

KEJŘ, Jiří: *K rozšíření kanonistických rukopisů v českých zemích*. In: KRAFL, Pavel (ed.): *Sacri canones servandi sunt: ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV*. Praha 2008, s. 363–370.

KNEIDL, Petr: *Z historie evropské knihy. Po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Praha 1989.

KOBUSCH, Theo: *Filosofie pozdního a vrcholního středověku*. Praha 2013

KOLÁŘ, Jaroslav: *K typologii české historické prózy z období humanismu*. Folia Historica Bohemica, 11, 1987, s. 345–364.

KOLÁŘOVÁ, Jana: *Humanistická literatura*. In: SCHULZ, Jaroslav (red.): Dějiny Olomouce. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 258–260.

KOLÁŘOVÁ, Jana: *K žánru humanistické topografie v moravském prostředí*. Acta universitatis palackianae olomucensis facultas philosophica. Philologica 84, 2004, s. 181–186.

KOLMANOVÁ, Simona: *Středoevropský "visegrádský" humanismus - paralely a odlišnosti*. In.: POSPÍŠIL, Ivo: Brněnská hungaroslavistika a česko-slovensko-maďarské kulturní vztahy. Szeged 2012, s. 59–74.

KOHOUT, Štěpán: *Kde voní pergamen*. Čtrnáctero návštěv rukopisné knihovny olomoucké kapituly. Olomouc 2009.

KOHOUT, Štěpán: *Knihovna, katalog, archiv: jak se to rýmuje?*. In.: HANDLOVÁ, Kateřina (ed.): Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. Brno 2004, s. 103–106.

KOHOUT, Štěpán: *Vznik "Seznamu rukopisů olomoucké kapituly" z roku 1961*. Studie o rukopisech, sv. 44, 2014, s. 319–355.

KOVÁŘOVÁ, Stanislava: *Knihovna metropolitní kapituly v Olomouci*. Střední Morava: kulturněhistorická revue, 5, č. 8, 1999, s. 169.

KORDILOVSKÝ, Emil– JAN, Libor: *Vývoj církevní správy na Moravě*. 27. mikulovské sympozium 9.-10. října 2002. Břeclav 2003, s. 329–335.

KOUŘIL, Miloš : *Augustin Olomoucký, 1467–1513*. Historiografie Moravy a Slezska, 1, 2001, s. 13–20.

KOUŘIL, Miloš: *Byl humanismus v Olomouci gotický?*. Historická Olomouc a její současné problémy, 9, 1992 (vyd. 1994), s. 85–92.

KOUŘIL, Miloš: *Diplomat a humanista. Tas Černohorský z Boskovic*. In.: JAN, Libor: Osobnosti moravských dějin 1. Brno 2006, s. 155–162.

KOUŘIL, Miloš: *Katedrální kapitula v Olomouci*. In.: HLOBIL, Ivo – PERŮTKA, Marek (ed.): *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. Díl 3.* Olomoucko. Olomouc 1999, s. 44–45.

KOUŘIL, Miloš: *Město Olomouc a církev v letech 1550–1650*. Historická Olomouc a její současné problémy 4, 1983, s. 65–78.

KOUŘIL, Miloš: *Olomoučtí kanovníci-mecenáši*. Historická Olomouc. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století, 13, 2002, s. 183–186.

KUŤÁKOVÁ, Eva: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 1984.

KRÁČMER, Mořic: *Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci*. Olomouc 1887.

KRAFL, Pavel: *Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku*. Praha 2014.

KRISTELLER, Paul Oskar – NEJESCHLEBA, Tomáš: *Osm filozofů italské renesance*. Praha 2007.

KRÁLÍK, Oldřich: *Dvě zprávy o olomouckých humanistech*. Časopis matice moravské 68, 1948, s. 283–327.

KRÁLÍK, Oldřich: *Olomouc za doby humanismu*. In. OPELÍK, Jiří – SCHNEIDER, Jan (ed.): *Platnosti slova. (Studie a kritiky)*. Olomouc 2001, s. 275–281.

KŠÍR, Josef: *Staré olomoucké špitály a jejich situování*. Olomouc 1964.

KUBEŠOVÁ, Marie I.: *Olomoucké domy a paláce*. Olomouc 2003.

LENGYELOVÁ, Tunde: *Thurzovci a ich historický význam*. Bratislava 2012.

LEONARDI, Claudio (ed.): *Středověká latinská literatura (6.–15. století)*. Příručka. Praha 2014.

LEPSZY, Kazimierz: *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*. Kraków 1964.

LIFKA, Bedřich: *Exlibris a Supralibros v českých korunních zemích v letech 1000–1900*. Praha 1980

LOUDA, Jiří: *Soupis prvotisků Universitní knihovny v Olomouci a její pobočky v Kroměříži*. Praha 1956.

MANGUEL, Albert: *Dějiny čtení*. Brno 2007.

MARTÍNEK, Jan: *K pozdnímu latinskému humanismu na Moravě*. Zprávy Jednoty klasických filologů, 5, 1963, s. 27–34.

MARTÍNEK, Jan: *Pobyt Konráda Celtise na Moravě*. Listy filologické, 105, 1982, s. 23–29.

MAŤA, Petr: *Nové prameny k českým dějinám ve švédských knihovnách a archivech*. (Zpráva o výzkumném pobytu ve Švédsku). Sborník archivních prací, 51, č. 1, 2001, s. 275–297.

MEDEK, Václav: *Osudy moravské církve do konce 14. věku*. Dějiny olomoucké arcidiecéze. 1. díl. Praha, 1971

MĚŠŤÁNEK, Tomáš: *Biskup Jan Filipec (1431-1509) a střeoevropská politika*. Zlín 2003.

NECHUTOVÁ, Jana – STEHLÍKOVÁ, Dana: *Stručné dějiny latinské literatury středověku*. Praha 2013.

NEJESCHLEBA, Tomáš: *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno 2014

NEŠPOR, Václav: *Knihovny měšťanů olomouckých v 16. století*. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1965, č. 123, s. 1–7.

NEŠPOR, Václav: *Městské knihy archivu olomouckého*. Olomouc 1927.

NEŠPOR, Václav: *O původu moravského humanisty Dr. Augustina Olomouckého*. ČČH, 38, č. 3–4, 1932, s. 541–545.

NEUMANN, Alois: *Příspěvky k mladšímu církevnímu archivnictví v Čechách a na Moravě 1500–1836*. Olomouc 1939.

PETRŮ, Eduard: *Olomoucký humanismus konce 15. a první poloviny 16. století*. In.: HLOBIL, Ivo – PERŮTKA, Marek (ed.): *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550*. Díl 3. Olomoucko. Olomouc 1999, s. 61–63.

PETRŮ, Eduard: *Olomoucký humanismus a jeho polské podněty*. Slavistický sborník olomoucko-lublinský, 1974

PETRŮ, Eduard: *Societas Maierhofiana*. Historická olomouc a její současné problémy, 3, 1980.

PETRŮ, Eduard: *Humanisté o Olomouci*. Praha 1980.

PETRŮ, Eduard: *Jan ze Středy a jeho význam pro olomoucký humanismus*. Historická Olomouc a její současné problémy, 2, 1979, s. 95–104.

PETRŮ, Eduard: *Co je to renesanční literatura?* Historická Olomouc a její současné problémy, 9, 1992 (vyd. 1994), s. 31–36.

PÍSKOVÁ, Milada: *Nakladatelé a vydavatelé spisů Ctibora Tovačovského z Cimburka*. In.: HÝBL, František (red.): *Morava na prahu nové doby*. Sborník příspěvků z konference konané 22. - 23. června 1994 u příležitosti úmrtí Ctibora Tovačovského z Cimburka. Přerov 1995, s. 146–149.

PODLAHA, Antonín: *Catalogus incunabulorum, quae in bibliotheca capituli metropolitani Pragensis asservantur*. Praha 1926.

PTAŚNIK, Jan: *Życie żaków krakowskich*. Warszawa 1957.

PTAŚNIK, Jan: *Obrazki z życia żaków krakowskich w XV. i XVI. wieku*. Kraków 1900.

PUMPRLA, Václav: *Knihopisný slovník českých, slovenských a cizích autorů 16.–18. století*. Praha 2010.

PUMPRLA, Václav: *Poznámky k zámecké knihovně Ctibora Tovačovského z Cimburka*. In.: HÝBL, František (red.): *Morava na prahu nové doby*. Sborník příspěvků z konference konané 22. - 23. června 1994 u příležitosti úmrtí Ctibora Tovačovského z Cimburka. Přerov 1995, s. 69–70.

PUMPRLA, Václav: *Odvoz olomouckých knih do Švédska v roce 1647*. In.: PUMPRLA, Václav (red): *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 5. odborné konference Olomouc, 10. - 11. října 1995*. Olomouc 1996, s. 17–20.

PUMPRLA, Václav: *Stručný přehled olomouckého knihtisku do roku 1600*. In. *Knihtisk v Brně a na Moravě*. 1987

ROUBIC, Antonín: *Olomoucké biskupství ve druhé polovině 15. století*. In: HÝBL, František (red.): *Morava na prahu nové doby*. Sborník příspěvků z konference konané 22. – 23. června 1994 u příležitosti úmrtí Ctibora Tovačovského z Cimburka. Přerov 1995, s. 94–103.

ROUBIC, Antonín: *Olomouc a Krakov. (Poznámky k českopolským vztahům 14. – 16. století)*. In: SPÁČIL, Vladimír: *Okresní archiv v Olomouci: Zpráva o činnosti okresního archivu v Olomouci za rok 1988*. Olomouc 1989, s. 195–201.

ROUBIC, Antonín: *Několik poznámek k postavení olomoucké kapituly v 16. století*. *Historická Olomouc a její současné problémy* 4, 1983, s. 65–78.

ROUBIC, Antonín: *Správa statku olomouckého (arci)biskupství od 16. století*. *Sborník archivních prací*, 31, č. 2, 1981, s. 418–476.

ROTHKEGEL, Martin: *Der lateinische Briefwechsel des Olmützer Bischofs Stanislaus Thurzó*. Eine ostmitteleuropäische Humanistenkorrespondenz der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Hamburg 2006.

RYANTOVÁ, Marie: *Čtenář*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007, s. 398–432.

SCHULZ, Jindřich a kol. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009.

SKUTIL, Jan: *Jan Dubravius. Biskup, státník, ekonom a literát*. Kroměříž 1992.

SKUTIL, Jan: *Jan Dubravius a Konrád Celtes*. In: VIKTORA, Viktor: *Kultura, historie a současnost Plzně. Referáty přednesené na konferenci k 700. výročí založení Plzně v sekci literární a jazykové*. Plzeň 1996 s. 1–8.

SLAVÍČKOVÁ, Pavla: *Prameny k dějinám Olomouce a českých zemích ve Stockholmských archivech*. *Časopis matice moravské*, 125, 2006, s. 135–148.

SPÁČILOVÁ, Libuše – SPÁČIL, Vladimír: *Památná kniha olomoucká (kodex Václava z Jihlavy) z let 1430-1492*. Olomouc 2004.

SUCHÁNEK, Pavel: *Metropolitní kapitula v Olomouci a umění v 18. století*. In: JAKUBEC, Ondřej: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura z let 1620–1780*. 3. Historie a kultura. Olomouc 2011, s. 43–52.

SUCHÁNEK, Pavel: *Olomoucký kanovník Jan Matyáš z Thurnu a Valsassiny, sběratel a mecenáš*. In.: DANIEL, Ladislav: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura z let 1620-1780*. 1. Úvodní svazek. Proměny ambicí jednoho města. Olomouc 2010, s. 269–274.

ŠIMÁKOVÁ, Jitka – VRCHOTKA, Jaroslav a kol.: *Katalog prvotisků Knihovny Národního muzea v Praze a zámeckých a hradních knihoven v České republice*. Praha 2001.

ŠIMEČEK, Zdeněk – TRÁVÍČEK, Jiří: *Knihy kupovati...dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha 2014.

ŠIMEČEK, Zdeněk: *K problematice knižního obchodu na sklonku 15. a v 16. století*. In.: KUBÍČEK, Jaromír (red.): *Knihotisk v Brně a na Moravě*. Sborník konference, 4. září 1986. Brno 1987

ŠIMEČEK, Zdeněk: *Knižní obchod v Brně od sklonku 15. do konce 18. století*. Brno 2011.

ŠMERAL, Jiří: *Ladislav Černohorský z Boskovic: čtenář nebo sběratel?* In.: KRUŠÍNSKÝ, Rostislav (ed.): *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*. Brno 2005, s. 125–130.

ŠMERAL, Jiří: *Ladislav z Boskovic a raná renesance v Moravské Třebové*. *Historica Olomucensia*, sv. 39, 2011, s. 9–17.

ŠPELDA, Daniel: *Renesanční a novověká filosofie*. Plzeň 2009

TARAJŁO-LIPOWSKA, Zofia – MALICKI, Jarosław: *Wrocław w Czechach, Czesi we Wrocławiu: literatura – język – kultura*. Wrocław 2003.

TRUC, Miroslav: *Jagellonská universita a české země v 15. a 16. století*. In.: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 5, č. 1–2, 1964, s. 135–163.

TRUHLÁŘ, Josef: *Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II*. Praha 1894.

TRUHLÁŘ, Josef: *Počátky humanismu v Čechách*. Praha 1892.

UNDORF, Wolfgang: *Catalogue of Books Printed in the 15th Century in Swedish Collections*. Part 1–2. Weisbaden 2012

VOIT, Petr: *Encyklopedie knihy*. Praha 2006.

VOIT, Petr: *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí*. I. Severinsko–kosořská dynastie 1488–1557. Praha 2013.

VOIT, Petr: *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Praha 2015.

VOIT, Petr: *Moravský knihtisk první poloviny 16. století a jeho vztah k českým tiskárnám*. KUBÍČEK, Jaromír (ed.): *Knihtisk v Brně a na Moravě: sborník z konference*. Brno 1987.

VOIT, Petr: *Role Norimberku při tváření české a moravské knižní kultury první poloviny 16. století*. Petr Voit. In.: FEJTOVÁ, Olga (ed.): *Ztracená blízkost: Praha – Norimberk v proměnách staletí*. Praha 2010, s. 389–457.

VOIT, Petr: *Rozpaky nad českou literární a čtenářskou obcí přelomu 15. a 16. století*. In: JELÍNKOVÁ, Andrea (ed.): *Libri magistri muti sunt: pocta Jaroslavě Kašparové*. Praha 2013, s. 35–41.

VOIT, Petr: *Knihtisk 15. a 16. století*. Praha 2008. Dostupné na [http://uisk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Nauka-o-star%C3%BDch-tisc%C3%ADch_Voit.pdf], cit. 28. 4. 2017]

VOIT, Petr: *Vliv české pozdně gotické typografie na konstituování čtenářské obce*. *Studia Bibliographica Posoniensia*, sv. 7, (Bratislava) 2012, s. 42–51.

VÁLKA, Josef: *Stavovská Morava (1440-1620)*. Praha 1987.

VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy*. Díl 2. Morava reformace, renesance a baroka. Brno 1996.

VOŽENÍLKOVÁ, Jarmila: *Učené společnosti Konráda Celtise*. *Studia Comeniana et historica*, 29, č. 61, 1999, s. 199–202.

WÖRSTER, Peter: *Humanism in Olmutz*. Landesbeschreibung, Stadtbild und Geschichtsschreibung in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Marburg/Lahn 1994.

WIDMANOVÁ, Anežka: *Středolatská beletrie, Jan ze Středy a olomoucký protohumanismus*. *Historická Olomouc a její současné problémy*, 3, 1980, s. 224–235.

WYROZUMSKI, Jerzy: *Z najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego*. Szkice. Kraków 1996.

ZLÁMAL, Bohumil: *Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby*: vydaný k výročí 1777–1977. Olomouc 1977.

ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století*. Díl 1. Olomouc 1987.

ZEMEK, Metoděj: *Das Olmützer Domkapitel. Seine Entstehung und Entwicklung bis 1600*. Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien, 12, 1993, s. 49–73.

ZEMEK, Metoděj: *Archiv metropolitní kapituly v Olomouci (oddělení archivu kraje Olomouckého)*. Archivní časopis, 1, č. 4, 1951, s. 124–125.

ZEMEK, Metoděj: *Posloupnost prelátů a kanovníků od počátku po nynější dobu*. Olomouc 1945 (Strojopis, ZAO, pob. Olomouc, sign. P 50/2)

Internetové zdroje

<http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/> [cit. 26. 4. 2017].

<http://www.bl.uk/catalogues/istc/index.html> [cit. 26. 4. 2017].

<http://www.catholic.org> [29. 4. 2017];

<http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/> [cit. 26. 4. 2017].

<http://incunables.bodleian.ox.ac.uk/> [cit. 26. 4. 2017].

<http://libris.kb.se> [cit. 26. 4. 2017].

<http://kvk.bibliothek.kit.edu> [cit. 26. 4. 2017]

<https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01240597> [cit. 29. 4. 2017]

<http://www.vd16.de> [cit. 26. 4. 2017]

7. Seznam použitých zkratek

cit.	citace
č.	číslo
ČČH	Český časopis historický
ČMM	Časopis matice moravské
fol.	folio
inv. č.	inventární číslo
kart.	karton
nestr.	nestránkováno
pob.	pobočka
r.	rok
s.	strana
sig.	signatura
sl.	sloupec
ZAO	Zemský archiv Opava
stol.	století

8. Resume

The diploma thesis deals with the genesis and analysis of the ensemble of the incunabulum of the chapter of Olomouc which is stored in the Provincial Archives (Zemský archiv) in Opava in the Olomouc branch office. It deals with the creation, development and location of the library as a whole. The greatest attention is focused on owners of the incunabulum in the context of wider events. The events in the Olomouc bishopric happening from the mid-15th to the mid-16th centuries, which also include the development of humanism in Olomouc, were not overlooked. The origin and the development of the originator of the incunabulum ensemble, the chapter of Olomouc, were depicted until the middle of the 16th century. An integral part of the work is the catalogue which was created during the processing of the individual pieces of the ensemble.

Katalog